

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

ORINTA PAKŠTYTĖ
CIVILINĖ IR VERSLO TEISĖ

**ŽALOS AR NUOSTOLIŲ NUMATYMAS KAIP VERSLININKO SUTARTINĖS
CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS SĄLYGA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė – Prof. dr. Simona Drukteinienė

Vilnius, 2026 m.

TURINYS

IVADAS.....	3
I. SUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS KONCEPCIJA IR JOS RIBOJIMO ASPEKTAS	9
1.1. Visiško nuostolių atlyginimo principo samprata	9
1.2. Sutartinės atsakomybės ribojimas: teisės principų vaidmuo ir taikymo būdai.....	13
1.2.1. Sutartinės atsakomybės ribojimas sutartimi	13
1.2.2. Teismo diskrecija riboti nuostolių dydį	15
1.2.3. Atsakomybės ribojimas pagal subjekto statusą	16
1.3. Atsakomybės ribojimo mechanizmai sutartinės atsakomybės kontekste	19
II. VERSLININKO PAREIGA NUMATYTI ŽALĄ IR NUOSTOLIUS KAIP BŪTINAS JO SUTARTINĘ ATSAKOMYBĘ RIBOJANTIS INSTRUMENTAS	26
2.1. Verslininko statuso samprata	26
2.2. Nuostolių numatymo doktrinos genezė ir teisinis reglamentavimas	34
2.2.1. Nuostolių numatymo doktrina Prancūzijos teisinėje sistemoje.....	34
2.2.2. Nuostolių numatymo doktrina bendrosios teisės valstybėse	36
2.2.3. Nuostolių numatymo doktrinos reglamentavimas tarptautinėje teisėje ir soft law šaltiniuose	38
2.2.4. Nuostolių numatymo doktrinos reglamentavimas Lietuvoje.....	41
2.3. Nuostolių numatymo doktrinos vieta sutartinės atsakomybės sistemoje	44
III. NUOSTOLIŲ NUMATYMO DOKTRINOS VERTINIMO ELEMENTAI	51
3.1. Laiko momentas ir informacijos tarp šalių apsikeitimo svarba.....	51
3.1.1. Sutarties sudarymo momento reikšmė nuostolių numatomumo doktrinoje	51
3.1.2. Sutarties šalių pareiga apsikeiti informacija	53
3.2. <i>Bonus pater familias</i> standartas nuostolių numatymo doktrinoje	58
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	64
LITERATŪROS SĄRAŠAS	66
ANOTACIJA	73
ANNOTATION	74
SANTRAUKA	75
SUMMARY	76
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	78

IVADAS

Baigiamojo darbo problema ir aktualumas. Modernizuojantis žmonijai ir teisinei sistemai dauguma asmens gyvenimo sričių tapo reguliuojamos teisės, t. y. teisė tapo žmogaus elgesio reguliavimo priemone. Ne išimtis ir tai, kad teisė buvo naudojama sureguliuoti ir atitinkamus privatus santykius tarp žmonių.

Viena pagrindinių privatus santykių formų yra sutarties sudarymas, nes ji laikytina pagrindine šalių autonomijos išraiška. Būtent sutartyje šalys turėtų įtvirtinti atitinkamas pareigas, teises, numatyti galimai kilsiančias rizikas ir apsaugos priemones. Nors idealiausioje situacijoje manytina, kad šalys turėtų laikytis savo sutarties sąlygų ir jas vykdyti tinkamai ir sąžiningai, neapsieinama ir be situacijų, kurių metu sutartis yra pažeidžiama, t. y. ji vykdoma netinkamai arba apskritai nevykdoma. Būtent tokiu atveju pradeda veikti sutartinės atsakomybės institutas, kuris pasireiškia patirtų nuostolių bei netesybų atlyginimu¹.

Kalbant apie sutartinę civilinę atsakomybę, visų pirma, reiktų pažymėti, jog šis institutas gina šalies lūkesčio interesą². Nors lūkesčio intereso gynyba tiesiogiai nėra įtvirtinta nacionaliniame reglamentavime, tačiau iš sutartinės civilinės atsakomybės apibrėžimo galima matyti, jog šiuo institutu siekiama nukelti nukentėjusiąją šalį ten kur ji būtų buvusi, jei priešinga šalis būtų įvykdžiusi sutartį. Užsienio doktrina šiuo atveju taip pat įtvirtina, jog nuostolių atlyginimas turi būti tokio masto, jog kreditorius būtų tokioje padėtyje, tarsi sutartis nebūtų pažeista, t. y. įvykdyta tinkamai³. Taigi sutartinės atsakomybės institutas užtikrina visišką nuostolių atlyginimo principą⁴.

Kita vertus, nuostolių atlyginimo institutas nėra absoliutus, kas suponuoja apie tai, kad net ir nustačius sutartinės atsakomybės pagrindus, sutartinė atsakomybė gali būti ribojama atitinkamai teisiniais instrumentais. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – **CK**) 6.251 straipsnis, nors ir įtvirtina visišką nuostolių atlyginimą, tačiau kartu pažymi, kad nuostolių atlyginimas gali būti ribojamas įstatymu arba sutartimi. To paties straipsnio 2 dalis įtvirtina teismo diskreciją mažinti

¹ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, Infolex, žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d., <https://www.infolex.lt/ta/12755:str6.256#>.

² Simona Selelionytė-Drukteinienė, „Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos“, iš *Lietuvos Respublikos civilinės kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*, Gediminas Sagatys (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 1011, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/70362734-2b59-4cdb-856f-259bffb3bc4c/content>.

³ DCFR III. - 3:702 straipsnis (anglų kalba): The general measure of damages for loss caused by non-performance of an obligation is such sum as will put the creditor as nearly as possible into the position in which the creditor would have been if the obligation had been duly performed. Such damages cover loss which the creditor has suffered and gain of which the creditor has been deprived.

⁴ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *op. cit.*

nuostolius, atsižvelgus į sutartį pažeidusios šalies turtinę padėtį ir šalių tarpusavio santykius. Taigi civilinės atsakomybės instituto taikymas gali būti ribojimas sutartimi, įstatymu ar teismo diskrecija. Kiltų klausimas, kodėl, nors ir įtvirtinus visišką nuostolių atlyginimo principą, vieningai sutariama, kad sutartinę atsakomybę reikia riboti?

Teisinėje doktrinoje sutartinės atsakomybės ribojimo būtinybė kyla ne tik iš bendrųjų teisės principų, tokių kaip sąžiningumas, proporcingumas, tačiau ir poreikio proporcingai paskirstyti riziką tarp sutarties šalių⁵. Manytina, kad tai lemia ir aplinkybė, kad sutartiniuose santykiuose šalys vadovaudamosios dispozityvumo principu, gali susiderinti dėl bent kokio pobūdžio sąlygų, kurios, žinoma, neprieštaruja imperatyviosioms normoms, tačiau nebūtinai laikytinos proporcingomis esamai situacijai.

Kita vertus, pažymėtina ir tai, kad sutarties sudarymo momentu, šalys jau iš anksto gali būti skirtinguose lygmenyse dėl savo specialaus subjekto statuso. Sutartiniuose santykiuose dažnai dalyvauja verslininkas, kurio atsakomybė Lietuvos teisėje laikoma griežtąja⁶. Tačiau šiuolaikinėje doktrinoje vis stengiamasi atsižvelgti ne tik į formalų subjekto statusą, tačiau ir į prievolės intensyvumo lygį, taip ribojant verslininko sutartinę atsakomybę⁷. Toks griežtosios atsakomybės absoliutumo mažėjimas suponuoja apie tai, kad sutartiniuose santykiuose, siekiant išlaikyti pusiausvyrą tarp sutarties šalių ir paskirstyti proporcingai kilusią riziką, vis dažniau kyla praktinis poreikis riboti verslininko atsakomybę. Todėl teisė įtvirtina ne vieną sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmą. Pavyzdžiui mišrios kaltės institutas⁸ skirtas proporcingai mažinti sutartinę atsakomybę. Priežastinis ryšys, nors ir, visų pirma, ir pasireiškia, kaip sutartinės atsakomybės bendroji sąlyga, jis taip pat riboja sutartinę atsakomybę, eliminuodamas per tolimas pasekmes⁹. Žinoma, kaip minėta, sutartiniai santykiai kyla iš sutarties, todėl ir sutartinė šalių valia, veikia kaip ribojimo mechanizmas,

⁵ „What Is the Limitation of Liability Clause in Contracts?“, Icertis, žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d., <https://www.icertis.com/contracting-basics/limitation-of-liability-clause/>.

⁶ „Verslininko sutartinės atsakomybės specifika: atsakomybė be kaltės“, LawCorpus, žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d., <https://lawcorpus.lt/verslininko-sutartines-atsakomybes-specifika-atsakomybe-be-kaltes/>.

⁷ Simona Selelionytė-Drukteinienė, „Sutartinė atsakomybė: grįsta kalte ar be kaltės?“, Jurispudencija, 18, 4 (2011): 1421, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/a213e8e9-811d-41d7-955e-5667c64a24a9/content>.

⁸ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *supra note*, 1.

⁹ Algis Norkūnas ir Simona Selelionytė-Drukteinienė, *Civilinės atsakomybės praktikumas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2017), 85, https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Simona%20Drukteinien%C4%97%2C%20Algis%20Nork%C5%ABnas_Civilin%C4%97%20atsakomyb%C4%97_praktikumas.pdf.

leidžiantis šalims iš anksto sutartyje pasiskirstyti galimai ateityje kilsiančią riziką¹⁰. Kita vertus, manytina, kad minimi ribojimo mechanizmai nėra išimtinai siejami su verslininko subjektu, o yra bendro taikymo pobūdžio, nepriklausomai nuo teisinio subjekto. Vis tik Lietuvos teisė numato ir specialų ribojimo instrumentą išimtinai verslininkui – nuostolių numatomumo doktriną, pagal kurią verslininkas atsako tik už tokius nuostolius, kuriuos jis galėjo numatyti sutarties sudarymo momentu¹¹.

Nors nuostolių numatomumo doktrina Lietuvos valstybėje siejama su verslininku, kitose bendrosios ir kontinentinės teisės valstybėse, ši doktrina nėra siejama su konkrečiu teisės subjektu¹². Priešingai, ji taikoma visoms sutarties šalims, nepriklausomai nuo jų statuso sutartiniuose santykiuose. Pastebėtina, kad numatomumo doktrinos taikymas skirtingose teisės sistemos valstybėse apskritai kiek nevienalytis, atsižvelgiant ne tik į taikomų subjektų ratą. Vienos valstybės, tokios kaip Didžioji Britanija, Jungtinės Amerikos Valstijos, ne tik, kad pripažįsta nuostolių numatomumą kaip atsakomybės ribojimo doktriną, tačiau ir pasižymi jos stipriu praktiniu konceptu¹³. Pavyzdžiui, Vokietija, Turkija, priešingai, nepripažįsta nuostolių numatomumo doktrinos, pasirinkdamos sutartinę atsakomybę riboti kitais ribojimo mechanizmai, tokiais kaip priežastinis ryšys, mišrios kaltės institutas, sutartinė šalių valia¹⁴. Darbo autorės vertinimu, net taikant kitus sutartinės ribojimo mechanizmus dažnai numatomumas veikia kaip sudėtinis filtras ar kriterijus, kas suponuoja apie šios doktrinos problematinį vaidmenį sutartinės atsakomybės ribojimo sistemoje. Atsižvelgiant į išdėstyta, šio baigiamojo darbo problema formuojama probleminiu klausimu:

1. Ar nuostolių numatymas yra savarankiška sutartinės atsakomybės ribojimo doktrina, taikoma visiems teisės subjektams, ar tik pagalbinio pobūdžio instrumentas kituose sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmuose?

Mokslinis naujumas, tiriamos problemos ištirimo lygis. Nagrinėjant teisinę literatūrą žalos ir nuostolių numatymo, kaip verslininko civilinės atsakomybės sąlygos, apimtyje, matyti, kad šia tema daug informacijos Lietuvos teisės doktrinoje nėra. Darbo autorė atkreipia dėmesį, jog

¹⁰ „Using Contractual Risk Allocation Provisions to Minimize Risk and Maximize Reward“, Practical Law, žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d., [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-008-1168?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-008-1168?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true).

¹¹ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *supra note*, 1.

¹² Nei kontinentinės teisės sistemos valstybių teisės aktai (pavyzdžiui, Prancūzijos ir Vokietijos civiliniai kodeksai), nei bendrosios teisės valstybių precedentai, nei tarptautinės teisės normos ar *soft law* šaltiniai, neįtvirtina, kad nuostolių numatymo doktrina siejama išimtinai tik su verslininko subjektu.

¹³ Lajos Vekas, „The Foreseeability Doctrine in Contractual Damage Cases“, *Acta Juridica Hungarica* 43, 1-2 (2002): 153, <file:///C:/Users/o.pakstyte/Downloads/026-article-p145.pdf>.

¹⁴ *Ibid.*, 155.

dažniausiai pasirenkama analizuoti civilinės atsakomybės sąlygas atskirai ir jos ne visada būna siejamos su specifiniu teisės subjektu – verslininku.

Kaltę, kaip civilinę atsakomybės sąlygą analizavo prof. dr. Simona Drukteinienė moksliniame straipsnyje „Sutartinė atsakomybė: grįsta kalte ar be kaltės?“¹⁵. Šiame straipsnyje profesorė užsiminė, kad verslininkui taikoma civilinė atsakomybė, tai – griežtoji atsakomybė (be kaltės), tačiau tolimesniame straipsnyje nėra analizuojama šios atsakomybės ribojimas nuostolių numatomumo doktrina. Kitos civilinės atsakomybės sąlygos (neteisėti veiksmai; priežastinis ryšys) taip pat yra analizuojami įvairiausiame kontekste, tačiau pasigendama mokslinių darbų, analizuojančių nuostolių numatomumo doktrinos kilmę, jos reikšmę ir vietą sutartinės atsakomybės ribojimo sistemoje. CK VI knygos komentare, aiškinančiame CK 6.258 straipsnio esmę, nurodoma, kad nuostolių numatymo doktrina yra specialus žalos ir nuostolių numatymo principas, kuris taikomas tik verslininkams¹⁶, tačiau giliau taip pat nėra analizuojama nei minimos doktrinos apimtis, nei kodėl pasirinkta minimu instrumentu riboti tik verslininko sutartinę atsakomybę. Kita vertus, nurodyta literatūra lyginant yra kiek pasenusi (2003-2011 m.), kas suponuoja išvadą, ne tik, kad nuostolių numatymo doktrina nebuvo išsamiai analizuota anksčiau, tačiau ir šiai dienai šis ribojimo mechanizmas yra tik norminiu pagrindu įtvirtintas CK, doktrininiam aiškinimui neskiriant jokio dėmesio. Darbo autorei nepavyko rasti jokios mokslinės literatūros, analizuojančios nuostolių numatomumą ne tik kaip verslininko atsakomybę ribojančią doktriną, tačiau ir kaip minima doktrina taikoma kitose valstybėse, kokia jos kilmė ir koks šios doktrinos bendras teisinis konceptas.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šis baigiamasis darbas teoriniu požiūriu reikšmingai prisidės prie nuostolių numatymo doktrinos analizės ir padės atskleisti verslininko, kaip civilinės atsakomybės subjekto ypatumus šios doktrinos apimtyje. Taip pat atskleis minimos doktrinos sąsajas su kitais civilinės sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmais. Pažymėtina, kad šis darbas ne tik teoriškai nagrinės nuostolių numatymo doktriną, tačiau ir praktiškai analizuos šios doktrinos vietą sutartinės atsakomybės ribojimo sistemoje, pateiks minimos doktrinos vertinimo elementų turinį bei jų reikšmę, nustatinėjęs nuostolių numatymo doktrinos apimtį. Taigi tokiu būdu šis baigiamasis darbas papildys teisės doktriną ir sudarys pagrindą tolimesniems moksliniams teisės tyrimams.

Baigiamojo darbo originalumas. Šiame baigiamajame darbe bus tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektais išnagrinėta teismų praktika, konkrečiai bylos, susijusios su nuostolių numatymu, vertinant ją ne tik kaip sutartinės atsakomybės ribojimo instrumentą, tačiau kaip savarankišką teisinę

¹⁵ Selelionytė-Drukteinienė, *supra note*, 7:1417-1441.

¹⁶ Valentinas Mikelėnas ir kt., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras* (Justicia, 2003), 360.

konstrukciją, kurios vieta skirtingose teisės sistemų valstybėse nėra vienareikšmė. Baigiamajame darbe siekiama įvertinti, ar nuostolių numatymo doktrina yra savarankiška atsakomybės ribojimo doktrina, ar tai tik universalus kriterijus daugumoje sutartinės atsakomybės ribojimo instrumentuose. Be kita ko, minima doktrina bus analizuojama ir teisinių subjektų apimtyje, siekiant nustatyti, ar nuostolių numatymas yra doktrina, išimtinai siejama su specialiu verslininko statusu, ar tai yra universali civilinės atsakomybės ribojimo doktrina taikoma nepaisant teisinio subjekto statuso.

Baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti nuostolių numatymo doktriną, atskleidžiant jos sąsajas su kitais sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmais bei vertinant jos taikymą teisinių subjektų atžvilgiu.

Baigiamojo darbo uždaviniai:

1. Atskleisti sutartinės atsakomybės ribojimo poreikį, doktrininius pagrindus bei praktinio taikymo instrumentus, vertinant jų reikšmę sutartinės atsakomybės apimčiai.
2. Išanalizuoti nuostolių numatomumo doktrinos raidą, taikymo apimtį ir vietą bendrosios bei kontinentinės teisės sistemų valstybių sutartinės atsakomybės sistemoje.
3. Išnagrinėti nuostolių numatomumo doktrinos vertinimo elementų turinį bei įvertinti jų praktinę reikšmę nustatinėjant sutartinės atsakomybės apimtį.

Baigiamojo darbo metodika. Šiame baigiamajame darbe pagrindinis taikytas metodas – dokumentų analizės metodas. Naudojant šį metodą analizuojami nacionaliniai bei tarptautiniai teisės aktai. Remiantis teisės aktais pateikiamas pagrindinių sąvokų aiškinimas bei nuostolių numatymo doktrinos reglamentavimas bendrosios ir kontinentinės teisės sistemų valstybėse. Taikant lyginamąjį metodą sistemingai siekiama atskleisti nuostolių numatymo doktrinos turinio skirtumus bendrosios ir kontinentinės teisės valstybėse. Lyginama, kokių subjektų ratui nuostolių numatymo doktriną taiko skirtingos valstybės, ar nuostolių numatymo doktrina visose valstybėse pasižymi savarankiškumu ir sisteminiu taikymu teismų praktikoje. Baigiamojo darbo išvadoms pateikti ir susisteminti visą pateiktą informaciją baigiamajame darbe naudojamas apibendrinimo metodas. Taip pat darbe naudojamas ir civilinių bylų analizės metodas. Remiantis šiuo metodu analizuojama teismų praktika, aiškinanti verslininko atsakomybės apimtį, nuostolių numatymo doktrinos praktinį taikymą, analizuojamos problemos, susijusios su nuostolių numatymo doktrinos vertinimo elementais.

Baigiamojo darbo struktūra. Šį baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dėstymo dalys, išvados bei pasiūlymai, santrauka ir anotacija lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmoje darbo dalyje kalbama apie poreikį riboti sutartinę atsakomybę. Taip pat pateikiami pagrindiniai ribojimo būdai, skiriant dėmesį dažniausiems taikomiems savarankiškiems sutartinės atsakomybės ribojimo

mechanizmams. Antroje darbo dalyje analizuojamas verslininko sąvokos turinys, jam taikomos sutartinės civilinės atsakomybės ypatumai. Didelis dėmesys skiriamas žalos ir nuostolių numatymo doktrinos kilmei bei turinio atskleidimui. Be kita ko, siekiama analizuoti minimos doktrinos vietą visoje sutartinės atsakomybės ribojimo sistemoje. Bus aptariama minėto principo taikymo apimtis teismų praktikoje bei šio principo įtaka verslininko sutartinei atsakomybei. Trečioji dalis analizuoja nuostolių numatymo doktrinos vertinimo elementus, siekiant pateikti jų turinį, reikšmę bei kylančias problemas juos taikant praktiškai.

Ginamasis teiginys:

1. Nuostolių numatymo doktrina pagal savo teisinę prigimtį nėra išimtinai siejama su specialiuoju verslininko statusu ir gali būti vertinama kaip savarankišką vietą sutartinės atsakomybės ribojimo sistemoje užimanti doktrina.

I. SUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS KONCEPCIJA IR JOS RIBOJIMO ASPEKTAS

Civilinė teisinė atsakomybė kaip atskiras institutas yra skirtas kompensuoti vienos iš šalių patirtą žalą ar nuostolius. Dažniausiai pasitaikantis prievolės atsiradimo pagrindas, yra tarp šalių sudaryta sutartis, todėl, atitinkamai, yra reikšminga analizuoti iš sutarties kylančią atsakomybę. Norint suprasti sutartinės atsakomybės praktinę reikšmę būtina vertinti šio instituto tikslą, todėl darbo autorė šiame skyriuje pateiks, tačiau tuo neapsiribojant, pagrindinio principo, kuriuo paremtas sutartinės atsakomybės tikslas, turinį. Akcentuotina, kad net ir esant visoms būtinosioms sutartinės atsakomybės sąlygoms, norint išlaikyti proporcingumą ir sąžiningai paskirstyti riziką tarp sutarties šalių, dažnai kyla problema dėl šio instituto taikymo apimties, kas lemia poreikį analizuoti ir sutartinės atsakomybės ribojimo poreikio problematiką ir atskleisti, kokiais ribojimo instrumentais šio instituto apimtis gali būti apibrėžta. Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje pateikiamas sutartinės atsakomybės instituto tikslas bei analizuojamas poreikis šį institutą riboti, įvardijant ir atskirus instrumentus, kuriais sutartinė atsakomybė gali būti ribojama.

1.1. Visiško nuostolių atlyginimo principo samprata

Įstatymo leidėjas CK 6.245 straipsnyje yra numatęs civilinės atsakomybės sampratą, pagal kurią civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius)¹⁷. Taigi minimame straipsnyje yra įtvirtintas bendrasis civilinės atsakomybės modelis, kuris įtvirtina pagrindinę gynybos priemonę – nuostolių atlyginimą. Toliau šio instituto turinį konkretizuoja ne vienas CK straipsnis. CK 6.251 straipsnio 1 dalis numato, kad padaryti nuostoliai turi būti atlyginti visiškai, o CK 6.249 straipsnis detalizuoja, kad turi būti atlygintini visi patirti nuostoliai, įskaitant tiesioginius ir netiesioginius nukentėjusios šalies patirtus nuostolius. Sutartinės atsakomybės kontekste ši pareiga įgyvendinama per CK 6.256 straipsnį, kuriame įtvirtinama, kad kiekvienas asmuo sutartines prievoles privalo vykdyti tinkamai, o minimos pareigos neįvykdymas siejamas su nuostolių bei netesybų atlyginimu. Analizuojant nurodytas normas sistemiškai matyti, kad Lietuvos teisės sistemoje sutartinės atsakomybės institutas pasireiškia visiško nuostolių atlyginimo principu (lot. *restitutio in integrum*),

¹⁷ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *supra note*, 1.

kurio pagrindinis tikslas – atkurti šalies padėtį, kurioje ji būtų, jei priešinga šalis būtų įvykdžiusi sutartį. Teismų praktikoje taip pat išaiškinta, jog civilinė atsakomybė atlieka kompensacinę funkciją, todėl kompensuojama yra tik tiek, kiek būtina pradinės padėties atkūrimui, t. y. nukentėjusi šalis negali atsidurti nei geresnėje, nei blogesnėje padėtyje¹⁸.

Manytina, kad visiškas nuostolių atlyginimo principas reikšmingą vietą užima ne tik Lietuvos teisinėje sistemoje, tačiau tiek ir kitų valstybių nacionalinėje teisėje, tiek tarptautiniame kontekste.

Tokiose valstybėse kaip Prancūzija ar Vokietija visiško kompensavimo principas taip pat įtvirtintas teisės aktuose. Pavyzdžiui, Vokietijos civilinio kodekso (toliau – **BDB**) 249 straipsnis¹⁹ įtvirtina, jog sutartį pažeidusi šalis privalo atkurti tokią padėtį, kokia būtų buvusi, jeigu aplinkybė, dėl kurios atsirado pareiga atlyginti žalą, nebūtų įvykusi. Analogiškai ir Prancūzijos civilinis kodeksas numato visišką nuostolių atlyginimą, įskaitant turtinę, tiek neturtinę žalą, taip pabrėžiant nukentėjusios sutarties šalies padėties atkūrimą, esant sutarties tinkamam įvykdymui²⁰. Bendrosios teisės sistemos valstybėse visiškas nuostolių atlyginimo principas, priešingai negu kontinentinės teisės valstybėse, įtvirtintas ne tik teisės normose, tačiau ir teismų precedentuose²¹.

Kita vertus, visiško nuostolių atlyginimo užtikrinimo principas nėra išskirtinis nacionalinės teisės bruožas. Minimo principo reglamentavimas įtvirtintas ir tarptautinių sutarčių teisėje. UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principuose (toliau – **UNIDROIT principai**) 7.4.2 straipsnis tiesiogiai įtvirtina visišką nuostolių atlyginimo principą²². Minimo straipsnio komentaras taip pat pažymi, kad nukentėjusi šalis negali būti nepagrįstai praturtinta, todėl turi būti atsižvelgta į visas pažeidimo aplinkybes, pavyzdžiui, vertinama, ar dėl neįvykdymo buvo patirta ir tam tikra nauda²³. Jungtinių Tautų konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių

¹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-266-611/2018“, Infolex, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., <https://www.infolex.lt/tp/1605173>.

¹⁹ Vokietijos civilinio kodekso (BDB) 249 straipsnis (anglų kalba): A person who is liable in damages is to restore the position that would exist if the circumstance obliging them to pay damages had not occurred.

²⁰ „French Civil Code 2016“, Trans-Lex.org, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., https://www.justice.gouv.fr/sites/default/files/migrations/textes/art_pix/THE-LAW-OF-CONTRACT-2-5-16.pdf.

²¹ „Principles and practices of full compensation in international arbitration“, GAR, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-damages-in-international-arbitration/6th-edition/article/principles-and-practices-of-full-compensation-in-international-arbitration>.

²² UNIDROIT principų 7.4.2 straipsnis (anglų kalba): The aggrieved party is entitled to full compensation for harm sustained as a result of the non-performance. Such harm includes both any loss which it suffered and any gain of which it was deprived, taking into account any gain to the aggrieved party resulting from its avoidance of cost or harm.

²³ „CHAPTER 7: NON-PERFORMANCE -SECTION 4: DAMAGES“, UNIDROIT, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2010/chapter-7-section-4/#1623694323415-30641944-9988>.

(toliau – CISG) taip pat numatyta, jog nukentėjusiajai sutarties šaliai turi būti atlyginti visi nuostoliai, įskaitant ir negautą pelną²⁴. Analogiškas principas įtvirtintas ir Europos sutarčių teisės principuose²⁵ (toliau – PECL) bei Bendrųjų principų metmenyse²⁶ (toliau – DCFR).

Taigi, matyti, kad visiškas nuostolių atlyginimas yra universalus sutartinės atsakomybės pagrindas, būdingas tiek nacionaliniam, tiek tarptautiniam teisiniam reglamentavimui.

Pateiktos teisės normos taip pat suponuoja apie dvi turtinės žalos rūšis, kurių visišką atlyginimą užtikina sutartinės atsakomybės institutas, t. y. tiesioginiai nuostoliai ir negautos pajamos (dar kitur vadinama netiesioginiais nuostoliais). Pažymėtina, kad šių turtinės žalos rūšių²⁷ atskirtis neturėtų būti vertinama formaliai. Toks žalos išskyrimas yra aktualus sprendžiant priteistino žalos ir nuostolių dydį, pavyzdžiui, jei įstatymas numato, kad negautos pajamos neturi būti atlygintos, tokiu atveju yra būtina tiksliai apriboti tiesioginius nuostolius nuo negautų pajamų²⁸. Analogišką vertinimą palaiko ir Lietuvos teismų praktika, kurioje numatoma, jog tiek tiesioginė (reali žala), tiek negautos pajamos turi būti apskaičiuojamos tiksliai²⁹. Nors teisinės doktrinos aspektu kyla ginčų dėl tinkamų sąvokų junginių vartojimų³⁰, t. y. dažnai kaip sinonimai vartojami tokie deriniai kaip tiesioginė ir netiesioginė žala, reali žala ir negautos pajamos ar tiesioginiai nuostoliai ir negautos pajamos, tačiau darbo autorė šiame baigiamajame darbe sąvokas vartoja kaip jos nurodytos CK 6.249 straipsnyje, jog žala skiriama į tiesioginius nuostolius ir negautas pajamas, analogišką skirstymą taikant ir nuostoliams.

²⁴ „Art. 74 CISG“, CISG, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., <https://cisg-online.org/cisg-article-by-article/part-3/art.-74-cisg>.

CISG 74 straipsnis (anglų kalba): Damages for breach of contract by one party consist of a sum equal to the loss, including loss of profit, suffered by the other party as a consequence of the breach. Such damages may not exceed the loss which the party in breach foresaw or ought to have foreseen at the time of the conclusion of the contract, in the light of the facts and matters of which he then knew or ought to have known, as a possible consequence of the breach of contract.

²⁵ PECL 9:501 straipsnis numato, jog nukentėjusi šalis turi teisę į nuostolių atlyginimą už žalą, atsiradusią dėl kitos šalies prievolės neįvykdymo. Atlygintinis nuostoliai apima ir, be kita ko, neturtinę žalą ir būsimus nuostolius.

²⁶ DCFR III. - 3:701 straipsnis numato, jog nukentėjusi šalis turi teisę į visų nuostolių atlyginimą. Nuostoliai apima tie turtinę, tiek neturtinę žalą.

²⁷ Tas pats reglamentavimas / išskyrimas taikomas ir nuostoliams, ne tik žalai.

²⁸ Valentinas Mikelėnas, *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai* (Vilnius: Justitia, 1995), 145.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiasis teismas. Teismų apžvalga. 2025, žiūrėta 2026 m. sausio 17 d., https://www.lat.lt/data/public/uploads/2025/04/lat_aktuali-praktika_kovas_2025.pdf.

³⁰ Pavyzdžiui, Valentinas Mikelėnas tiesioginę žalą tapatina su realia žala. Civilinio kodekso šeštosios knygos „Prievolių teisė“ komentare galima pastebėti, kad tiesioginė žala ir reali žala taipogi tapatinama, t. y. sąvokos vartojamos kaip sinonimai, kaip, pavyzdžiui ir netiesioginė žala su negautomis pajamomis.

Tiesioginiai nuostoliai šiuo atveju turėtų būti suprantami kaip privalomos išlaidos, kurias lėmė tiesiogiai neteisėti veiksmai arba atitinkamos sąnaudos, pašalinti neigiamiems padariniams³¹. Kasacinio teismo praktikoje tiesioginiai nuostoliai taip pat suprantami kaip tiesiogiai dėl neteisėtų veiksmų kilusios (patirtos) išlaidos³². Pavyzdžiui, viena šalis pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu įsipareigojo pristatyti prekes už 10 000 Eur, be kita ko, sutartimi taip pat susitariant ir dėl 5 000 Eur dydžio avanso sumokėjimo. Šaliai neįvykdžius sutarties, t. y. nepristačius prekių, akivaizdu, kad 5 000 Eur dydžio suma bus laikytina tiesioginiais kitos šalies nuostoliais.

Kiek subtilesnė situacija yra su negautomis pajamomis, kurios, kalbant apie nuostolių rūšį, yra suprantamos kaip dėl neteisėtų veiksmų patirtos papildomos (netiesioginės) išlaidos arba kitur įvardinama kaip papildomas rezultatas. Pavyzdžiui, Prancūzijos civiliniame kodekse negautos pajamos įvardinamos paprasčiau, tiesiog kaip negautas pelnas, kurį šalis būtų gavusi, jei sutartis būtų įvykdyta tinkamai³³. Svarbu akcentuoti, kad negautas pajamas įrodomuoju aspektu sunku apibrėžti bei pagrįsti. Nors teisinėje doktrinoje yra pateiktas ne vienas nuostolių skaičiavimo būdas, bet kai kalbama apie negautas pajamas, svarbu suprasti, kad tai yra pajamos (pinigų suma), kurias asmuo turėjo gauti ateityje, t. y. tokie nuostoliai nėra patiriami iškart. Pavyzdžiui, kasacinis teismas vienoje nutartyje yra pažymėjęs, kad netiesioginiai nuostoliai (negautos pajamos) turi būti pagrįsti realiomis, įrodytomis, neišvengiamomis, o ne tikėtinomis pajamomis³⁴. Taigi darytina išvada, kad teismai praktikoje negautoms pajamoms taiko analogišką įrodinėjimo standartą kaip ir tiesioginiams nuostoliams, kas kelia klausimą, ar tikrai visuose atvejuose proporcinga suvienodinti įrodinėjimo standartą atsižvelgiant, kad šios nuostolių rūšys skiriasi ne tik pobūdžiu, bet ir laiko bei priežastinio ryšio aspektais?

Apibendrinant galima matyti, kad civilinės atsakomybės institutas paremtas visišku nuostolių atlyginimo principu, kurio esmė – nukentėjusios šalies padėties atkūrimas į padėtį, kurioje nukentėjusi šalis būtų, sutarčiai įvykdžius. Minimasis principas pasireiškia ne tik tiesioginių nuostolių, bet ir negauto pelno atlyginimu. Taikant minimą principą, nukentėjusi sutarties šalis neturėtų atsidurti nei geresnėje nei blogesnėje padėtyje, todėl nuostoliai turi būti pagrįsti realiais, tiksliai apskaičiuotais įrodymais.

³¹ Norkūnas ir Selelionytė-Drukteinienė, *supra note*, 43.

³² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-480-687/2016“, Infollex, žiūrėta 2026 m. sausio 22 d., https://www.infollex.lt/tp/1379064#B_0.

³³ „French civil code“, Faculdade de Direito, žiūrėta 2026 m. vasario 18 d., <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>

³⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2012“, Infollex, žiūrėta 2026 m. sausio 22 d., https://www.infollex.lt/tp/373284#B_0.

1.2. Sutartinės atsakomybės ribojimas: teisės principų vaidmuo ir taikymo būdai

Nors sutartinės atsakomybės institutas pasireiškia visišku nuostolių atlyginimu, tačiau svarbu akcentuoti, jog minimas principas nėra absoliutus. CK 6.251 straipsnis numato, jog nuostoliai turi būti atlyginti visiškai, nebent įstatymas ar sutartis numato ribotą atsakomybę³⁵. Taigi paminėtos normos turinys suponuoja išvadą, kad riboti (sutartinę) civilinę atsakomybę gali įstatymas arba sutartis. Darbo autorė taip pat norėtų išskirti ir specialųjį subjektą – teismą, kuris taip pat turi diskreciją riboti sutartinę civilinę atsakomybę. Kiltų klausimas, jei teisės doktrinoje yra siekiama visiško žalos (nuostolių) atlyginimo, kodėl kyla poreikis įtvirtinti ir minimo principo išimtį? Darbo autorė sieks atsakyti į šį klausimą, analizuodama išvardintus sutartinės ribojimo būdus.

1.2.1. Sutartinės atsakomybės ribojimas sutartimi

Sutartinės atsakomybės atsiradimo pagrindas yra tarp šalių susiklostę sutartiniai santykiai, kylantys iš sutarties turinio, todėl, norint suprasti sutartinės civilinės atsakomybės turinį svarbu prisiminti sutarčių teisės principus. Vienas pagrindinių principų, kuris reguliuoja sutartinius šalių santykius yra sutarčių laisvės principas. Nors šis principas ir pasireiškia šalių valia sudaryti arba nesudaryti sutartį, tačiau aktualu ir kitas šio principo bruožas, kad šalys yra laisvos savo nuožiūra nustatyti teises ir pareigas, įskaitant ir atsakomybę už šių pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą. Darbo autorės vertinimu, būtent šis principas ir yra viena iš priežasčių lėmusių civilinės atsakomybės ribojimą. Lietuvos teisinėje doktrinoje šalys gali susitarti bet kokias sutarties sąlygas, kurios neprieštarauja imperatyviosioms teisės normoms, kas sukelia pavojų, kad šalys gali suderinti tokias sąlygas, kurios gali atnešti neigiamų pasekmių ir sugriauti balansą tarp šalių teisėtų interesų.

Kalbant apie sutartinę atsakomybę sutarčių laisvės principo apimtyje, šis principas gali užtikrinti tam tikrą apsaugos mechanizmą. Pavyzdžiui, šalys gali susitarti dėl minimalių nuostolių atlyginimo, kas ateityje, kilus teisiniui ginčui, palengvintų vienos iš šalių įrodinėjimo našta, nes jai nereikėtų pagrįsti patirtos žalos dydžio (nebent prašoma daugiau nei patirti minimalūs nuostoliai). Kaip pavyzdys, vienoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjamoje civilinėje byloje, kurioje buvo sprendžiamas sutartinės atsakomybės taikymo klausimas, šalys buvo sudariusios sutartį, kurioje susitarė, jog pirkėjo minimalius nuostolius sudarys už grūdus sumokėtos kainos skirtumas, t. y. pardavėjui tinkamai neįvykdžius sutarties, pirkėjas turėjo pirkti grūdus iš kito tiekėjo, todėl patirti

³⁵ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *supra note*, 1.

nuostoliai būtų laikomi kainų skirtumas tarp pirmąją sutartimi ir paskesne sutartimi sutartų nustatytų kainų už toną grūdų³⁶. Toks šalių susitarimas, nors ir apriboja sutartinę atsakomybę, tačiau leidžia šalims iš anksto numatyti, kokia apimtimi viena ir kita šalis gali tikėtis patirtų nuostolių. Be kita ko, toks šalių susitarimas eliminuoja ir sutartį pažeidusios šalies galimybę pasiteisinti, kad ji negalėjo numatyti tokio dydžio nuostolių, kas palengvina ne tik sutartinės atsakomybės instituto taikymą, bet ir užtikrina, kad šalis gautų tokius nuostolius, kurie buvo sutarti iš anksto. Žinoma, nepaisant to, kartais nuostoliai gali būti daug didesni, nei šalių sutarti, tokiu atveju gali įsijungti ir kiti apsaugos elementai.

Svarbu pažymėti, kad nepaisant to, kad sutartimi nustatytos sąlygos gali lemti ir teigiamų pasekmių (iš anksto aptarti nuostoliai), tačiau per plati šalių laisvė susitarti dėl sutarties sąlygų gali atnešti ir neigiamų padarinių. Pavyzdžiui, šalių sutartas žalos (nuostolių) atlyginimo dydis gali būti pernelyg didelis ir neproporcingas padarytiems neteisėtiems veiksams. Tokį neigiamą reiškinį yra vertinęs ir prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas, pažymėdamas, jog išieškomas nuostolių dydis ne visada gali atitikti realiai patirtus nuostolius³⁷. Tokią problemą autorius įžvelgė ypač bendrosios teisės sistemos valstybėse, kai atsakomybės klausimas, tiksliau nuostolių dydžio klausimas, yra sprendžiamas prisiekusiųjų teismo, todėl akivaizdu, kad visuomenė, neturinti teisinio pagrindo, remdamasi tik subjektyviu savo vertinimu ir moraliniu pagrindu, gali nustatyti ir žymiai didesnę nuostolių dydį negu patirta reali žala. Tačiau manytina, kad analogiška problema gali kilti ir kai šalys pačios nusistato per didelę atsakomybės apimtį. Pavyzdžiui, sudarydamos komercinę nuomos sutartį, šalys susitaria dėl 3 000 Eur dydžio nuomos kainos ir 0,3 proc. dydžio delspinigių už kiekvieną pavėluotą dieną sumokėti nuomos kainą. Nuomininkui pavėlavus sumokėti nuomą 20 dienų – nuomininkas turi atlyginti 180 Eur dydžio delspinigius. Akivaizdu, kad nurodytas delspinigių dydis nėra didelis, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad reali žala iš esmės padaryta nebuvo, manytina, kad netesybų dydis ne visada gali atitikti faktiškai patirtus nuostolius. Tačiau šiuo atveju netesybų tikslas – iš anksto nustatyti pažeidimo kainą ir skatintini priešingą šalį prievolę vykdyti tinkamai.

Taigi, sutarčių laisvės principo pagrindu, šalys sutartimi gali įtvirtinti bet kokias, imperatyviosioms normos neprieštaraujančias, sąlygas, kas lemia poreikį, siekiant užtikrinti proporcingumą tarp sutarties šalių, riboti sutartinę atsakomybę.

³⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-304-684/2015“, Infolex, žiūrėta 2026 m. sausio 28 d., <https://www.infolex.lt/tp/1048153>.

³⁷ Mikelėnas, *supra note*, 146.

1.2.2. Teismo diskrecija riboti nuostolių dydį

Įstatymo leidėjas taip pat suteikia teismui, kaip specialiam subjektui, nuostolių mažinimo diskreciją (CK 6.251 straipsnis). Ši teismo diskrecija neturėtų būti vertinama kaip savitikslių. Visiškas nuostolių atlyginimo principas pasižymi sisteminiu taikymu, atsižvelgiant ir į CK 1.5 straipsnyje įtvirtintus bendruosius teisės principus, kurie lemia, kad teismas vengdamas neproporcingų ir nesąžiningų padarinių, turi teisę riboti priteistinių nuostolių dydį.

Vis tik minima teismo diskrecija turėtų būti taikoma atsargiai, nes tai gali lemti nukentėjusiosios šalies blogesnę padėtį, nei ji būtų, pažeidimui neįvykus. Aiškindamas teismo teisę sumažinti nuostolius, kasacinis teismas yra pažymėjęs, jog „ši norma leidžia teismui įgyvendinti teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus tais atvejais, kai visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimas sukeltų atsakovui arba kitiems asmenims labai sunkių padarinių, todėl visišką nuostolių atlyginimą pažeistų šiuos principus³⁸“. Taigi nors sutartiniuose santykiuose vyrauja šalių autonomiškumo principas, leidžiantis šalims nusistatyti tam tikras sutarties sąlygas, tačiau norint išlaikyti lygybę tarp šalių, kad viena šalis nepatirtų per daug sunkių padarinių, įstatymo leidėjas nustatė teismo diskreciją nuostolius mažinti. Pavyzdžiui, vienoje civilinėje byloje kasacinis teismas sprendė nuostolių atlyginimo klausimą už netinkamą elektros apskaitą. Minimoje byloje, teismas nustatė, jog atsakovė falsifikavo elektros skaitiklį ir jo duomenis, tačiau įvertinęs, tai jog atsakovės atžvilgiu nuostoliai būtų per dideli ir atneštų per daug neigiamų pasekmių pačiai atsakovei, sprendė nuostolius mažinti perpus³⁹.

Svarbu, akcentuoti, kad teismai, nepaisant to, kad ir turi teisę mažinti nuostolių atlyginimo dydį, negali to daryti be teisinio ir faktinio pagrindo, t. y. turi atsižvelgti į atsakomybės prigimtį, šalių turtinę padėtį ir jų tarpusavio santykius (CK 6.251 straipsnio 2 dalis). Jau minėjote byloje, kasacinis teismas taip pat vertino, jog viena iš atsakovių yra sunkios sveikatos būklės, kita neįgali, augina mažametį vaiką, todėl sprendė, kad atsakovėms kiltų per daug neigiamų padarinių, jei būtų atlyginti visi ieškovo prašomi nuostoliai, todėl pakeitė pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų procesinius sprendimus, ir nuostolius sumažino per pusę. Taigi teismo diskrecija sumažinti nuostolius teikia prioritetą bendriesiems civilinės teisės principams, ir leidžia užtikrinti pusiausvyros principą, vertinant tarp šalių susiklosčiusius sutartinius santykius bei iš jų kilusią atsakomybės apimtį.

³⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-327/2008“, Infolex, žiūrėta 2026 m. sausio 28 d., <https://www.infolex.lt/tp/87620>.

³⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-615/2009“, Infolex, žiūrėta 2026 m. sausio 31 d., <https://www.infolex.lt/tp/145606>.

Kadangi ši teismo teisė pasireiškia kaip visiško nuostolių atlyginimo principo išimtis, šalis, kurios atžvilgiu taikoma ši išimtis, privalo aiškiai pagrįsti jos taikymo būtinybę, nes kyla rizika pažeisti nukentėjusios sutarties šalies teisę į visišką nuostolių atlyginimą, jei išimtis bus taikoma pernelyg neapdairiai. Vienoje apeliacinės instancijos teismo byloje, teismas sprendė, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai sumažino nuostolių dydį, nes šalys neprašė to, neįrodinėjo savo sunkios finansinės padėties ir neteikė kitų aplinkybių, kurių pagrindu, teismas galėtų mažinti žalą⁴⁰. Minimoje byloje padarytos išvados suponuoja, kad teismai nuostolių sumažinimo principą gali taikyti esant šalies prašymui ir pagrindus šį prašymą pagrįstais ir realiais įrodymais.

Taigi nuostolių sumažinimas yra vienas iš sutartinės atsakomybės ribojimų būdų, kurio taikymo diskrecija yra pavesta teisminei institucijai, kuri, jį taikyti gali tik esant išimtinoms aplinkybėms.

1.2.3. Atsakomybės ribojimas pagal subjekto statusą

Dažnu atveju, kai analizuojami sutartiniai santykiai, svarbu prisiminti ir pačių subjektų padėtį juose. Sutartiniuose santykiuose dažniausiai dalyvauja du ar daugiau asmenų. Svarbu pastebėti, kad ne visada sutartiniuose santykiuose dalyvaujančios šalys yra lygios savo padėtimi. Sutartiniai santykiai gali vystytis tarp dviejų verslo subjektų (verslininkų), tarp dviejų fizinių asmenų, dažnu atveju viena šalis gali būti verslininkas, o kitas fizinis asmuo (ne verslininkas). Gali kilti klausimas, kodėl yra reikalinga reguliuoti (riboti) tarp išvardintų subjektų kilusią sutartinę atsakomybę?

Autorės vertinimu, tai yra svarbu norint išlaikyti proporcingumą, lygiateisiškumo principus bei tinkamai paskirstyti galimai kilsiančią riziką. Lygiateisiškumo bei pusiausvyros principus šiuo atveju reikėtų suprasti kiek kitaip negu buvo aptarta, kalbant apie teismo diskreciją mažinti nuostolius, nes šiuo atveju yra kalbama pačių subjektų teisinės padėties apimtyje, t. y., kai šalys jau prieš sudarant sutartį yra nelygiose pozicijose.

Sudarant sutartis susiduriama, kai sutartis sudaroma tarp skirtingų žinių, patirties turinčių asmenų, taigi tokiu atveju automatiškai gali susidaryti nelygiavertiška situacija. Teisinėje doktrinoje yra išskiriami tokie specialūs teisės subjektai kaip verslininkas ir vartotojas.

Prieš kalbant apie sutartinės atsakomybės ribojimo reikšmę verslo santykiuose, svarbu akcentuoti verslininko teisinio statuso ypatumus. Verslininkai dažnai suprantami, kaip tam tikrų

⁴⁰ „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. liepos 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-353-241/2018“, Infolex, žiūrėta 2026 m. sausio 31 d., <https://www.infolex.lt/tp/1605460#pa4>.

specifinių žinių turinti visuomenės grupė, kurianti ir vadovaujanti juridiniams asmenims arba kito tipo verslams. Tačiau bendrąja prasme, verslininku laikomas asmuo, kuris vykdo komercinę veiklą siekiant pelno⁴¹. Kalbant apie verslininko civilinę atsakomybę, įstatymo leidėjas numato, jog verslininkui netinkamai įvykdžius prievolę jis atsako visais atvejais, jei neįrodo, jog prievolė buvo neįvykdyta dėl nenugalimos jėgos (CK 6.256 straipsnio 4 dalis). Taigi matyti, kad verslininko civilinė atsakomybei kilti nereikia verslininko kaltės įrodyti, kaip bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos, o tai daro prielaidą, kad verslininkui – kaip atskiram subjektui, taikomi aukštesni ne tik teisiniai, bet ir socialiniai kriterijai. Toks skirtingas elgesio vertinimas kyla dėl pačio verslininko, kaip subjekto, išskirtinumo, žinių apimties, veiklos pobūdžio. Nors verslininko sutartinės atsakomybės ypatumai bus nagrinėjami antrame baigiamojo darbo skyriuje, tačiau atkreiptinas dėmesys į šio subjekto sutartinės atsakomybės ribojimo poreikį. Tyrimas rodo, kad iš verslininko civilinės atsakomybės be kaltės taikymo perspektyvos ir kyla poreikis riboti verslininko civilinę atsakomybę.

Lietuvos doktrinoje kaltė yra sutartinės atsakomybės sąlyga, tačiau verslininkas už neteisėtais veiksmais padarytą žalą, atsako be kaltės. Kiltų klausimas, ar visada asmuo, net būdamas verslininkas gali numatyti ir išvengti atitinkamos žalos. Tokį probleminį klausimą kėlė ir prof. dr. Simona Drukeitinienė moksliniame straipsnyje „Civilinė atsakomybė už sutarties neįvykdymą“. Minimame straipsnyje didelis dėmesys buvos skiriamas sutartinės prievolės pobūdžiui identifikuoti ir iš šių prievolių kylančiai civilinei atsakomybei analizuoti. Padarytos išvados suponuoja, jog teismų praktikoje dažnu atveju buvo remiamasi verslininko atsakomybe be kaltės pagal CK 6.256 straipsnio 4 dalį, todėl straipsnio autorė siūlė labiau orientuotis į pačios prievolės pobūdį, o ne į patį subjektą⁴². Šiuo atveju, darbo autorė pritaria, kad vien tai, jog prievolės tinkamo įvykdymo neužtikrino verslininkas, neturėtų paneigti teismo pareigos analizuoti, kokią tiksliai prievolę susitarė verslininkas užtikrinti (pasiekti rezultatą, dėti maksimalias pastangas ar garantuoti). Priešingu atveju, verslininko griežtoji atsakomybė taptų be išeities, t. y. tokiu atveju tarp šalių rizika būtų paskirstyta pernelyg netolygiai, nes verslininkas vien dėl savo specifinio statuso gali atsidurti neigiamoje padėtyje. Būtent dėl to, yra poreikis verslininko sutartinę atsakomybę riboti, siekiant užtikrinti, jog verslininkas galėtų pasiteisinti tam tikromis aplinkybėmis ir galėtų tikėtis, jog nuostolių atlyginimas bus sumažintas arba sutartinės atsakomybės apkritai išvengta.

⁴¹ „Verslininko sutartinės atsakomybės specifika: atsakomybė be kaltės“, Lawcorpus, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://lawcorpus.lt/verslininko-sutartines-atsakomybes-specifika-atsakomybe-be-kaltes/>.

⁴² Dangutė Ambrasienė ir kt., *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste* (Vilnius: Justitia, 2013), 384.

Akivaizdu, kad paprastas fizinis asmuo, kaip sutarties šalis, arba, pavyzdžiui, vartotojas, turi daug didesnę apsaugos mechanizmo spektrą. Pavyzdžiui, netinkamai įvykdęs prievolę arba jos neįvykdęs visai, fizinis asmuo gali gintis kaltės nebuvimu⁴³, vartotojui teisinėje doktrinoje, kaip silpnesnėjai sutarties šaliai, iš esmės taikoma taip pat išskirtinė apsauga. Todėl, sutiktina, jog ir verslininko sutartinės atsakomybės ribojimas turėtų pasireikšti gilesne jo prievolės pobūdžio analize, o ne tik jo, kaip verslininko, statusu.

Tačiau vertėtų akcentuoti, kad įstatymo leidėjas, galimai įvertinęs, tai jog verslininko sutartinė atsakomybė negali būti visiškai neapibrėžta, įstatymu įtvirtino normą, jog už nuostolius verslininkas atsako tik tada, kai jis galėjo juos numatyti, kad būtent dėl prievolės neatlikimo ar kitų neteisėtų veiksmų, jie galėjo kilti (CK 6.258 straipsnio 4 dalis). Lietuvos teisinėje sistemoje ši numatymo doktrina yra taikomas tik specifiniam subjektui – verslininkui. Manytina, kad ši doktrina yra šiek tiek nesuderinama su aukščiau minėta teisės norma, įtvirtinančia verslininko griežtąją atsakomybę (CK 6.256 straipsnio 4 dalis). Kita vertus, tai tik patvirtina, kad verslininko griežtoji atsakomybė neturėtų būti siejama tik su statusu, o jo atsakomybės ribojimo sistemai turėtų būti skiriama daugiau dėmesio.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta darytina išvada, jog sutartinės atsakomybės ribojimas dažnu atveju kyla iš ne visada proporcingai nustatytų sutarties sąlygų, ką lemia sutartiniuose santykiuose vyraujantis sutarties laisvės principas. Tačiau įstatymo leidėjo įtvirtintina teismo diskrecija mažinti nuostolius, riboja nukentėjusios šalies atlygintinų nuostolių apimtį ir išlaiko sąžiningumą bei proporcingumą tarp sutarties šalių. Poreikis riboti civilinę atsakomybę kyla ir iš subjektų nelygiateisiškumo, nes dažnu atveju viena sutarties šalis yra verslininkas, kuriam bendruoju aspektu yra taikoma atsakomybė be kaltės, kas suponuoja išvadą, kad neribojant šio subjekto atsakomybės susiduriama su situacijomis, kai vien dėl savo specifinio subjektiškumo, viena sutarties šalis turės atlyginti visus kitos šalies prašomus nuostolius, neatsižvelgiant į bendruosius teisės principus ar konkrečias situacijos aplinkybes.

⁴³ Ambrasienė ir kt., *supra note*, 380.

1.3. Atsakomybės ribojimo mechanizmai sutartinės atsakomybės kontekste

Nors bendri sutartinės atsakomybės ribojimo būdai jau buvo aptarti kalbant apie poreikį riboti sutartinę atsakomybę, darbo autorė šiame poskyryje norėtų giliau, tačiau neišsiplečiant, skirti dėmesį keliems jos vertinimu, svarbiems sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmom.

Priežastinis ryšys kaip civilinės atsakomybės ribojimo instrumentas. Priežastinis ryšys yra viena iš civilinės atsakomybės sąlygų, kuri yra būtina, nepriklausomai nuo to, ar kalbama apie sutartinę ar deliktinę atsakomybę. Kaip jau minėta, norint išlaikyti proporcingą rizikos paskirstymą bei sąžiningumą tarp sutarties šalių, reikia riboti sutartinę atsakomybę, tačiau įdomu paanalizuoti, kaip priežastinis ryšys įsikomponuoja į visą ribojimo mechanizmą kaip atskiras ribojimo instrumentas.

Vieningai yra sutariama, kad asmuo turi atsakyti už padarytą žalą, jei ją lėmė asmens neteisėti veiksmai ar neveikimas, tačiau teisės doktrina atskleidžia, kad dėl priežastinio ryšio pobūdžio ir jo taikymo apimties teoretikų nuomonės išsiskiria⁴⁴. Nuomonių išsiskyrimas iš esmės paaiškina, kodėl teisės doktrinoje yra tiek daug priežastinio ryšio teorijų⁴⁵.

Lietuvos teisinėje doktrinoje priežastinis ryšys susideda iš dviejų etapų, kas suponuoja išvadą, kad šiuo atveju priežastinio ryšio koncepcija yra sudaryta iš ne vienos konkrečios priežastinio ryšio teorijos, o kelių. Pažymėtina, kad ir prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas, analizuodamas priežastinio ryšio teorijas tiksliai nepateikia vertinimo dėl Lietuvos teisėje vyraujančios priežastinio ryšio teorijos⁴⁶. Darbo autorės vertinimu, priežastinis ryšys Lietuvoje teoriniu aspektu vis tik suprantamas pakankamai lanksčiai, atsižvelgiant į individualios situacijos aplinkybes.

Nors darbo autorė neišsiplės, tačiau kalbant apie pirmąjį priežastinio ryšio etapą (faktinį priežastinį ryšį) norėtų pažymėti, kad šiuo etapu yra nustatoma, ar padaryta žala (nuostoliai) yra tiesioginė neteisėtų veiksmų pasekmė⁴⁷, t. y., ar žala būtų kilusi, jei neteisėti veiksmai nebūtų padaryti. Nors gali pasirodyti, kad šis priežastinio ryšio etapas pritaikomas lengvai ir aiškiai apibrėžia sutartinės atsakomybės apimtį, tačiau praktiškai šis etapas gali būti dažnai suvokiamas plačiai, vertinant ir išorinius veiksmus, nes retai žala atsiranda tik dėl vieno ar kito neteisėto veiksmo. Todėl, akivaizdu,

⁴⁴ Mikelėnas, *supra note*, 28:197.

⁴⁵ Pavyzdžiui, Vokietijos teisėje yra remiamasi adekvataus priežastinio ryšio teorija. Prancūzijos teisėje vadovaujama ir tiesioginiu ir netiesioginiu priežastiniu ryšiu. Nors Jungtinėse Amerikos Valstijose priežastiniui ryšiui apskritai teikiamas mažas dėmesys, tačiau matyti, kad minimoje valstybėje artimiausia teorija, kuri yra taikoma, yra pasekmių numatymo teorija.

⁴⁶ Mikelėnas, *op. cit.*, 196-218.

⁴⁷ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *supra note*, 1.

kad vien faktinio priežastinio ryšio nustatymo negali pakakti. Tai labiau atitinka mechaninį filtrą, kurio pagrindu yra išskiriami visi neteisėti veiksmai (priežastys) lėmę žalos ar nuostolių atsiradimą.

Kiek kompleksiškesnė situacija su antruoju priežastinio ryšio etapu (teisiniu priežastiniu ryšiu). Dažnu atveju reikšmingas priežastinio ryšio vertinimas ir prasideda būtent šiame etape. Vertinant teisinį priežastinį ryšį didelis dėmesys skiriamas išanalizuoti, ar padariniai teisine prasme nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo (neveikimo)⁴⁸. Taigi pati teisinio priežastinio ryšio formuluotė suponuoja išvadą apie bandymą užtikrinti sąžiningumo ir proporcingumo principus, sprendžiant klausimą dėl sutartinės atsakomybės apimties, nes akivaizdu, kad išoriniai (grandiniai) veiksmai gali sukelti taip pat neigiamus padarinius, tačiau, ar tikrai už visas neigiamas pasekmes turi atsakyti pirminis pažeidėjas⁴⁹. Taigi vertinant priežastinį ryšį ne tik kaip civilinės atsakomybės vieną iš sąlygų, matyti, kad jis naudojamas kaip instrumentas apibrėžti civilinės atsakomybės instituto apimtį. Tačiau, kaip teisingai yra pažymėjęs ir prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas, nors priežastinis ryšys yra viena iš būtinų sąlygų taikyti civilinę atsakomybę, ji visame civilinės atsakomybės apimtyje yra labiausiai neapibrėžta⁵⁰, kas suponuoja išvadą, jog dažnu atveju spręsti dėl civilinės atsakomybės instituto ribojimo apimties yra paliekama teismų diskrecijai ir tik individualiai vertinant konkrečias situacijos aplinkybes. Dėl tokio neapibrėžimo gali kilti situacijos, kurių metu pažeidėjo civilinė atsakomybė gali būti pernelyg išplečiama, kitu atveju pernelyg susiaurinama.

Kasacinio teismo praktikoje konstatuota, jog nustatant teisinį priežastinį ryšį reikia įvertinti asmens, jeigu jis elgtųsi kaip protingas ir rūpestingas asmuo, galimybę neteisėtų veiksmų atlikimo metu numatyti žalos atsiradimą, neteisėtais veiksmais pažeistos teisės ar teisėto intereso prigimtį ir vertę bei pažeisto teisinio reglamentavimo apsauginį tikslą⁵¹.

Nors akivaizdu, kad nuostolių numatomumas teisiniam subjektui, išskyrus verslininką, kaip atskiras kriterijus nėra numatytas (tik teismų praktikoje), tačiau vertinant teisinį priežastinio ryšio etapą, būtent jis, darbo autorės vertinimu, užima reikšmingą vietą sprendžiant klausimą, ar neigiamus padarinius buvo galima numatyti, ar jie nėra per daug nutolę nuo neteisėtų veiksmų. Aktualu tai, jog, kaip jau minėta, nuostolių numatymo doktrina yra įtvirtinta tik verslininkui, kaip specialiam teisės subjektui. Būtent priežastinis ryšys kaip civilinės atsakomybės sąlyga sutartinės verslininko civilinės atsakomybės atveju turi atitikti nuostolių numatymo kriterijų (CK 6.258 straipsnio 4 dalis). Šis

⁴⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-190-248/2018“, Infolex, žiūrėta 2026 m. vasario 7 d., <https://www.infolex.lt/tp/1600033#pa4>.

⁴⁹ Mikelėnas, *supra note*, 28:197.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364/2014“, Infolex, 2026 m. vasario 7 d., <https://www.infolex.lt/tp/832522>.

kriterijus reiškia, kad nukentėjusi šalis negali tikėtis, jog jai bus kompensuoti net ir tie praradimai, kurių sutartį pažeidusi šalis, būdama protinga ir atidi verslininkė, negalėjo numatyti sutarties sudarymo metu kaip įprastų tokios sutarties pažeidimo padarinių⁵². Kiltų klausimas, jei bendruoju aspektu teisinis priežastinis ryšys yra vertinamas per numatomumo kriterijų, tai kodėl įstatymo leidėjas išreiškė poreikį, nuostolių numatomumo kriterijų verslininkui įtvirtinti atskira teisės norma? Atsakymas gali slypėti pačios normos teorinėje prigimtyje, jos tikslė, tačiau šio klausimo analizė bus pateikta antrame darbo skyriuje, kuriame bus analizuojama verslininko sutartinė atsakomybė bei nuostolių numatomumo doktrina.

Nukentėjusiojo kaltės reikšmė ribojant civilinę atsakomybę. Nukentėjusiojo kaltės institutas nėra naujai atsiradęs institutas. Dar Romos laikais nukentėjusiojo (kreditoriaus) kaltė buvo instrumentas, kuris riboja skolininko atsakomybę⁵³. Kita vertus, pastebėtina, kad šis instrumento apimtis kiek pasikeitė. Minimais laikais kreditoriaus kaltė naikindavo skolininko atsakomybę, tačiau modifikuojantis teisiniam reglamentavimui, matyti, jog nukentėjusiojo kaltė dažnai yra instrumentas riboti atsakomybę, t. y. sumažinti atlygintinų nuostolių dydį. Tokį civilinės atsakomybės ribojimo instrumentą yra numatęs ir įstatymo leidėjas CK 6.297 straipsnyje, kuriame įtvirtinta, jog nukentėjęs ar turintis teisę reikalauti žalos atlyginimo asmuo dėl savo kaltės prisidėjo prie žalos atsiradimo ar padidėjimo, žalos atlyginimo dydis gali būti sumažintas arba žala apskritai gali būti neatlyginama atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes. Sprendžiant ar nukentėjusiojo kaltė naikina civilinę atsakomybę ar ją riboja (mažina) priklauso, kokia apimtimi nukentėjusysis prisidėjo prie žalos sukėlimo, kokia jo kaltės forma, ar tai buvo padaryta neatsargiais veiksmais, o gal tyčia. Panašų vertinimą suponuoja ir įtvirtintos normos komentaras, kuriame nurodyta, jog, pavyzdžiui, nukentėjusiajam žala gali būti visai neatlyginama, jeigu nukentėjusiojo veiksmai bus vertinami kaip rizikos prisiėmimas arba jo veiksmai pasireiškia sunkia kaltės forma (tyčia arba dideliu neatsargumu)⁵⁴. Pažymėtina, kad nukentėjusiojo veiksmai yra ir viena iš sąlygų, norint taikyti civilinės atsakomybės atleidimo ar visiško netaikymo institutus (CK 6.253 straipsnio 5 dalis). Be kita ko, ir CK 6.282 straipsnis numato, jog nukentėjusio asmens didelis neatsargumas yra pagrindas atleisti kitą šalį nuo civilinės atsakomybės arba ją sumažinti. CK 6.259 straipsnis taip pat įtvirtina proporcingą nuostolių atlyginimo principą, esant abiejų šalių kaltei. Tarptautinėje teisėje taip pat didelis dėmesys skiriamas nukentėjusiojo kaltei ir jos

⁵² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364/2014“, Infollex, žiūrėta 2026 m. vasario 7 d., <https://www.infollex.lt/tp/832522>.

⁵³ „Mišrioji kaltė“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, žiūrėta 2026 m. vasario 15 d., <https://www.vle.lt/straipsnis/misrioji-kalte-1/>.

⁵⁴ Valentinas Mikelėnas, *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)* (Vilnius: Justitia, 2002), 408.

reikšmė civilinės atsakomybės apimčiai. UNIDROIT principų 7.4.7 straipsnis numato, jog atsiradus žalai dėl nukentėjusios šalies (ne)veikimo, žalos atlyginimas gali būti sumažinamas proporcingai nukentėjusios šalies atliktų veiksmų apimčiai⁵⁵. Taigi darytina išvada, kad nukentėjusiojo asmens kaltę kaip civilinės atsakomybės ribojantį instrumentą įtvirtina ne viena teisės norma, kas tik patvirtina, jog tai yra reikšmingas instrumentas vertinant sutartinės atsakomybės apimtį.

Darbo autorė pažymi, kad šis ribojimo instrumentas reikšmingas ir kalbant apie verslininko sutartinę atsakomybę, nes kaip jau minėta, verslininkui pasiteisinti dėl neteisėtais veiksmais padarytos žalos yra sudėtinga, nes jo sutartinę atsakomybę ribojančių instrumentu nėra apstu. Tačiau esant nukentėjusiojo kaltei, verslininko sutartinė atsakomybės apimtis gali būti taip pat mažinama arba verslininkas gali būti atleistas visai nuo žalos atlyginimo. Tokios pozicijos laikosi ir kasacinis teismas, nurodydamas, kad nukentėjusiojo kalte gali pasiteisinti ir verslininkas, todėl yra labai svarbu vertinti ne tik prievolę pažeidusios šalies veiksmus, tačiau ir kitos santykių šalies veiksmus, nes ji taipogi turi elgtis rūpestingai, sąžiningai ir apdairiai⁵⁶.

Vertėtų pažymėti, kad teisinėje doktrinoje nukentėjusiojo asmens kaltė kaip sutartinės atsakomybės ribojimo instrumentas nėra labai plačiai plėtojamas. Viena vertus, tai lemia tai, jog spręsti dėl nukentėjusiojo asmens prisidėjimo prie žalos atlyginimo apimties suteikta diskrecija teismams, o išvados daromos tik konkrečiai įvertinus individualias situacijos aplinkybes. Kita vertus, įdomu pastebėti, kad nukentėjusiojo veiksmai taip pat gali būti vertinami ne per atskirą teisės reglamentavimą, o per teisinio priežastinio ryšio apimtį. Tačiau tokiu atveju nukentėjusiojo veiksmai konkrečiai nėra vertinami per jų turinį, apimtį, bet tik kaip alternatyvus šaltinis, galėjęs sukelti žalą. Vertinant šį priežastinio ryšio etapą nustatomi veiksmai (šaltiniai), kurie galėjo lemti žalą arba jos apimtį padidinti, atskiriami, kurie veiksmai buvo nulemti skolininko arba kreditoriaus. Nustačius, kad tam tikrus veiksmus atliko ir nukentėjusysis, tuomet įsijungia atskiras teisinis reglamentavimas, kuris leidžia vertinti, kokia apimtimi ir kaltės forma nukentėjusysis prisidėjo prie žalos atsiradimo.

⁵⁵ Minimo UNIDROIT principų straipsnio komentare taip pat nurodyta, jog nukentėjusios šalies pridėjimas gali būti savo veiksmais arba kito įvykio sukelta žala, dėl kurio nukentėjusysis prisėmė riziką. Pridėjimas veiksmai gali būti – ne visos informacijos pateikimas arba jos netinkamas pateikimas ir pan. Išorinis veiksmas už kurį nukentėjusysis prisiėmė riziką gali būti laikomu darbuotojų ar jo atstovų žalą sukeliantys veiksmai. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, jog kiekvienos šalies dalies, kuria jos prisidėjo prie žalos atsiradimo, gali būti sudėtingas, be kita ko, dažniausiai priklauso nuo teismo diskrecijos, jo vertinimo, atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes. Darbo autorės vertinimu, todėl šis UNIDROIT principų straipsnis koreliuoja su teismo diskrecija mažinti nuostolius, numatyta CK 6.251 straipsnio 2 dalyje, kuri bus aptarta šio baigiamojo darbo 2 poskyryje.

⁵⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-367/2013“, Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/700950#pa4>.

Taigi, nors teisinėje sistemoje vyrauja visiškas nuostolių atlyginimo principas, tačiau esant nukentėjusiojo kaltei, užtikrinama, kad nukentėjusysis gautų tik proporcingą nuostolių atlyginimo dalį jo neteisėtiems veiksmais, taip išlaikant pusiausvyrą tarp sutarties šalių ir sąžiningumo principą.

Sutartinės atsakomybės ribojimas šalių valia. Kalbant apie poreikį riboti sutartinę atsakomybę, buvo užsiminta, jog sutartinę atsakomybę galima riboti ir šalių valia, t. y. į sutartį įtraukiant sąlygas, kurioms esant sutartį pažeidusios šalies atsakomybė yra ribojama arba šalinama. Tokios sutarties sąlygos vyrauja ne tik kontinentinės teisės valstybėse, tačiau ir bendrosios, kas leidžia daryti išvadą, jog dauguma valstybių pripažįsta šalių teisę, tiek kiek tai neprieštarauja imperatyviosioms teisės normoms, susiderinti dėl atsakomybės išlygos⁵⁷. Pastebėtina, kad atsakomybės išlygos⁵⁸ nereikėtų maišyti su kitomis šalių atsakomybę reglamentuojančiomis sąlygomis, pavyzdžiui, tokiais kaip nenugalimos jėgos sąlyga (lot. *force majeure*) ar šalių susitarimas dėl netesybų. Šios sąlygos skiriasi ne tik turiniu bet ir procesiniu jų taikymu⁵⁹, tačiau darbo autorė neišsiplės ties atsakomybės išlygos ir kitų sutartyje numatomų sąlygų, reglamentuojančių šalių atsakomybę, skirtumais, bet skirs didesnę dėmesį atsakomybės išlygos turinio analizei.

Svarbu akcentuoti, jog atsakomybės išlyga tai sutartinės atsakomybės ribojimo instrumentas, kurio pagrindinė paskirtis paskirstyti nuostolių atsiradimo riziką sutartiniuose šalių santykiuose⁶⁰. Žinoma, minimas sutartinės atsakomybės ribojimo instrumentas neapsiriboja viena funkcija. Reiktų paminėti ir technines funkcijas, tokias, kaip bylinėjimosi išlaidų sumažinimas ar įrodinėjimo proceso palengvinimas. Taigi atsakomybės išlyga laikytina kaip palankus atsakomybės ribojimo instrumentas, kurio dėka pačios šalys gali susitarti dėl sutartinės atsakomybės instituto taikymo apimties ir palengvinti ateityje galimai kilsiančių teisinių ginčų sprendimą. Kita vertus, prisiminus baigiamojo

⁵⁷ Rūta Lazauskaitė, „Nuo šalių valios priklausantys sutartinės atsakomybės ribojimai“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2011), 17.

⁵⁸ Darbo autorė, kalbant apie atsakomybę ribojančias ar ją pašalinančias sąlygas, naudos sąvoką „atsakomybės išlyga“. Ši sąvoka yra trumpesnė ir pakankamai tiksli, norint kalbėti apie šalių valią modifikuojant bendrąsias civilinės atsakomybės sąlygas ir jų apimtį.

⁵⁹ CK 6.212 straipsnyje numatyta, jog šalis atleidžiama nuo atsakomybės už sutarties neįvykdymą, jeigu ji įrodo, kad sutartis neįvykdyta dėl aplinkybių, kurių ji negalėjo kontroliuoti bei protingai numatyti sutarties sudarymo metu, ir kad negalėjo užkirsti kelio šių aplinkybių ar jų pasekmių atsiradimui. Taigi, akivaizdu, kad vienas iš bruožų, kuris skiria nenugalimos jėgos sąlygą nuo atsakomybės išlygos yra tai, jog nenugalimos jėgos sąlyga yra skirta pašalinti atsakomybę už sutarties netinkamą įvykdymą (ar visišką neįvykdymą), kai šalis, pažeidusi sutartį, negalėjo kontroliuoti ir numatyti šalutinių veiksmų dėl kurių atsirado žala.

Kaip jau šiame baigiamajame darbe minėta netesybos šalių iš anksto nusistatytas atsakomybės būdas, kurių įrodinėti šaliai iš esmės nereikia, užtenka sutarties pažeidimo, tačiau atsakomybės išlygos aspektu kreditoriui reikia įrodyti visas bendrąsias sutartinės atsakomybės sąlygas, be kita ko, netesybos, nepaisant to, kad šalių yra sutartos, teismo gali būti mažinamos CK 6.258 straipsnio 3 dalies normos pagrindu. Atsakomybės išlygos teismas modifikuoti negali.

⁶⁰ Lazauskaitė, *op. cit.*, 18.

darbo dalį, kurioje buvo kalbėta, kad kartais šalys dar prieš sudarant sutartį jau būna nelygiose pozicijose, svarbu pastebėti, kad ir kalbant apie atsakomybės išlygą, pasitaiko situacijų, kurioms esant stipresnioji sutarties šalis gali palikti kitą šalį be jokio gynybos mechanizmo, kas tik dar labiau pabrėžtų nelygybę ir proporcingumo nebuvimą tarp sutarties šalių. Darbo autorė pažymi, kad tokiu atveju prieš sudarant sutartį abi šalys turi didelį dėmesį skirti atsakomybės išlygos apibrėžimui, jos įtvirtinimo apimčiai ir sutarties turinį pateikti, stengiantis išlaikyti balansą bei proporcingumą tarp šalių.

Atsakomybės išlyga gali pasireikšti dvejomis formomis, t. y., kaip 1) atsakomybę pašalinančios sąlygos (angl. *exclusion of liability clauses*); 2) atsakomybę ribojančios sąlygos (angl. *limitation of liability clauses*)⁶¹. Pats lingvistinis šių sąlygų pateikimas suponuoja išvadą, kad pagrindinis jų skirtumas yra sutartinės atsakomybės ribojimo apimtis. Vienu atveju, sutartinė atsakomybė nėra visiškai pašalina, tik apribojama, kitu atveju, sutartinė atsakomybė šalinama visiškai. Tiesa, vertėtų pastebėti, kad sąlygos, kuriomis atsakomybė yra šalinama pilna apimtimi, praktikoje retai pasitaiko. Sutiktina su teisės doktrinoje plėtojamu vertinimu, jog visiškai panaikinus sutartinę atsakomybę už sutarties netinkamą vykdymą arba neįvykdymą, būtų pabrėžiamas esminis šalių padėties disbalansas bei kiltų grėsmė sutartiniam teisingumui⁶².

Teisės doktrinoje išskiriama netiesioginiai ir tiesioginiai sutartinę atsakomybę ribojantys susitarimai. Netiesioginiai sutartinės atsakomybės ribojimai suprasti kaip sąlygos, kuriomis sutartinių įsipareigojimų mastas yra sumažinimas arba sutartiniai įsipareigojimai yra pašalinami⁶³. Prie tokių sąlygų būtų priskiriami ir plačios diskrecijos teisės suteikimas, vykdant sutartį, arba sutartinės atsakomybės apribojimas kaltės forma bei įrodinėjimo apimtimi⁶⁴. Kaip pavyzdys, šalys sutartimi gali susitarti, kad už nuostolius sutartį pažeidusi šalis atsako tik esant jos kaltei (dideliame neatsargumui ar tyčiai) arba šalys, pavyzdžiui, gali susitarti dėl sąlygos, kad už teiktas žodines konsultacijas, viena šalis neatsako, jeigu jos nebuvo įtvirtintos raštu⁶⁵. Kalbant apie tiesioginius atsakomybę ribojančius susitarimus, svarbu akcentuoti, kad tokiais susitarimais siekiama numatyti, kokio dydžio nuostolius turi atlyginti sutartį pažeidusi šalis⁶⁶. Kaip pavyzdys, šalys susitaria, kad sutartį pažeidusi šalis atlygina visus nuostolius, kurių bendras dydis nesiekia 10 000 Eur dydžio sumos. Paminėtina, kad šalys gali susitarti ne tik dėl maksimalių nuostolių atlyginimo dydžio, tačiau ir dėl minimalaus. Taigi

⁶¹ Lazauskaitė, *supra note*, 57:22.

⁶² *Ibid.*, 22-23.

⁶³ *Ibid.*, 23.

⁶⁴ *Ibid.*, 24-25.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ *Ibid.*, 27.

atsakomybės išlygos nusistatymas ne tik, kad apibrėžia sutartinės atsakomybės ribas, tačiau leidžia šalims suprasti, ko jos gali tikėtis iš sutarties ir įstato šalis į „rėmus“, kad jos iškart galėtų savo elgesį tinkamai modifikuoti, kad jis atitiktų kitos šalies lūkestį.

Analizuojant atsakomybės išlygos turinį bei reikšmę, darbo autorė pastebi, kad šios minimos sąlygos turėtų būti įtvirtintos sutarties sudarymo momentu, todėl sutarties sudarymo metu didelę reikšmę turi numatymo kriterijus, nes šalys iš anksto turi susitarti dėl tam tikros atsakomybės netinkamai įvykdžius sutartį. Kita vertus, akivaizdu, kad šalys visiškai visos žalos ir nuostolių dydžio numatyti nelabai ir gali, atsižvelgiant į tai, kaip jau minėta kalbant apie priežastinį ryšį, jog būna situacijų, kai žala kyla ne tik dėl tiesioginių sutartį pažeidusios šalies veiksmų, tačiau ir dėl šalutinių (grandininių) veiksmų, kuriuos numatyti sutarties sudarymo metu gali būti sudėtinga. Tokiu atveju, atsakomybės išlyga labiau laikytina rizikos klasifikavimo mechanizmu, kuris galimą patirti žalą ir jų dydį skirsto į didesnius teisinius „blokus“, kuriais remiantis yra vertinama situacija. Atitinkamai, įvertinus tai, jog šalys visko negali įtvirtinti sutartyje prieš ją sudarant, nuostolių numatymo kriterijus tokiose situacijoje, vertinant sutartinės atsakomybės ribas, vėliau atlieka savarankišką funkciją. Tačiau šių aplinkybių kontekste darbo autorė apsiriboja tik atsakomybės išlygos turinio analize, o nuostolių numatymo doktrinos turinio analizei skirs šio darbo antrąjį skyrių.

Taigi sutartinės atsakomybės instituto ribojimas neturėtų būti suprantamas pernelyg siaurąja prasme, nes tai yra sudėtinis ribų nustatymo mechanizmas. Teismas dažnai neapsiriboja tik vieno mechanizmo taikymu, tačiau sprendžia tai per savarankiškus, tačiau glaudžiai besisiejančius instrumentus. Siekiant išlaikyti balansą sutartiniuose santykiuose ir tinkamai paskirstyti tarp sutarties šalių kylančią civilinę atsakomybę reikia sutartį pažeidusios šalies veiksmus vertinti ne tik priežastinio ryšio apimtyje, tačiau vertinti ir tai, ar kita sutarties šalis (nukentėjusysis) neprisidėjo prie žalos atsiradimo ir kokias tiksliai sąlygas šalys sutartyje buvo nusistačiusios.

II. VERSLININKO PAREIGA NUMATYTI ŽALĄ IR NUOSTOLIUS KAIP BŪTINAS JO SUTARTINĘ ATSAKOMYBĘ RIBOJANTIS INSTRUMENTAS

Verslininko subjektas teisės doktrinoje nėra pernelyg analizuojamas, nors sutinkama, jog verslininkas yra subjektas, kurio veikla ir atliekami veiksmai turėtų būti vertinami griežčiau, lyginant jį su kitais teisės subjektais. Tačiau tik atskleidus verslininko sampratą, galima kalbėti apie šio subjekto sutartinės atsakomybės ypatumus. Svarbu pastebėti, kad šiais laikais verslininko atsakomybė nebėra vertinama formaliai tik per griežtosios atsakomybės prizmę, tačiau didelę reikšmę turi sutartos prievolės pobūdis, t. y., ką tiksliai verslininkas įsipareigojo užtikrinti. Tai suponuoja apie verslininko atsakomybės kompleksinę prigimtį. Pirmajame skyriuje analizuojant sutartinės atsakomybės ribojimo instrumentus ne kartą buvo užsiminta apie Lietuvos CK įtvirtintą verslininko sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmą – nuostolių numatymo doktriną. Kita vertus, matyti, kad kitose valstybėse šis instrumentas nėra apskritai siejamas su verslininko subjektu. Todėl analizuojant numatomumo doktrinos genezę skirtingų teisinių sistemų valstybėse, bus siekiama atskleisti, kokią vietą nuostolių numatymo doktrina turi civilinės atsakomybės institute bei išsiaiškinti, ar pagrįstai Lietuvos teisinė sistema nuostolių numatymo doktriną taiko tik verslininko atžvilgiu.

2.1. Verslininko statuso samprata

Kalbant apie sutartinės atsakomybės ribojimą ir jos mechanizmus ne kartą buvo minėta „verslininko“ sąvoka bei šio subjekto teisinis ypatumas, tačiau norėtusi plačiau apžvelgti šios sąvokos turinį. Lietuvos reglamentavime verslininko samprata yra įtvirtinta ne viename teisės akte. CK 2.4 straipsnyje numatyta, jog fiziniai asmenys, besiverčiantys ūkine komercine veikla, laikomi verslininkais. Taip pat verslininko samprata yra numatyta ir vartojimo santykius reglamentuojančiose teisės normose. Pavyzdžiui, CK 6.228¹ straipsnyje įtvirtina, jog verslininku laikomas fizinis arba juridinis asmuo ar kita organizacija, ar jų padalinys, savo prekybos, verslo, amato arba profesijos tikslais siekiantys sudaryti ar sudarantys sutartis, įskaitant asmenis, veikiančius verslininko vardu arba jo naudai. Juridinis asmuo gali būti laikomas verslininku neatsižvelgiant į jo dalyvių teisinę formą. Analogiška verslininko sąvoka įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatyme (toliau – VTAĮ). Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme (toliau – SVV įstatymas) verslininku laikomas fizinis asmuo, kuris verčiasi ekonomine veikla (2 straipsnio 22 dalis). Darbo autorės vertinimu, pateiktos verslininko sampratos Lietuvos teisės sistemoje yra tik dalinai tikslios. Pažymėtina, jog CK įtvirtinta verslininko samprata orientuojasi tik į fizinį asmenį, kas leidžia

prieiti prie absurdiškos išvados, jog verslininku gali būti tik fizinis asmuo. Kita vertus, pastebėtina, kad tolimesnėse teisės normose šalia verslininko papildomai nurodoma ir įmonė / juridinis asmuo, kas suponuoja išvadą, kad įstatymo leidėjas įtvirtina ir juridinį asmenį kaip verslininką arba juridinio asmens ir verslininko sąvokas vartoja kaip sinonimus⁶⁷, nepaisant to, tokiu atveju verslininko sąvoka turėtų būti tikslinama.

Be kita ko, vertinant CK 2.4 straipsnyje ir SVV įstatyme įtvirtintas verslininko sampratas matyti, jog jos yra pateiktos subendrintos, nors sutiktina, kad SVV įstatyme numatyta verslininko samprata pateikta platesniame kontekste nei CK 2.4 straipsnyje. Kita vertus, tai nekeičia aplinkybės, jog Lietuvos įstatymuose pateikta verslininko samprata paremta susikoncentravimu į pačio asmens kvalifikavimą, kai šiuo atveju turėtų būti koncentruojamasi į šalių santykio pobūdį. Darbo autorės vertinimu, VTAĮ ir CK 6.228¹ straipsnyje pateikta verslininko sąvoka yra tikslesnė, nes ji, visų pirma, akcentuoja, kad verslininku gali būti ir fizinis ir juridinis asmuo ar organizacija. Antra, ji nesiorientuoja į asmenį kaip tokį patį, o apibrėžia santykio pobūdį, t. y., kad verslininku laikomas asmuo, kuris siekia sudaryti sandorius ir sutartis atitinkamais tikslais (profesiniais, verslo, amato). Būtent tai (santykio pobūdis) ir yra reikšminga vertinant sutartinius santykius bei iš jų kylančią atsakomybę ir jos apimtį. Pavyzdžiui, fizinis asmuo verčiasi būtų nuoma, turi kelis verslo objektus (butus), kuriuos nuomoja tretiesiems asmenims. Be kita ko, tas pats asmuo nusprendžia, kad jam į nuosavus namus reikia stalo, todėl sudaro vartojimo rangos sutartį, kurios objektas – stalas, skirtas individualiems asmeniniams tikslams. Pagal CK 2.4 straipsnyje ir SVV įstatyme įtvirtintas sąvokas (tiksliau pagal jų lingvistines formuluotes), minimoje situacijoje įvardintas asmuo būtų laikomas verslininku, nepriklausomai, kad stalas skirtas asmeniniams tikslams ir naudojimui, nes minimas reglamentavimas orientuojasi į patį asmenį, siekdamas atsakyti į klausimą, ar asmuo bendruoju aspektu yra verslininkas. Tačiau vadovaujantis CK 6.228¹ straipsniu ir VTAĮ įtvirtinta verslininko samprata, kryptingai būtų vertinamas pats šalių santykis, koku konkrečiu tikslu buvo sudaryta sutartis. Taigi, atitinkamai, šiuo atveju, nors asmuo ir verčiasi būtų nuoma kaip verslu, ir šiuo aspektu jis gali būti laikomas verslininku, tačiau vertinant vartojimo rangos santykius, asmuo stalą užsisakė savo individualiems asmeniniams norams, todėl būtent šioje apimtyje asmuo neturėtų būti laikomas verslininku. Taigi laikytina, kad CK 6.228¹ straipsnis ir VTAĮ įtvirtinta verslininko sąvoka orientuojasi į santykio pobūdžio kvalifikaciją, o ne mechanškai ir bendriniu pobūdžiu siekia atsakyti į klausimą, ar asmuo yra verslininkas, ar ne.

⁶⁷ Lina Novikovienė, „Vartojimo sutarties doktrina ir praktika“, iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų: mokslo studija*, Gediminas Sagatys ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2013), 919.

Kita vertus, paminėtina, kad vartojimo santykiuose verslininkui apibūdinti vartojama ne viena sąvoka. Pavyzdžiui, Europos Sąjungos direktyvose vartojamos tokios sąvokos kaip pardavėjas, tiekėjas, prekiautojas, prekybininkas, kreditorius ir pan. Sutiktina su vyraujančia nuomone, jog verslininką apibūdinančių sąvokų gausą lėmė tai, jog kiekviena Europos Sąjungos direktyva skirta reglamentuoti tam tikrai sričiai⁶⁸. Nepaisant to, nors sąvokos lingvistiškai skamba skirtingai ir savo konstrukcija nėra panašios, tačiau visos išvardintos sąvokos turi bendrą bruožą⁶⁹.

Visų pirma, pagrindinis, verslininką iš kitų teisės subjektų išskiriantis, požymis yra verslinė veikla, t. y. užsiėmimas komercine, profesine, amatine ar kt. veikla. Akcentuotina, jog šiuo atveju verslo veikla neturėtų būti suprantama pernelyg siaurai. Dažnu atveju manoma, kad ūkine-komercine, profesine veikla verčiasi juridiniai asmenys, kas suprantama, nes klestint ekonominiam reglamentavimui, asmenys siekia užtikrinti tam tikras teises ir privalumus, todėl verslo pasaulyje juridinio asmens statuso įgijimas yra pagrįstas sprendimas. Tačiau galimi atvejai, kai žmonės verčiasi verslo veikla ir individualios pažymos (veiklos) pagrindu arba net patys veiksmai suponuoja, kad fizinis asmuo verčiasi verslo veikla, nors jokio juridinės ar teisinės formos fizinis asmuo nėra įgijęs.

Taip pat yra išskiriamas ir savarankiškumo požymis, kuris pasireiškia tuo, jog asmuo, vykdydamas verslo veiklą, veikia savo vardu ir rizika. Todėl atkreiptinas dėmesys, jog savarankiškumo požymis neturėtų būti maišomas su darbo santykiais⁷⁰. Svarbu ir tai, jog asmens vykdoma veikla neturėtų būti vienkartinė, kad atlikus tik tam tikras funkcijas ji užsibaigtų, todėl iš to išplaukia dar vienas verslininką nuo kitų teisės subjektų skiriantis bruožas – jo vykdomos veiklos tęstinumo požymis⁷¹. Žinoma, vykdoma veikla verslininkui taip pat turi nešti pelną ar ekonominę naudą. Kita vertus, remiantis kasacinio teismo praktika, matyti, kad pelno siekimas (jo gavimas) nėra pagrindinis verslininko požymis, nes verslininkas ne visais atvejais gali siekti ekonominės naudos⁷².

⁶⁸ Novikovienė, *supra note*, 67:919.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Ibid.*, 920.

⁷¹ Jolanta Varoneckienė, „Kada reikia registruoti individualią veiklą“, *Apskaitos ir mokesčių apžvalga* 1 (2008).

⁷² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-132/2008“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. vasario 19 d., <https://www.infolex.lt/tp/84958>.

Pažymėtina, kad remiantis CK 2.34 straipsnio 2 dalimi, viešaisiais juridiniais asmenimis laikoma valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudos sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t. t.). Minimoje byloje kasacinis teismas sprendė, jog aplinkybių visuma patvirtino, jog nors ieškovas – Vilniaus miesto savivaldybė – yra viešasis juridinis asmuo, tačiau, komerciniais tikslais sudarydamas ginčo nuomos sutartį, veikė kaip verslininkas, kas suponuoja išvadą, kad net viešieji subjektai, kurių pagrindinė veikla nesiorientuoja į pelno siekimą, gali būti pripažinti verslininkais.

Tačiau kalbant bendruoju aspektu, pelno ar ekonominės naudos gavimas laikytinas vienas iš verslininką apibūdinančių požymių.

Kiltų klausimas, kodėl apskritai konkrečioje situacijoje kyla poreikis nustatyti, ar viena iš sutarties šalių yra verslininkas, ar ne? Atsakant į klausimą, svarbu prisiminti, kuo pasireiškia verslininko žinių ir charakteristikos ypatumai, nes jie nėra analogiškai lyginant su verslininką apibūdinančiais požymiais, kuriuos darbo autorė aptarė aukščiau.

Sutiktina, kad žinios (angl. *knowledge*) yra vienas iš esminių šaltinių verslo santykiuose⁷³. Tai suponuoja išvadą, kad verslininkas turi būti sukaupęs didesnę bagažą žinių nei kiti asmenys, norint tinkamai funkcionuoti verslo pasaulyje. Žinios šiuo atveju neturėtų būti suprantamos bendrąja prasme, o kaip tik tos žinios, kurios yra susijusios su verslininko teikiama paslauga, verslu, produktu ir pan. Vien tai, kad asmuo turi didesnę žinių bagažą vienoje srityje, nereiškia, kad jis bus profesionalas kitoje. Kita vertus, pažymėtina, kad šių dienų verslininkai turėtų prieš užsiimdami verslo veikla tai daryti atsakingiau ir apgalvoti ne tik apie sritį, kurioje jie planuoja verslą vystyti, bet dėmesį skirti ir teisiniams, finansiniams ir pan. aspektams. Pavyzdžiui, 2023 metų statistikos duomenimis⁷⁴, Lietuvos verslininkų finansinis raštingumas yra žemas, ypač tai aktualu smulkiosioms bendrovėms. Tai yra suprantama, atsižvelgiant į tai, jog ekonomikos pasaulis vystosi, dauguma asmenų nori būti finansiškai nepriklausomais, kas lemia, kad daugiau asmenų užsiima individualiu verslu net neskirdami laiko žinių kaupimui ir apsišvietimui, kas natūraliai lemia, kad daugiau daroma įvairaus pobūdžio (finansinių, teisinių) klaidų. Kita vertus, ar tikrai visi verslininkai gali būti vertinami vienodai?

Kaip jau minėta, verslininku gali būti laikomas ne tik juridinis asmuo, kuris, be kita ko, gali būti registruotas įvairiomis teisinėmis formomis, tačiau ir fizinis asmuo dirbantis, užsiimantis įvairia verslo veikla. Akivaizdu, kad žinių, ne tik ekonominių, bet ir teisinių, finansinių, apimtimi didelės uždarnosios akcinės bendrovės nebūtų galima lyginti su pagyvenusia moterimi, kuri sugalvoja užsiimti megztų megztukų prekyba, tačiau praktiškai vertintina, kad nepaisant to, kokia forma verslininkas vykdo verslą, vien aplinkybė, kad veikla, kuria siekiama ekonominio pelno, yra vykdoma, asmuo (juridinis ar fizinis) turi suprasti, kad jo atliekami veiksmai bus vertinami griežčiau ir jam bus keliami didesni rūpestingumo ir atidumo standartai. Kad toks vertinimas yra sąžiningas, darbo autorė nesutiktų, tačiau teigti priešingai taip pat būtų sudėtinga, nes tuomet verslininkai turėtų būti

⁷³ Denzil Pillay and Brian Barnard, „Entrepreneurship and Knowledge Management: Knowledge Requirements, Utility, Creation, and Competency“, *Expert Journal of Business and Management* 7 (2019): 46.

⁷⁴ „Lietuvių finansinis raštingumas per beveik dešimtmetį suprastėjo“, Lietuvos Bankas, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d., <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuviu-finansinis-rastingumas-per-beveik-desimtmeti-suprastejo>.

klasifikuojami, o tai lemtų, kad būtų reikalinga teisės ir pareigas atskirai nustatyti pagal verslininko lygio klasifikaciją, kas ne tik teoriniu, tačiau ir praktiniu aspektu apkrautų verslininko sampratos bei sistemos aiškinimą.

Kita vertus, neigiami padariniai ne visais atvejais gali atsirasti iš to, kad verslininkas yra neapsišvietęs, t. y. jo žinios ir supratimas yra ne tokios apimties, kokios tos srities specialistas turėtų turėti. Priešingai, kita šalis gali patirti nuostolius, nes verslininkas turi per daug žinių, todėl jos gali būti naudojamos apeiti įstatymą, klaidinti ar apgauti kitą sutarties šalį. Darbo autorės vertinimu, tai būdinga vartojimo santykiuose. Pripažintina, kad verslininkas dažnai piktnaudžiauja savo stipresne ekonomine padėtimi būtent dėl savo specialių žinių gausos ir patirties⁷⁵. Pavyzdžiui, CK 6.228⁶ straipsnyje numatyta vartotojo teisė į tinkamą informavimą. Manytina, kad tokia pareiga būtent ir kilo iš šalių ne vienodos padėties dar prieš prasidedant jų vartojimo santykiams, t. y. būtent verslininkas turi pateikti visą naudingą informaciją (apie prekės ar paslaugos savybes, duomenis apie patį verslininką, kainą, apmokėjimą, pristatymą, garantijas, trukmę, sutarties nutraukimo sąlygas ir pan.). Kasacinio teismo praktikoje verslininkas taip pat yra įpareigotas informuoti vartotoją (informacijos atskleidimo pareiga) tinkamai, suteikiant visą teisės aktuose reikalaujamą informaciją, be kita ko, šią informaciją suteikiant aiškiai ir suprantamai⁷⁶. Kitoje civilinėje byloje, teismas sprendė, kad verslininkas netinkamai informavo, t. y. nesuteikė visos pilnos informacijos, kaip atrodys stalo stalviršis, todėl, atitinkamai nutarė, jog „rangovo suteiktos informacijos nepakankamumas, netikslumas yra vienas iš pagrindų nutraukti sutartį neapmokant už atliktus darbus, jeigu darbas neatitinka to, ką užsakovas turėjo omenyje (CK 6.674 straipsnio 2 dalis)⁷⁷“.

Taigi kaip matyti, nuo teisinio statuso, priklauso ir asmens teisės bei pareigos, kurias subjektas turi žinoti, nes kita šalis, sutarties pažeidimo ar netinkamo vykdymo atveju, patyrusi žalą, turi teisę ją prašyti atlyginti.

Tinkamas subjekto identifikavimas turi reikšmės sprendžiant ir dėl sutartinės atsakomybės instituto taikymo apimties. Remiantis Lietuvos teisės doktrina, verslininko, kaip teisinio subjekto atsakomybė yra griežtoji (CK 6.256 straipsnio 4 dalis), t. y. pažeidus sutartį, verslininkas iš esmės negali pasiteisinti savo kaltės nebuvimu. Taigi manytina, kad Lietuvos teisė pripažįsta kaltės sąlygą

⁷⁵ Karolina Kondrackaitė ir Ugnė Kastanauskaitė, *Teisės mokslo pavasaris 2020*, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Studentų mokslinė draugija (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2020), 30, <https://www.zurnalai.vu.lt/open-series/lt/article/view/21059/20203>.

⁷⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-105-781/2023“, Infolex, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d., <https://www.infolex.lt/tp/2152464#pa4>.

⁷⁷ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-229-343/2023“, Infolex, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d., <https://www.infolex.lt/tp/2167838#pa4>.

kaip būtiną, norint taikyti sutartinę atsakomybę, tačiau išskiria ir išimtis, kurių viena – verslininko teisinis statusas⁷⁸. Tokia Lietuvos pozicija skiriasi nuo tarptautinės teisės šaltiniuose pateikto vertinimo. CISG ir UNIDROIT principuose kaltė nėra laikoma sutartinės atsakomybės sąlyga. Kita vertus, didelę reikšmę vertinant verslininko sutartinę atsakomybę kaltės apimtyje yra svarbu prievolės, kurią susitarė įvykdyti verslininkas, kvalifikacija. Prievolės skirstymą pagal intensyvumą pripažįsta ne tik tarptautinė teisė, bet ir dauguma kontinentinės ir bendrosios teisės sistemos valstybių. Vertėtų akcentuoti, kad pastaroji vis tik laikosi principo, kad sutartinė atsakomybė yra griežtoji, nepriklausomai nuo teisinio subjekto, tačiau pripažįsta, kad yra prievolių, kurioms užtikrinti šalis turi dėti maksimalias pastangas, t. y. turi būti užtikrintas tam tikras atidumo ir rūpestingumo laipsnis⁷⁹.

Remiantis CISG komentaru, matyti, kad prievolės intensyvumas yra skirstomas į prievoles užtikrinti tam tikrą rezultatą arba prievoles dėti maksimalias pastangas⁸⁰. Tačiau nepaisant prievolės intensyvumo, nei vienu atveju kaltė nėra civilinės atsakomybės sąlyga. Toks prievolių skirstymas yra logiškas ir pagrįstas, nes akivaizdu, kad prievolė yra neįvykdyta, nepaisant to, ar tai buvo padaryta kaltais ar nekaltais pažeidėjo veiksmais. Todėl jau prievolės skirstymas pagal intensyvumą paskirsto tarp šalių galimai kylančią riziką ir užtikrina, kad šalys sudarant sutartį žinotų, ko tiksliai sutartimi yra siekiama, ar konkretaus rezultato, ar tik stengtis maksimaliomis pastangomis minimą rezultatą užtikrinti. Taigi tokiu atveju kaltė taptų perteklinė sąlyga, kuri dažnai, be kita ko, skirtingose valstybėse yra preziumuojama.

Analogišką vertinimą pateikia ir UNIDROIT principų analizė, kuri taip pat suponuoja apie griežtosios atsakomybės taikymą sutartiniuose santykiuose. UNIDROIT principų 5.1.4 straipsnyje įtvirtinta prievolė užtikrinti rezultatą arba prievolė dėl maksimalias pastangas, kad prievolė būtų įvykdyta⁸¹. Šio straipsnio komentaras nurodo, kad šaliai, kuri įsipareigojo pasiekti rezultatą, jo nepasiekus, laikoma, kad sutartis buvo pažeista⁸². Kiek švelnesnis vertinimas atsispindi prievolės dėti

⁷⁸ Selelionytė-Drukteinienė, *supra note*, 7:1431.

⁷⁹ Simona Selelionytė-Drukteinienė, *Civilinė atsakomybė už sutarties neįvykdymą* (Vilnius: Justitia, 2013), 372.

⁸⁰ Peter Schlenchtriem ir Ingeborg Schwenzer, *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 2nd. ed. (Oxford: Oxford University Press, 2005), 811, cit. pagal Simona Selelionytė-Drukteinienė, „Sutartinė atsakomybė: grįsta kalte ar be kaltės?“, *Jurisprudencija*, 18, 4 (2011): 1427, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/a213e8e9-811d-41d7-955e-5667c64a24a9/content>

⁸¹ UNIDROIT principų 5.1.4 straipsnis (anglų kalba): (1) To the extent that an obligation of a party involves a duty to achieve a specific result, that party is bound to achieve that result; (2) To the extent that an obligation of a party involves a duty of best efforts in the performance of an activity, that party is bound to make such efforts as would be made by a reasonable person of the same kind in the same circumstances.

⁸² „CHAPTER 5: CONTENT, THIRD PARTY RIGHTS AND CONDITIONS - SECTION 1: CONTENT“, UNIDROIT, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d., <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2010/chapter-5-section-1/#1623699276062-689fbd04-1f98>.

maksimalias pastangas atveju, kai šiuo atveju sutartis laikoma pažeista tik tokiu atveju, jei šalis nesiėmė protingų ir rūpestingų priemonių, kokių būtų ėmęsis panašios rūšies subjektas. Matyti, kad tokiu reglamentavimu yra sprendžiamas ir skirtingų subjektų atsakomybės apimtis. Komentaras iškart nurodo, kad teismas turėtų vertinti ir ne tik tai, ar sutartį pažeidusi šalis yra verslininkas ar ne, tačiau jei tai yra verslininkas, kokia apimtimi asmuo verčiasi verslu, t. y. kokios jo žinios, patyrimas ir t. t., nes akivaizdu, kad iš didelės komercinės įmonės bus tikimasi daugiau nei iš mažiau specializuotos bendrovės.

Taigi įvertinus CISG ir UNIDROIT principų turinį kaltės aspektu, matyti, kad dėmesys skiriamas ne pačiai kaltei kaip civilinės atsakomybės sąlygai, tačiau rizikos tarp sutarties šalių paskirstymo principui pagal sutartinės prievolės kvalifikaciją⁸³.

Priešingai negu aptarta aukščiau, kontinentinės teisės sistemos valstybėse kaltė laikoma sutartinės atsakomybės sąlyga. Pavyzdžiui, kaltė kaip civilinės atsakomybės sąlyga yra numatyta ir BGB 280 straipsnyje, kuriame taip pat nurodyta, kad kaltė yra preziumuojama⁸⁴. Prancūzija šiuo atveju pasirinko tarpinę poziciją, įtvirtindami, jog kaltė yra būtina civilinės atsakomybės sąlyga, tačiau jos apimtį lemia prievolių kvalifikacija pagal intensyvumą⁸⁵. Prancūzijos civilinė teisė pripažįsta prievolių kvalifikaciją į tris rūšis: prievolė pasiekti rezultatą, prievolė dėti maksimalias pastangas ir prievolė garantuoti. Pavyzdžiui, šiuo atveju prievolė saugoti daiktą priskirtina prie prievolių dėti maksimalias pastangas, tačiau prievolė daiktą pristatyti kitai sutarties šaliai arba statybos rangos sutartys laikytinos prievolėmis užtikrinti rezultatą⁸⁶.

Lietuvos teisė atitinka Prancūzijos išeities poziciją, tik skirtingai negu pastaroji, Lietuvos CK įtvirtina prievolių skirstymą pagal intensyvumą teisės normose. CK 6.200 straipsnio 4 dalis numato, jog „jeigu pagal sutartį ar jos prigimtį šalis, atlikdama tam tikrus veiksmus, turi dėti maksimalias pastangas sutarčiai įvykdyti, tai ši šalis privalo imtis tokių pastangų, kokių būtų ėmęsis tokiomis pat aplinkybėmis protingas asmuo⁸⁷“. Taigi Lietuvos CK, remiantis UNIDROIT principais taip pat įtvirtina prievolių kvalifikaciją pasiekti rezultatą ir dėti maksimalias pastangas pasiekti rezultatą. Pavyzdžiui, atlygintinų paslaugų sutartį pažeidusi sutarties šalis bendraisiais atvejais gali pasiteisinti

⁸³ Selelionytė-Drukeitinienė, *supra note*, 79:371.

⁸⁴ „German civil code“, Federal Office of Justice, žiūrėta 2026 m. kovo 10 d., https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html.

⁸⁵ Selelionytė-Drukeitinienė, *op. cit.*, 372-373.

⁸⁶ *Ibid.*, 376.

⁸⁷ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *supra note*, 1.

kaltės nebuvimu, išskyrus atvejus, kai sutartimi buvo susitarta dėl rezultato pasiekimo, kitu atveju laikoma, kad šalys susitarė tik dėl maksimalių pastangų dėjimo prievolei užtikrinti⁸⁸.

Prievolių kvalifikavimas yra reikšmingas sprendžiant dėl verslininko sutartinės atsakomybės, nes kaip minėta, verslininko atsakomybė yra griežtoji. Tačiau kaip matyti, remiantis CK 6.200 straipsnio 4 dalies turinio analize, sutartinės atsakomybės kilimui už prievolės dėti maksimalias pastangas pažeidimą yra būtina kaltės sąlyga, t. y. tik asmeniui nesiėmus veiksmų ar nesusilaikius nuo tam tikrų veiksmų, ir dėl to atsiradus žalai, skolininkas turi atlyginti nuostolius. Toks aiškinimas turėtų suponuoti ne tik paprasto fizinio asmens civilinės atsakomybės apimtį kaltės aspektu, tačiau ir verslininko. Tokiu atveju verslininkas galėtų pasiteisinti savo kaltės nebuvimu, esą jis ėmėsi visų veiksmų, kuriuos būtų atlikęs rūpestingas ir atidus asmuo, kad žala nekiltų.

Taigi Lietuvos teisės doktrina įtvirtina verslininko atsakomybę be kaltės. Kita vertus, gali atrodyti, jog prievolės kvalifikavimas pagal intensyvumą, atitinkamais atvejais verslininkui leidžia pasiteisinti kaltės nebuvimu, t. y. kai šalys susitarė dėl prievolės dėti maksimalias pastangas pasiekti rezultatą. Tokia situacija gali kvestionuoti teisės normų nesuderinamumą, nes vienu atveju verslininko kaltė pagal bendrąsias teisės normas apskritai nėra sutartinės atsakomybės sąlyga. Kitu atveju, verslininkas gali pasiteisinti kaltės nebuvimu (esant prievolei dėti maksimalias pastangas). Šiuo atveju kaltė, nors ir nėra sutartinė verslininko atsakomybės sąlyga, tačiau ji kaip funkcinis kriterijus įsikomponuoja sprendžiant klausimą, ar pažeidimas buvo padarytas, t. y. ar buvo atlikti neteisėti veiksmai. Esant prievolei užtikrinti rezultatą, verslininkui nepasiekus konkretaus rezultato, laikoma, kad buvo padarytas pažeidimas ir jam taikoma griežtoji atsakomybė, ir tokiu atveju verslininkas gali pasiteisinti tik nenugalimos jėgos sąlygomis. Kitu atveju, esant prievolei dėti maksimalias pastangas užtikrinti rezultatui, sprendus, kad verslininkas dėjo visas galimas pastangas, kurias dėtų tokio pačio lygio protingas ir rūpestingas subjektas, kas ir yra vertinama per objektyviąją kaltės pusę, laikoma, kad pažeidimas nebuvo padarytas ir verslininkui atsakomybė nekyla.

Taigi apibendrinus pateiktą teisės normų ir doktrinos analizę matyti, kad verslininkas kaip specialus teisinis subjektas turi ne vieną ypatumą, kurie pasireiškia didesne žinių ir patirties gausa, atidesniu ir rūpestingesniu pareigų atlikimu, kas lemia ir taikomo sutartinės atsakomybės instituto intensyvumą. Nors teisės doktrina skirtingose valstybės nevienareikšmiškai sutinka dėl kaltės kaip sutartinės atsakomybės būtinumo, tačiau iš esmės visos valstybės pripažįstą prievolės kvalifikavimą pagal intensyvumą. Skirtingose intensyvumo prievolėse kaltė atlieka skirtingą vaidmenį. Esant prievolei užtikrinti rezultatą, priešingai negu paprasto fizinio asmens, verslininko atsakomybė yra

⁸⁸ Selelionytė-Drukteinienė, *supra note*, 79:379.

griežtoji. Kitu atveju, kai kalbama apie prievolę dėti maksimalias pastangas, verslininkas gali pasiteisinti kaltės nebuvimu, tačiau kaltės elementas tokiu atveju vertinamas sutartinės atsakomybės sąlygos – neteisėtų veiksmų, apimtyje, t. y. sprendžiant, ar pažeidimas buvo padarytas, ar ne.

2.2. Nuostolių numatymo doktrinos genezė ir teisinis reglamentavimas

Išnagrinėjus verslininko sampratą ir jo sutartinės civilinės atsakomybės ypatumus, svarbu analizuoti ir šio instituto ribas. Teisės doktrinoje vienas reikšmingiausių instrumentų, ribojančių sutartinę atsakomybę, yra nuostolių numatomumo doktrina (angl. *foreseeability doctrine*). Kita vertus, analizuojant įvairius doktrininius šaltinius matyti, kad ši doktrina, nors laikoma reikšminga, tačiau yra mažiausiai analizuojama ir dažnu atveju praktikoje taikoma abstrakčiai, o kitų valstybių apskritai atmetama. Taigi šiuo atveju reikšminga analizuoti šios doktrinos kilmę bei teisinį reglamentavimą skirtingose teisės sistemos valstybėse ir kokią reikšmę turi nustatant sutartinės atsakomybės apimtį.

2.2.1. Nuostolių numatymo doktrina Prancūzijos teisinėje sistemoje

Nuostolių numatymo doktrina pirmą kartą paminėta ir įtvirtinta 1804 metų Prancūzijos civiliniame kodekse, dar kitaip vadinamame Napoleono kodekse. Minimo kodekso 1150 straipsnis įtvirtino nuostolių atlyginimo apimtį ribojimą, jog skolininkas atlygina tik tokius nuostolius kuriuos numatė arba kurie galėjo būti numatyti sutarties sudarymo metu⁸⁹. Pagrindinė šios doktrinos atsiradimo priežastis buvo siekis užtikrinti proporcingumą sutartiniuose šalių santykiuose, atsižvelgiant tiek į objektyvius veiksnus (žalos mastą), tiek ir į subjektyvius veiksnus (pažeidimą padariusios šalies požiūrį (poziciją)⁹⁰. Manytina, kad nuostolių numatymo doktrinos atsiradimo pagrindas nelabai kuo skiriasi nuo kitų civilinės atsakomybės ribojimo priemonių atsiradimo pagrindo. Visomis jomis buvo siekiama palengvinti pažeidimą padariusios šalies mokestinę naštą, išlaikyti pusiausvyrą bei proporcingai paskirstyti riziką tarp sutarties šalių pagal pažeidimo

⁸⁹ „French (Napoleon) Civil Code“, Academia, žiūrėta 2026 m. kovo 13 d., https://www.academia.edu/19527487/French_Civil_Code_napoleon.

1804 m. Prancūzų civilinio kodekso 1150 straipsnis (anglų kalba): The debtor is only bound for the damages and interest which were foreseen, or which might have been foreseen at the time of the contract, when it is not in consequence of his fraud that the obligation has not been executed.

⁹⁰ Alexander Komaroc, „The Limitation of Contract Damages in Domestic Legal Systems and International Instrument“, iš *Contract Damages. Domestic and International Perspectives*, Stephen A. Smith ir kt. (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008), 250.

aplinkybes. Kita vertus, praktiškai taikant šią doktrina buvo pastebėta, kad dažnai nuostolių numatomumo doktrina būdavo siejama su kitu atlygintinių nuostolių bruožu. 1804 metų Prancūzijos civilinio kodekso 1151 straipsnis numatė, jog gali būti atlyginami tik tie nuostoliai, kurie tiesiogiai kyla iš sutarties pažeidimo ir yra tiesioginė pažeidimo pasekmė. Taigi Prancūzijos civilinis kodeksas dviejuose skirtinguose straipsniuose numatė, jog nuostoliai atlyginami tik tokios apimties, kuriuos galėjo sutartį pažeidusi šalis numatyti ir kurie yra tiesioginė sutarties pažeidimo pasekmė. Tačiau įtvirtinus numatomumo doktriną, pastebėta, jog numatomumo testas dažnu atveju buvo naudojamas nustatyti, ar žala yra tiesioginė pažeidimo pasekmė, ar ne. Pažymėtina, jog Prancūzijos teisėje konkreti priežastinio ryšio teorija nėra įtvirtinta, tačiau teisinėje doktrinoje yra išskiriama pasekmių numatymo teorija⁹¹. Gilesnė analizė leidžia manyti, jog įtvirtinus nuostolių numatymo doktriną ir ją taikant kartu su tiesioginių nuostolių testu, Prancūzijos teisė pripažino pasekmių numatymo teoriją. Minimios teorijos pagrindinis tikslas ir buvo apriboti nuostolius numatomumo kriterijumi, taikant protingo ir rūpestingo asmens standartą⁹². Kita vertus, matyti, kad vėliau buvo bandyta aiškiai atskirti, kad, nors šie skirtingi testai (numatomumo ir tiesioginės nuostolių kilmės testai) ir turi būti taikomi kartu, tačiau vienas testas neturėtų būti taikomas, bandant nustatyti kito⁹³.

Nors numatomumo doktrina buvo įtvirtinta daugiau nei prieš 200 metų, tokio pačio vertinimo Prancūzijos civilinis kodeksas laikosi ir dabar, numatomumo doktriną įtvirtindami civilinio kodekso 1231-3 straipsnyje, nekeičiant lingvistinio normos pateikimo. Kita vertus, matyti, kad šios normos taikymas einant laikui prarado reikšmę⁹⁴. Tai lėmė ne viena priežastis. Visų pirma, matyti, kad civilinio kodekso 1231-3 straipsnio norma yra ribojama tyčios ir didelio neatsargumo atveju (pranc. *par son dol*), kas jau leidžia daryti išvadą apie šios normos ribotą taikymą. Kita vertus, kaip jau minėta, didelę reikšmę Prancūzijos teisėje turi prievolės kvalifikacija pagal jos intensyvumo lygį (prievolė užtikrinti rezultatą ir prievolė užtikrinti atitinkamą atidumo ir rūpestingumo laipsnį). Būtent toks prievolių skirstymas padeda užtikrinti proporcingą sutartinės atsakomybės paskirstymo bei nuostolių atlyginimo apimtį. Teisės doktrinoje taip pat laikomasi nuomonės, jog retas nuostolių numatomumo doktrinos taikymas gali būti paaiškinamas ir tuo, jog Prancūzijos teisė pripažįsta tiesioginius nuostolius (pranc. *damnum emergens*) ir negautas pajamas (pranc. *lucrum cessans*), tačiau remiantis civilinio kodekso 1151 straipsnio norma (atitinka civilinio kodekso 1231-4 straipsnį) matyti,

⁹¹ Mikelėnas, *supra note*, 28:205.

⁹² *Ibid.*

⁹³ Komaroc, *supra note*, 90:250.

⁹⁴ Vekas, *supra note*, 13:152.

kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie yra tiesiogiai ir betarpiškai susiję su pažeidimu⁹⁵. Taigi darytina išvada, kad, nors Prancūzijos teisinė doktrina pripažįsta tiesioginius nuostolius ir negautą pelną, civilinis kodeksas leidžia atlyginti tik tiesioginius nuostolius, kas eliminuoja poreikį taikyti nuostolių numatomumo doktriną, nes per daug nutolę nuostoliai šaliai nebus atlygintini.

Išvadą, kad nuostolių numatomumo doktrina neužima reikšmingo vaidmens Prancūzijos teisinėje sistemoje, patvirtina ir tai, kad darbo autorei nepavyko rasti bylų, kuriose teismas remdamasis ne kitais sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmais, būtų taikęs nuostolių numatomumo doktriną kaip savarankišką sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmą. Tai patvirtina, kad nuostolių numatomumas atlieka tik formalų vaidmenį sutartinės atsakomybės ribojimo sistemoje.

2.2.2. Nuostolių numatymo doktrina bendrosios teisės valstybėse

Bendrosios teisės valstybėse, priešingai negu kontinentinės teisės valstybėse, nuostolių numatymo doktrina užima reikšmingesnę vietą. Dauguma teisės doktrinos formuotojų laikosi nuomonės, kad bendrosios teisės valstybėse nuostolių doktrina buvo suformuota nepriklausomai, t. y. nesiremiant kitose valstybėse vyraujančiu nuostolių numatomumo doktrinos taikymu. Tačiau gilesnė analizė leidžia daryti išvadą, kad nuostolių numatymo doktrina bendrosios teisės valstybėse buvo pradėta taikyti, remiantis ne kuo kitu, kaip tik Prancūzijos civilinio kodekse įtvirtinta nuostolių numatomumo doktrinos norma⁹⁶. Kita vertus, nėra reikšminga, ar bendrosios teisės valstybės nuostolių doktriną pradėjo taikyti remiantis kontinentinių valstybių praktika ar savarankiškai, nes analizuojant toliau matoma, kad bendrosios teisės valstybėse ši doktrina plėtojama aiškiau bei taikoma sąmoningiau ir turi didesnę reikšmę, vertinant atlygintinų nuostolių apimtį.

Bendrosios teisės sistemos valstybių sistema paremta precedentais, todėl akivaizdu, kad ir nuostolių numatymo doktrina taip pat kilo iš teismo sprendimo. Nors sutiktina, kad nuostolių numatymo kriterijus buvo taikomas ir ankščiau, vienas svarbiausių precedentų, įtvirtinantis nuostolių numatymo doktriną buvo suformuotas Didžiosios Britanijos teismo civilinėje byloje *Hadley v Baxendale*⁹⁷. Minimoje byloje kilo ginčas dėl atlygintinų nuostolių apimties, pavėlavus pateikti

⁹⁵ Vekas, *supra note*, 13:152.

⁹⁶ Franco Ferrari, „Hadley v Baxendale v Foreseeability under Article 74 CISG“, iš *Contract Damages. Domestic and International Perspectives*, Stephen A. Smith ir kt. (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008), 316-317.

⁹⁷ „Hadley v. Baxendale“, CaseBriefs, žiūrėta 2026 m. kovo 13 d., <https://www.casebriefs.com/blog/law/contracts/contracts-keyed-to-farnsworth/remedies-for-breach/hadley-v-baxendale/>.

užsakymą. Ieškovas valdė garu varomą malūną, tačiau sulūžus jo velenui, malūno veikla sustojo. Norint gauti naują veleną, ieškovas turėjo pristatyti sulūžusį veleną gamintojams, kad pagal jį būtų pagamintas naujas velenas, todėl ieškovas pasisamdė vežėjus (atsakovus), kuriuos perspėjo, kad velenas turi būti pristatytas nedelsiant. Atitinkamai, atsakovai pažadėjo, kad malūno velenas bus pristatytas kitą dieną, tačiau dėl atsakovų veiksmų, veleno pristatymas buvo atidėtas kelioms dienoms. Taigi pagrindinis klausimas minimoje byloje buvo, ar turi atsakovas atlyginti dėl pavėluotai pristatyto veleno kilusius nuostolius – negautą pelną, bei ar šie nuostoliai nėra per daug nutolę, ar juos sutartį pažeidusi šalis galėjo numatyti⁹⁸. Bylą nagrinėjantis teismas suformulavo taisyklę, jog atlyginami tie nuostoliai, kurie natūraliai kyla iš sutarties pažeidimo arba kuriuos šalys galėjo numatyti sutarties sudarymo metu. Atsižvelgdamas į tai, kad atsakovui nebuvo pranešta, kad malūno veikla bus sustojus, kol nebus grąžintas velenas, bei į tai, kad tokios pasekmės nėra natūraliai kylančios ir pavėluoto daikto pristatymo, sprendė nepriteisti negauto pelno⁹⁹. Šio precedento reikšmingumas pasižymi tuo, jog priešingai negu kontinentinės teisės valstybės, minimas precedentas ne tik, kad suformulavo bendrą nuostolių numatymo taisyklę, tačiau ir akcentavo tam tikrus elementus, kurie turi būti vertinami, nustatant, ar tam tikri nuostoliai galėjo būti numatyti. Tai leidžia spręsti ne tik apie minimos doktrinos formalų įtvirtinimą, bet ir aiškesnį praktinį taikymą. Šiuo atveju, vertinant, ar negautas pelnas minimoje situacijoje ūkininkui turi būti atlygintinas, teismas vertino informacijos suteikimo apimtį, t. y., ar atsakovams buvo suteikta visa reikalinga informacija, norint sutartį įvykdyti tinkamai, tai pat reikšmę skyrė sutarties sudarymo momentui, bei objektyvaus protingo asmens standartui¹⁰⁰. Nors nuostolių numatymo doktrinos vertinimo elementai bus aptarti trečiajame baigiamojo darbo skyriuje, darbo autorės vertinimu, pastarojo kriterijaus apimtyje teismo sprendimas kvestionuotinas, nes manytina, kad teismas byloje labiau rėmėsi ne objektyvaus protingo ir rūpestingo asmens standartu, bet išimtinai vertino tik tai, ar atsakovas galėjo nuostolius numatyti, t. y. vertinimą atliko tik subjektyvaus asmens apimtyje. Tačiau tai nepaneigia fakto, kad precedentu buvo įtvirtinamas aiškesnis nuostolių numatymo doktrinos taikymas, kuriuo toliau rėmėsi teismai ne vienoje byloje. Analizuojat tolesnę teismų praktiką, pastebėtina, kad nuostolių numatymo doktrina buvo analizuojama ir plečiama toliau. Pavyzdžiui, civilinėje byloje *Koufos v C Czarnikow Ltd (The Heron II)*, Jungtinės Karalystės teismas, sprenddamas klausimą dėl priteistinių nuostolių apimties, atidžiau

⁹⁸ „Hadley v Baxendale [1854] EWHC Exch J70 (23 February 1854)“, National case law archive, žiūrėta 2026 m. kovo 13 d., <https://www.lawcases.net/cases/hadley-v-baxendale-ors-1854-ewhc-exch-j70-23-february-1854/>.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ „Hadley v. Baxendale“, *supra note*, 97.

taikė objektyviai protingo ir atidaus asmens standartą, nurodydamas, jog nėra reikšminga, ar nuostolius numatė bylos šalis, svarbu, ar juos galėjo numatyti rūpestingas ir atidus asmuo, turėdamas tokio pačio lygio informaciją, kurią turėjo atsakovas¹⁰¹. Taip pat akcentavo ir tai, jog asmuo turi numatyti ne tikslų nuostolių dydį, bet nuostolių rūšį, o numatymas turi būti paremtas ne „pagrįstumu“, bet „realiu tikėtinumu“¹⁰², t. y. iš esmės patikslino nuostolių numatomumo doktrinos taikymą.

Taigi, nors kontinentinės teisės valstybės numatomumo doktriną įtvirtino formaliai norminiu pagrindu, tačiau bendrosios teisės sistemos valstybės šią doktriną savo praktikoje pritaikė efektyviau, be kita ko, nesustodamos ją tobulinti ir aiškinti kiekvienos bylos aplinkybių apimtyje.

2.2.3. Nuostolių numatymo doktrinos reglamentavimas tarptautinėje teisėje ir *soft law* šaltiniuose

Nuostolių numatymo doktrina įtvirtinta ne tik valstybių nacionaliniu lygmeniu, tačiau ir tarptautinės teisės lygmeniu. CISG 74 straipsnis numato, jog atlygintinos žalos dydis negali būti didesnis, nei šalis galėjo numatyti sutarties sudarymo metu, atsižvelgdama į informaciją, kuri tuo metu jai buvo žinoma¹⁰³. Minimo straipsnio komentare pažymėta, kad šios normos bendras tikslas grąžinti šalį į tokią padėtį, kokioje ji būtų, jei sutartis nebūtų pažeista, t. y. užtikrinti visišką nuostolių atlyginimo principą¹⁰⁴. Tačiau kaip matyti iš normos antrosios dalies ši norma taip pat įtvirtina visiškų nuostolių atlyginimo principo išimtį – nuostolių numatomumo doktriną. Kita vertus, minimo straipsnio komentare taip pat pažymėta, kad nuostolių numatomumo doktrina komentare nėra analizuojama, kas rodo, kad net ir CISG neatskleidžia šios doktrinos turinio, jo aiškinimo ir šios normos praktinio taikymo. Vis tik, CISG 74 straipsnis neturėtų būti siejamas su pačiu pažeidimu ar priežastiniu ryšiu, o tik su pačia žala ir jos dydžiu¹⁰⁵. Kitu atveju, numatomumo doktrina taptų ne nuostolių ribojimo mechanizmu, o pačiu civilinės atsakomybės pagrindu, kas pastebima kitų valstybių

¹⁰¹ „Koufos v C Czarnikow Ltd (The Heron II)“, IPSA LOQUITUR, žiūrėta 2026 m. kovo 15 d., <https://ipsaloquitur.com/contract-law/cases/the-heron-ii/>.

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ CISG 74 straipsnis (anglų kalba): Damages for breach of contract by one party consist of a sum equal to the loss, including loss of profit, suffered by the other party as a consequence of the breach. Such damages may not exceed the loss which the party in breach foresaw or ought to have foreseen at the time of the conclusion of the contract, in the light of the facts and matters of which he then knew or ought to have known, as a possible consequence of the breach of contract.

¹⁰⁴ „CISG Advisory Council Opinion No. 6. Calculation of Damages under CISG Article 74“, CISG, žiūrėta 2026 m. kovo 16 d., https://ciscg-online.org/files/ac_op/CISG_Advisory_Council_Opinion_No_6.pdf.

¹⁰⁵ Vėkas, *supra note*, 13:161.

teisinėje sistemoje ir bus aptarta kalbant apie nuostolių numatymo doktrinos vietą civilinės atsakomybės ribojimo institute.

UNIDROIT principų 7.4.4 straipsnyje taip pat numatyta, jog sutartį pažeidusi šalis atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos galėjo numatyti sutarties sudarymo momentu¹⁰⁶. Šios straipsnio komentare pažymėta, kad nuostolių numatomumo doktrina turėtų būti taikoma kartu su UNIDROIT principų 7.4.4 straipsniu¹⁰⁷, kuris numato nuostolių tikrumo kriterijų (angl. *certainty of harm*). Tačiau šiuo atveju nereikėtų suprasti, kad vienas kriterijus pakeičia kitą kriterijų ar atvirkščiai. Kitu atveju, gali kilti šių kriterijų taikymo problema, kai šie kriterijai taikomi ne kartu, kaip vienas kitą papildantys, o numatomumo testas taikomas nustatyti, ar nuostoliai yra tiesioginiai ir realūs¹⁰⁸. Matyti, kad UNIDROIT principai laikosi vertinimo, kad žala turi būti tikra, tiesiogiai (natūraliai) kylanti iš pažeidimo ir numatoma sutartį pažeidusios šalies. Nesant vieno iš kriterijaus žala negali būti atlyginama. Lyginamuoju aspektu matyti, kad toks UNIDROIT principuose įtvirtintas žalos atlyginimo mechanizmas panašus į bendrosios teisės sistemą, kurioje taip pat precedentais suformuota, kad atlygintina žala turi būti natūraliai kylanti ir numatoma abiejų šalių sutarties sudarymo momentu.

Kita vertus, nors visose valstybėse nuostolių numatomumo doktrina formuluojama panašiai, matyti ir ne vienas skirtumas. Darbo autorės minėta, kad *soft law* šaltiniai suponuoja apie panašią nuostolių numatomumo doktrinos pateikimą kaip ir bendrosios teisės sistemos valstybės, tačiau matyti, kad yra tam tikrų skirtumų. Pavyzdžiui, kalbant apie bendrosios teisės sistemos valstybes pastebėta, kad formuojant nuostolių numatymo doktriną akcentuojama, kad galimus nuostolius turi numatyti abi sutarties šalys, tačiau *soft law* šaltiniai nuostolių numatomumo doktriną apibrėžia tik sutartį pažeidusios šalies atžvilgiu. Šiuo atveju manytina, kad UNIDROIT principuose suformuota nuostolių numatymo doktrinos lingvistinė struktūra yra tikslesnė ir logiškesnė. Tai itin aktualu, kai kalbama apie skirtingo lygmenio šalis (kai vien šalis yra verslininkas, o kita paprastas fizinis asmuo). Savaime suprantama, kad šių šalių nuostolių numatymas nebus analogiškas, tačiau tai neleidžia daryti išvados,

¹⁰⁶ UNIDROIT principų 7.4.4 straipsnis (anglų kalba): The non-performing party is liable only for harm which it foresaw or could reasonably have foreseen at the time of the conclusion of the contract as being likely to result from its non-performance.

¹⁰⁷ UNIDROIT principų 7.4.3 straipsnis (anglų kalba): (1) Compensation is due only for harm, including future harm, that is established with a reasonable degree of certainty. (2) Compensation may be due for the loss of a chance in proportion to the probability of its occurrence. (3) Where the amount of damages cannot be established with a sufficient degree of certainty, the assessment is at the discretion of the court.

¹⁰⁸ Analogiška problema kilo Prancūzijos teisinėje sistemoje, kurioje buvo įtvirtinta, kad atlygintini nuostoliai turi būti tiesiogiai kylantys iš sutarties pažeidimo ir numatomi. Kita vertus, numatomumo kriterijaus pagrindu buvo sprendžiama, ar nuostoliai yra tiesioginiai ar ne, t.y. vienas kriterijus buvo naudojamas nustatyti kitam kriterijui.

kad vien tai, kad nukentėjusi šalis nenumačiusi atitinkamų nuostolių, neturės teisės į jų atlyginimą, jei juos galėjo numatyti sutartį pažeidusi šalis. Vis tik naujausi teismų sprendimai leidžia daryti išvadą, kad ir bendrosios teisės sistemos valstybės suprato tokios doktrinos formulavimo prieštarumą, todėl toliau atlygintini nuostoliai būdavo vertinami tik sutartį pažeidusios šalies atžvilgiu, o ne abiejų šalių¹⁰⁹.

Priešingai negu Prancūzijos civiliniame kodekse, CISG ar UNIDROIT principai neįtvirtina jokio nuostolių numatomumo doktrinos ribojimo. Kaip minėta, Prancūzijos civilinis kodeksas numato, kad nuostolių numatomumo testas nėra taikomas esant tyčiniam sutarties pažeidimui arba kai sutartis buvo pažeista dėl didelio neatsargumo. Teisės doktrinoje laikomasi vertinimo, kad toks skirtingas nuostolių numatomumo doktrinos formulavimas buvo nulemtas skirtingo požiūrio į kaltės elementą, kaip sutartinės atsakomybės sąlygą. Atsižvelgiant į tai, jog UNIDROIT principuose ir CISG, kaip ir bendrosios teisės sistemos valstybėse, laikomasi griežtosios (be kaltės) atsakomybės pozicijos, todėl įtvirtinus nuostolių numatomumo doktrinos ribojimą kaltės forma, iš esmės sutartinės atsakomybės sistemoje atsiranda kaltės elementas¹¹⁰. Todėl, nors teisės doktrinoje yra palaikančių, kad CISG ir UNIDROIT principai turėtų atsižvelgti į kaltės formą ribojant nuostolių numatomumo doktriną, vertėtų pažymėti, kad tokiu atveju gali atsirasti nenuoseklumas pačioje sutartinės atsakomybės sampratoje tarptautiniu aspektu, kas reikalautų peržiūrėti šio instituto taikymui reikalingų sąlygų būtinumą iš naujo. Taigi manytina, kad šiuo atveju UNIDROIT principuose ir CISG numatytas nuostolių numatymo doktrinos modelis labiau dera su griežtosios atsakomybės forma. Tačiau reikėtų pastebėti, kad, kaip ir Prancūzijos teismų praktikoje, taip ir reikšmingos bei gausios teismų praktikos CISG 74 straipsnio ir UNIDROIT principų pagrindu susiformavę nėra, kas apsunkina galimybę spręsti apie šios normos praktinį taikymą¹¹¹.

Kita vertus, pastebėtina, kad net skirtingas valstybių požiūris į kaltės elementą, neeliminuoja to, jog dauguma valstybių įtvirtindamos nuostolių numatomumo doktriną sutinka dėl šios doktrinos esminių elementų, t. y. sutarties sudarymo momento reikšmingumo, informacijos suteikimo apimties bei taikomos objektyvaus rūpestingo ir atidaus asmens standarto.

¹⁰⁹ Çağlar Şahin, „Foreseeability and Adequate Causation in International, European and Turkish Business Law“, *Turkish Studies – Social Sciences* 18, 1 (2023): 310, <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/18aceb4d-cd79-4ba5-94b4-79aa6b2bb5c3/content>.

¹¹⁰ Vekas, supra note, 13:172.

¹¹¹ *Ibid.*

2.2.4. Nuostolių numatymo doktrinos reglamentavimas Lietuvoje

Kaip ir ankščiau minėtos valstybės, taip ir Lietuva savo teisinėje sistemoje yra įtvirtinusi nuostolių numatomumo doktriną. CK 6.258 straipsnio 4 dalyje numatyta, jog „neįvykdžiusi prievolės įmonė (verslininkas) atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos ji numatė ar galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę“. Pastebėtina, kad ši norma doktrininiu aspektu Lietuvoje nėra išplėtotą, nors prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas yra užsiminęs apie šios doktrinos egzistavimą, tačiau pristatė ją Prancūzijos teisinės sistemos apimtyje, neanalizuodamas, kaip minima doktrina veikia Lietuvos teisėje¹¹². Gausios ir reikšmingos teismų praktikos, kurioje nuostoliai būtų ribojami numatomumo doktrina Lietuvoje irgi nėra, kas suponuoja išvadą apie tik formalų minimos doktrinos įtvirtinimą.

Pastebėtina, kad Lietuvoje nuostolių numatymo doktrina išsiskiria vienu gan esminiu ypatumu, kuris nebuvo pastebėtas nagrinėjant nuostolių doktriną kitų valstybių teisinėse sistemose. Jau nurodytoje normoje numatyta, kad įmonė (verslininkas) atsako tik už nuostolius, kuriuos galėjo numatyti sutarties sudarymo metu. Taigi normos konstrukcija suponuoja išvadą, kad nuostolių numatomumo doktrina gali būti taikoma tik tada, kai sutartį pažeidusi šalis yra verslininkas. Nei viename aukščiau nurodytų reglamentavimų šios doktrinos taikymas nebuvo nulemtas išskirtinio teisinio subjekto. Nors sutiktina, kad daugumoje sutarčių, viena šalis dažnai būna verslininkas (profesionalas), tačiau manytina, kad vien tokia pozicija neturėtų lemti tokio normos formulavimo. Išskirtinė Lietuvos pozicija nuostolių numatomumo doktrinos atžvilgiu atsiskleidžia per itin negausią teismų praktiką.

Kaip minėta, Lietuva, kaip ir dauguma kontinentinės teisės sistemos valstybių pripažįsta kaltės elementą, kaip sutartinės civilinės atsakomybės sąlygą, tačiau išimtiniais atvejais taiko sutartinę atsakomybę be kaltės. Viena iš tokių išimčių yra, kai sutartį pažeidęs subjektas yra verslininkas. Manytina, kad būtent dėl verslininko atsakomybės ypatumo¹¹³ nuostolių numatomumo doktrina bandoma apibrėžti atsakomybės ribas, išlaikant tarp šalių proporcingumą bei tinkamai paskirstant riziką¹¹⁴. Kita vertus, tokia pozicija dėl normos formulavimo laikytina silpnai argumentuotina. Visų pirma, iš aukščiau pateiktos analizės matyti, kad verslininko sutartinė atsakomybė, nors bendruoju

¹¹² Mikelėnas, *supra note*, 28:150-151.

¹¹³ CK 6.256 straipsnio 4 dalis: Kai sutartinės prievolės neįvykdo ar netinkamai ją įvykdo įmonė (verslininkas), tai ji atsako visais atvejais, jei neįrodo, kad prievolės neįvykdė ar netinkamai ją įvykdė dėl nenugalimos jėgos, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita.

¹¹⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-52/2013“, Infolex, žiūrėta 2026 m. kovo 17 d., <https://www.infolex.lt/tp/512864>.

požiūriu laikoma griežtoji, tačiau teismų praktikoje, stengiantis išlaikyti proporcingą rizikos paskirstymą tarp sutarties šalių, didelis dėmesys skiriamas sutarties turinio analizei bei prievolės kvalifikacijai pagal intensyvumą. Šiame baigiamajame darbe padarytos išvados suponuoja, kad kai kuriais atvejais ir verslininkas gali pasiteisinti kaltės nebuvimu (esant prievolei dėti maksimalias pastangas), todėl šiuo atveju vienareikšmiškai teigti, kad verslininko atsakomybė yra griežtoji nebūtų tikslinga. Atitinkamai, ir toks doktrinos formulavimas, taikant ją išimtinai verslininko atžvilgiu, nėra itin įtikinantis, nes iškraipo pačios doktrinos prigimtį. Nelogiška būtų laikyti, kad tik verslininkas sutarties pažeidimo atveju galėtų pasiteisinti, nenumatęs neteisėtų veiksmų pasekmių. Pažymėtina, kad nuostolių numatymo doktrina yra bendrasis rizikos paskirstymo mechanizmas visiems teisės subjektams, o ne išimtinė „verslininko taisyklė“, kuri skirta riboti ar sušvelninti verslininko griežtąją atsakomybę.

Pažymėtina, kad kaip ir CISG bei UNIDROIT principai, įstatymiškai nuostolių doktrina nėra ribojama jokios kaltės formos. Tačiau teismų praktika rodo, kad Lietuva laikosi Prancūzijoje įtvirtintos pozicijos, kad nuostolių doktrinos taikymas turėtų būti ribojamas tyčia arba dideliu neatsargumu. Didelio dėmesio sulaukė Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2026 m. sausio 15 d. nutartis¹¹⁵, kurioje teismas apribojo nuostolių doktrinos taikymą tyčios ir didelio neatsargumo kaltės forma, pažymėdamas, jog esant sutartį pažeidusios šalies (verslo subjekto) tyčiniams ar labai neapdairiems veiksams, skolininkas turi atlyginti visus priežastiniu ryšiu susijusius nuostolius, nepaisant to, ar galėjo juos numatyti, ar ne. Pastebėtina, kad nors ši kasacinio teismo nutartis buvo priimta teigiamai, atsižvelgiant į tai, jog po ilgo laiko tarpo teismas sprendė apriboti nuostolių doktrinos taikymą esant tyčiai ar dideliui neatsargumui, tačiau darbo autorė pažymi, kad tokią taisyklę kasacinis teismas jau buvo suformulavęs ankstesnėse nutartyse¹¹⁶. Taigi minima kasacinio teismo nutartis neišsiskyrė jokių naujų nuostolių doktrinos pateikimu, o tik pakartojo prieš tai kasacinio teismo suformuotą taisyklę.

Norint išvengti neaiškumų ir siekiant suvienodinti nuostolių doktrinos taikymą, darbo autorės vertinimu, įstatymo leidėjas turėtų svarstyti norminį normos patikslinimą, atsižvelgiant į tai, kad nuostolių doktrina neturėtų būti taikoma išimtinai verslo subjekto atžvilgiu bei iškart joje numatant minimos doktrinos ribojimą kaltės forma.

¹¹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2026 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-18-469/2026“, Infolex, žiūrėta 2026 m. kovo 17 d., <https://www.infolex.lt/tp/2360028#pa4>.

¹¹⁶ Nuostolių ribojimas kaltės forma buvo įtvirtintas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 27 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-52/2013.

Kita vertus, kyla klausimas, ar normos tikslinimas šiuo atveju atneštų ypatingų rezultatų, atsižvelgiant į tai, kad nuostolių doktrinos taikymas Lietuvos valstybėje nėra dažnai praktikuojamas.

Jau minėtoje naujausioje kasacinio teismo nutartyje, įtvirtinančioje nuostolių doktrinos ribojimą, matyti, kad nors teismas pateikė šios doktrinos sampratą, praktiškai jos visai netaikė. Bylą teismas sprendė būtinųjų civilinės atsakomybės sąlygų apimtyje, nurodydamas, jog šiuo atveju, įvertinant, kad gražinta valstybės dotacija negali būti laikoma negautu pelnu, sprendė dėl vienos iš pagrindinės sutartinės atsakomybės sąlygų – žalos, nebuvimo¹¹⁷. Kitoje civilinėje byloje Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad apeliančės nuostolių dydis yra nustatomas CK 6.258 straipsnio 4 dalies pagrindu, kuris įtvirtina nuostolių numatomumo doktriną¹¹⁸. Tačiau minimos bylos analizė rodo, kad priteistini nuostoliai buvo ribojami šalių sutartine valia, kas yra atskiras sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmas, kuris neturėtų būti tapatinamas su nuostolių numatymo doktrina. Taigi, nors nuostolių numatymo doktrina Lietuvos teisinėje sistemoje gausia teismų praktika nepasižymi, tačiau manytina, kad tai lemia, jog praktikoje sutartinės atsakomybės ribas tiksliau ir efektyviau bandoma apibrėžti kitais atsakomybės ribojimo mechanizmais. Tokia Lietuvos pozicija panaši į Prancūzijos praktiką, kurioje taip pat nuostolių numatomumo doktrinai reikšmingas vaidmuo nėra skiriamas. Efektyviau sutartinės atsakomybės ribas stengiamasi apibrėžti, nustatinėjant sutarties prievolės intensyvumo lygį, analizuojant sutartyje šalių nustatytus ribojimus ir šalių valią, be kita ko, atsižvelgiant ir į nukentėjusios šalies elgesį. Toks sutartinės atsakomybės ribojimo instituto modelis galimai ir lėmė teisinėje doktrinoje susiformavusį vertinimą, jog numatomumo doktrina dauguma atvejų apskritai nėra tinkamas atsakomybės ribojimo instrumentas¹¹⁹. Kita vertus, tokia pozicija nėra visai tinkama ir pernelyg suabsoliutinta, neatsižvelgus į tai, kad dauguma kontinentinės teisės sistemos valstybių šią doktriną taiko paviršutiniškai, neanalizuojant jos sąlygų bylos aplinkybių apimtyje, ir nesistengiant pateikti gilesnio teorinės bei praktinės analizės. Kas lemia, kad valstybių teismai, geriau renkasi lengviau taikomus sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmus.

Taigi, apibendrinant galima matyti, kad dauguma kontinentinės ir bendrosios teisės valstybių teisinėje sistemoje yra įtvirtinusios nuostolių numatomumo doktriną. Tačiau bendrosios teisės sistemoje minima doktrina pasižymi reikšmingesniu šio sutartinės atsakomybės ribojimo instrumento taikymu. Matyti, kad skirtingose valstybėse šios doktrinos pateikimas nėra vienodas. Vienose

¹¹⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2026 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-18-469/2026“, *supra note*, 116.

¹¹⁸ „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. gegužės 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-261-912/2024“, Infollex, žiūrėta 2026 m. kovo 17 d., <https://www.infollex.lt/tp/2247772#pa4>.

¹¹⁹ Vėkas, *supra note*, 13:162.

valstybėse minima doktrina apribojama kaltės forma, kitose apribojant normos taikymą atitinkamo subjekto atžvilgiu, kas suponuoja apie poreikį šią doktriną vienodinti bei siekti jos nuoseklesnio taikymo. Kita vertus, precedentų pagrindu suformuota ne tik nuostolių numatomumo doktrina, tačiau ir numatomų nuostolių vertinimo elementai, kurių pagrindu sprendžiama, ar nuostoliai pažeidusios sutartį šalies galėjo būti numatyti. Šias sąlygas, nors ir ne visada tiesiogiai, pripažįsta ir kontinentinės teisės valstybės, todėl jų turinys ir reikšmė bus pateikiami baigiamojo darbo trečiajame skyriuje.

2.3. Nuostolių numatymo doktrinos vieta sutartinės atsakomybės sistemoje

Analizuojant skirtingų valstybių poziciją dėl nuostolių numatomumo doktrinos, buvo pastebėta, kad vienose valstybėse ši doktrina užima reikšmingesnę vaidmenį nei kitose. Prieš tai padarytos išvados suponuoja, kad tokiose valstybėse kaip Prancūzija, Lietuva, teismas tikslingiau taiko kitus sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmus. Tačiau gilesnė analizė leidžia matyti, kad numatomumo kriterijus, jei taip galima jį pavadinti, egzistuoja visose valstybėse, tik skirtingose apimtyse. Vienur numatomumo kriterijus atsiranda priežastinio ryšio stadijoje, kitur atsispindi kaip žalos samprata, o kitur kaip atskira ir savarankiška rizikos paskirstymo doktrina. Manytina, kad tai lemia ne tik skirtingos teisinės sistemos, tačiau ir tai, jog net teisės doktrinos kūrėjams pripažįstant, kad nuostolių numatomumas turėtų užimti reikšmingą vietą sutartinės atsakomybės ribojimo sistemoje, šios doktrinos teorinis ir praktinis aiškinimas ir gilesnis analizavimas yra sustojęs.

Pirmiau pateikta nuostolių numatymo doktrinos sampratos analizė Prancūzijos ir Lietuvos valstybėse suponuoja apie šios doktrinos pernelyg nereikšmingą vaidmenį visoje sutartinės atsakomybės sistemoje, tačiau nereikėtų vienareikšmiškai teigti, kad numatomumo vertinimo kriterijus apskritai neegzistuoja. Lietuvos kasacinio teismo praktikoje nurodyta, jog sprendžiant klausimą dėl verslininko atsakomybės ir nustatinėjant priežastinio ryšio sąlygą, ji turi atitikti nuostolių numatymo kriterijų¹²⁰. Minimoje byloje teismas vertindamas, ar tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos yra priežastinis ryšys, sprendė, kad atsakovė galėjo numatyti savo sprendimo neigiamas pasekmes, nes jos nėra specifinio pobūdžio, todėl minimoje situacijoje konstatavo faktinį ir teisinį priežastinį ryšį¹²¹. Tapačiai pažymėtina, kad šioje byloje atlygintinų nuostolių dydis buvo ribojamas, pripažinus abiejų sutarties šalių kaltę. Toks nuostolių doktrinos taikymas kritikuotinas. Pažymėtina,

¹²⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-190-248/2018“, *supra note*, 48.

¹²¹ *Ibid.*

kad nuostolių numatymo doktrina yra savarankiškas sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmas arba rizikos paskirstymo instrumentas, kuris apriboja nuostolių atlyginimą ta apimtimi, kuria sutartį pažeidusi šalis galėjo numatyti sutarties sudarymo metu. Tačiau nurodytoje byloje teismas nuostolių doktriną (teismo įvardintas nuostolių numatomumo kriterijus) įkomponavo į priežastinio ryšio sudėtį, t. y. analizuodamas, ar šalis galėjo numatyti tam tikrus nuostolius, sprendė dėl priežastinio ryšio atsiradimo pagrindo. Toks numatomumo nuostolių doktrinos taikymas suponuoja apie šios doktrinos ne tikslą riboti sutartinę atsakomybę, o bendrą pagrindą sutartinei atsakomybei kilti. Tokiu atveju nuostolių numatymo doktrina tapo bendrąja sutartinės atsakomybės sąlyga – priežastiniu ryšiu. Manytina, kad toks normos praktinis taikymas iškraipo normos prigimtį ir tikslą, nes ji tampa sutartinės atsakomybės sąlyga, o ne ribojimo ar rizikos paskirstymo doktrina (instrumentu).

Kita vertus, ne vienoje kontinentinėje valstybėje priežastinis ryšys pripažįstamas ne tik kaip civilinės atsakomybės bendroji sąlyga, tačiau ir kaip sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmas. Pažymėtina, kad Vokietija¹²² greičiausiai neatsitiktinai pasirinko net formaliu norminiu pagrindu neįtvirtinti nuostolių numatomumo doktrinos, o pasirinko adekvataus priežastinio ryšio teoriją, kaip pagrindą sutartinės atsakomybės ribojimui¹²³. Nors teisinėje doktrinoje laikomasi vertinimo, kad šie du teisiniai mechanizmai skirti analogiškam tikslui – riboti sutartinę atsakomybę, ir dažnu atveju pasiekia panašius rezultatus¹²⁴, tačiau abu jie stengiasi atsakyti į skirtingus klausimus. Adekvataus priežastinio ryšio teorijos pagrindą sudaro loginis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir padarytos žalos, kuri pagal įprastą įvykių eigą gali kilti dėl sutarties šalies padarytų neteisėtų veiksmų¹²⁵. Nors pirminė pozicija dėl adekvataus priežastinio ryšio teorijos turinio buvo siejama su grynąja priežastingumo teorija, šiuo metu laikomasis pozicijos, jog adekvataus priežastinio ryšio teorija turėtų būti traktuojama kaip atsakomybės priskyrimo teorija¹²⁶. Tačiau paprastesnė adekvataus priežastinio ryšio konstrukcija siekia atsakyti ne į klausimą, ar sutartį pažeidusi šalis numatė galinčius kilti nuostolius, bet ar pati žala laikytina įprasta pasekmė esant tokiems neteisėtiems veiksams. Kadangi adekvataus priežastinio ryšio teorija, orientuojasi į platesnį pasekmių ratą, manytina, kad šis pasirinktas atsakomybės ribojimo mechanizmas yra palankesnis nukentėjusiajai šaliai. Kita vertus, darbo autorės

¹²² Analogiškos pozicijos laikosi ir kitos Europos šalys, pavyzdžiui, Turkija.

¹²³ Franco Ferrari, „Comparative Ruminations on the Foreseeability of Damages in Contract Law“, *Louisiana Law Review* 53, 4 (1993): 1260.

¹²⁴ Şahin, *supra note*, 109:310.

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ Fikret Eren, „Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyyet Bağlı Teorisi“ (Ankara: Sevinc Matbaası, 1975), 55-56, file:///C:/Users/o.pakstyle/Downloads/dokumen.pub_sorumluluk-hukuku-aisindan-uygun-llyet-baci-teorisl.pdf

vertinimu, toks požiūris gali būti kvestionuotinas. Kaip minėta adekvačiu priežastiniu ryšiu siekiama išsiaiškinti, ar atsiradusi žala yra įprasta neteisėtų veiksmų pasekmė, o numatomumo doktrinos tikslas išsiaiškinti, ar galėjo objektyvus ir rūpestingas asmuo numatyti, kad kils tokie padariniai sutarties sudarymo metu. Taigi manytina, kad jei atsiradusi žala yra įprasta tokia neteisėtų veiksmų pasekmė, tai ir objektyviai rūpestingas ir atidus asmuo galėjo tai numatyti. Tokį vertinimą pagrindžia ir tai, kad praktikoje iš esmės abejais mechanizmai pasiekiamas analogiškas rezultatas¹²⁷. Kita vertus, reikėtų paminėti, kad kompensuoti numatomumo doktrinos nebuvimą, Vokietijos teisinė sistema pripažįstą ir sąžiningumo teoriją (principas)¹²⁸, kuri leidžia susiaurinti sutartį pažeidusios šalies atsakomybę¹²⁹.

Pirminė nuostolių numatomumo doktrinos kilmės analizė parodė, kad bendrosios teisės sistemos valstybės išskyrė minimos doktrinos elementus, kuriuos svarbu vertinti, analizuojant, ar patirti nuostoliai buvo numatomi. Vienas jų – sutarties sudarymo momentas. Daugumos kontinentinės teisės valstybių, neskaitant Vokietijos ir šios valstybės civiliniu kodeksu paremtų kitų valstybių teisinių sistemų, pripažįsta, kad nuostolių numatomumo atskaitos taškas – sutarties sudarymas (vienos valstybės tai įtvirtina norminiu pagrindu, kitos teismų praktikoje). Tačiau adekvatus priežastinio ryšio atskaitos taškas – sutarties pažeidimo momentas¹³⁰. Pavyzdžiui, Turkijos teisė pripažįsta, kad vertinant gali būti atsižvelgiama ir į laikotarpį po sutarties pažeidimo¹³¹. Kadangi adekvatus priežastinis ryšys siekia atsakyti į klausimą, ar neteisėti veiksmai gali būti įprasta atsiradusios žalos pasekmė, manytina, kad vertinimas atliekamas pagal objektyvų priežastingumą, neapsiribojant tik neteisėtų veiksmų momentu. Lietuvos teismų praktikoje taip pat laikomasi vertinimo, kad nustatant priežastinį ryšį, turi būti vertinamos visos žalos atsiradimo ir su ja susijusios aplinkybės¹³². Jau analizuotoje byloje, kurioje teismas priežastinį ryšį vertino numatomumo apimtyje, taip pat matyti, kad numatomumo kriterijaus vertinimo atskaitos taškas yra atsakovės (ne)teisėtas veiksmas – atitinkamos išvados teikimas. Taigi, toks numatomumo doktrinos ir priežastinio ryšio konsolidavimas iškreipia sutartinės atsakomybės ir jos ribojimo sistemą bei apsunkina nuostolių doktrinos įtvirtinimą kaip savarankišką sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmą.

¹²⁷ Şahin, *supra note*, 109:309.

¹²⁸ Vokietijos civilinio kodekso (BGB) 242 straipsnis (anglų kalba): An obligor has a duty to perform according to the requirements of good faith, taking customary practice into consideration.

¹²⁹ Komaroc, *supra note*, 90:253.

¹³⁰ Şahin, *op. cit.*, 309.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-190-248/2018“, *supra note*, 48.

Kita vertus, matyti, kad Lietuvos ir Vokietijos supratimas į priežastinio ryšio ir numatomumo doktriną panašus. Nors Vokietija laikosi pozicijos, kad numatomumo doktrina yra perteklinė, Lietuvoje numatomumo doktrina skirtingose situacijose užima skirtingas pozicijas, kas suponuoja apie nenuoseklų šios doktrinos taikymą. Jau minėtame pavyzdyje matyti, kad numatomumo doktrina taikomas kaip priežastinio ryšio elementas, t. y. kaip teisinio priežastinio ryšio filtras. Kitoje civilinėje byloje teismas jau rėmėsi nuostolių numatomumu kaip savarankiška atsakomybės ribojimo doktrina, sprendamas, kad papildomų išlaidų atsiradimas nėra pernelyg nutolęs ar nenumatomas, todėl patenka į atsakomybės ribas¹³³. Taigi matyti, kad Lietuva nors ir pripažįsta nuostolių numatomumo doktriną norminiu pagrindu kaip savarankišką sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmą, tačiau jos taikymas yra nenuoseklus ir selektyvus. Viena vertus, neaišku, ar numatomumas yra teisinio priežastinio ryšio filtras (elementas) ar savarankiška rizikos paskirstymo doktrina. Manytina, kad Lietuvos teisinė sistema pripažįsta mišrų modelį, t. y. esant skirtingoms aplinkybėms, atitinkamai taikoma ir nuostolių doktrina (kriterijus).

Kiek kitokia situacija matoma bendrosios teisės sistemos valstybėse, kuriose nuostolių numatymo doktrinai skirta savarankiška vieta tarp civilinės atsakomybės ribojimo mechanizmų. Tyrimas rodo, kad nuostolių numatymo doktrina yra pasiteisinusi priemonė riboti civilinę atsakomybę. Civilinėje byloje *Victoria Laundry (Windsor) Ltd v Newman Industries*, nagrinėjamoje Anglijos ir Velso apeliacinio teismo, buvo keliamas klausimas, ar pavėlavus pristatyti daiktą kitai sutarties šaliai, pažeidėjas turi atlyginti visus nuostolius, įskaitant ir visą negautą pelną¹³⁴. Minimoje byloje, teismas sutiko, kad pavėlavus pristatyti daiktą bei skolininkui žinant apie daikto pristatymo svarbą, jo reikšmę vykdomai veiklai, turi būti atlygintinas visas pelnas, kurį nukentėjusi šalis būtų gavusi iš įprastai vykdomos veiklos. Tačiau, taikydamas nuostolių numatomumo doktriną, teismas pažymėjo, kad negauto pelno už specialias dažymo sutartis sudarytas su trečiaisiais asmenimis, pažeidėjas neturi atlyginti, nes jam nebuvo suteikta tokia informacija sutarties sudarymo metu, o minimas pelnas nėra įprastas tokio pobūdžio sutartims, todėl jis nėra pagrįstai numatomas. Nuostolių doktrinos dėka, minimoje byloje atlygintini nuostoliai buvo vertinami, atsižvelgiant ne tik į bendrą informaciją, kurią turi numatyti objektyviai rūpestingas ir atidus asmuo, tačiau ir į specialią informaciją, kuri turėjo būti suteikta šaliai. Minimoje byloje ji nebuvo suteikta, todėl manytina, jog teismas pagrįstai riboja sutartį pažeidusios šalies sutartinę atsakomybę. Tolesnis nuostolių numatymo

¹³³ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-589-854/2024“, Infolex, žiūrėta 2026 m. kovo 20 d., <https://www.infolex.lt/tp/2235742#pa4>.

¹³⁴ „Victoria Laundry (Windsor) Ltd v Newman Industries“, IPSA LOQUITUR, žiūrėta 2026 m. kovo 20 d., <https://ipsaloquitur.com/contract-law/cases/victoria-laundry-windsor-v-newman-industries/>.

doktrinos vystymasis rodo, kad buvo stengiamasi gryninti tam tikrus nuostolių numatymo elementus, kuriems esant šis testas laikomas pagrįstu, bei plėtoti bendrinę šios doktrinos sampratą. Pavyzdžiui, civilinėje byloje *Koufos v C Czarnikow Ltd (The Heron II)*¹³⁵ numatomumo doktrina buvo pakoreguota ir pažymėta, kad pagrįsto numatomumo testas tinkamesnis taikant deliktinę atsakomybę, nes tai yra platesnė sąvoka. Sutartinėje teisėje turi būti taikomas griežtesnis standartas, nes šalys tai gali numatyti iš anksto (sutarties sudarymo momentu), todėl siūlė taikyti ne pagrįsto numatomumo standartą, o realios, apčiuopiamos tikimybės (angl. *not unlikely*)¹³⁶. Šiuo testu vėliau buvo remtasi ir kitose bendrosios teisės valstybės teismuose¹³⁷. Vis tik civilinėje byloje *Attorney General of the Virgin Islands v Global Water Associates Ltd* buvo paneigtas griežtesnis numatomumo testas, ir pažymėta, kad sutartį pažeidusi šalis turi pagrįstai (rimtai) numatyti galimai atsirandančius nuostolius (angl. *serious possibility*)¹³⁸. Realios, apčiuopiamos tikimybės testas sutartinėje teisėje yra labiau pagrįstas. Priešingai negu deliktiniuose santykiuose, sutartiniuose santykiuose šalys sudarydamos sutartį turi apsibrėžti visas galimas rizikas, todėl šalys privalo būti rūpestingos ir didelį dėmesį skirti sutarties turiniui. Be kita ko, tai skatina šalis atskleisti ne tik bendrąją informaciją, tačiau ir specialiąją, kuri gali būti būdinga tik atitinkamiems santykiams tarp šalių. Todėl pažeidusi sutartį, šalis turi prisiimti atsakomybę, ne tik už nuostolius, kurie yra pagrįstai ir lengvai numatomi protingo ir atidaus asmens sutarties sudarymo momentu, tačiau ir už tuos, kurie nors gal ir nėra įprasta žalos pasekmė, tačiau realiai gali atsitikti. Manytina, jog civilinėje byloje *Koufos v C Czarnikow Ltd (The Heron II)* nustatytas tikslesnis numatomumo testas padeda laikytis sutarties privalomumo, didelį dėmesį skirti šalių informacijos apsaugai bei pasiskirstyti galimas rizikas atidžiau.

Nepaisant to, jog tam tikrais atvejais tarp teismų kyla nesutarimų ar turėtų būti taikomas griežtesnis numatomumo testas ar platesnis, matyti, kad bendrosios teisės valstybės stengiasi numatomumo doktriną taikyti nuosekliai, plečiant jos aiškinimą ir elementų sampratą, tačiau nekeičiant bendrojo šios doktrinos taikymo pagrindo. Logiška, kad tam tikrą neatitikimą gali lemti skirtingos bylos aplinkybės ir teismo vidinis įsitikinimas. Nors tam tikrų kriterijų turinį bandoma aiškinti per skirtingas bylos aplinkybes, vis tik jų vertinimo diskrecija priskirtina teismams.

¹³⁵ „Damages: The Test of Remoteness and Reasonable Foreseeability“, How to get a first in law, žiūrėta 2026 m. kovo 20 d., <https://www.howtogetafirstinlaw.com/blogs/free-law-resources/damages-the-test-of-remoteness-and-reasonable-foreseeability>.

¹³⁶ „Koufos v C Czarnikow Ltd (The Heron II)“, *supra note*, 134.

¹³⁷ Pavyzdžiui, civilinėje byloje *H Parsons (Livestock) Ltd v Uttley Ingham and Co Ltd*, *Brown v KMR Services Ltd* and *Wesley Partners LLP v Withers LLP*.

¹³⁸ „Attorney General of the Virgin Islands (Respondent) v Global Water Associates Ltd (Appellant) (British Virgin Islands)“, JCPC, žiūrėta 2026 m. kovo 20 d., https://jcpc.uk/uploads/jcpc_2018_0107_judgment_a0e4177b3b.pdf.

Vertinant CISG 74 straipsnio taikymą praktikoje, pastebėtina, kad šis straipsnis taikomas, kai kalbama apie nuostolių doktrinos numatomumą, kaip sutartinės atsakomybės ribojimo doktriną, o ne kaip elementą priežastiniame ryšyje. Nors šios normos nereikėtų vertinti tik tam tikros teisinės sistemos valstybių atžvilgiu, tačiau, atsižvelgus į tai, kad kontinentinių teisės valstybių doktrina nėra vieninga, logiška manyti, kad minimas straipsnis labiau įsikomponuoja į bendrosios teisės valstybių teisinę sistemą.

Kita vertus, pati normos įtvirtinimo konstrukcija suponuoja ne tik apie ribojimo mechanizmo įtvirtinimą, bet ir numatomumo kriterijaus siejimą su vidiniu žalos sampratos elementu, t. y. žala yra tai, kas numatoma¹³⁹. Tačiau tai nekeičia to, jog šiuo straipsniu įtvirtinama nuostolių numatomumo doktrina, kaip sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmas. Tai patvirtina ir teismų praktika, kurioje galime matyti, kad ne vienas teismas, remdamasis CISG 74 straipsniu nuostolių apimtį riboja numatomumo doktrina. Pavyzdžiui, vienoje JAV teismo nagrinėjamoje byloje kartu su priežastiniu ryšiu buvo taikoma ir nuostolių numatymo doktrina¹⁴⁰. Teismas sprendamas dėl atlygintinų nuostolių apimties, visų pirma analizavo, ar kilę nuostoliai atsirado iš neteisėtų veiksmų (per priežastinio ryšio teoriją). Vėliau, sprendamas, kad jie turėjo būti numatomi ir sutartį pažeidusios šalies (taikė nuostolių numatomumo doktriną), priteisė juos pilna apimtimi. Kitoje Australijos teismo nagrinėjamoje byloje, teismas taip pat konstatavo, kad dėl nepristatytų prekių, buvo padaryta žala, o nukentėjusiajai šaliai prašant atlyginti nuostolius (negautą pelną), pažymėjo, kad negautas pelnas visada yra numatomas nuostolis, kai pirkėjas nepriima prekių¹⁴¹. Taigi matyti, kad CISG 74 straipsnis siejamas su nuoseklia teismų praktika, kuri pagrindžia nuostolių doktrinos sutartinės atsakomybės ribojimo prigimtį.

Taigi apibendrinant galima daryti išvadą, kad nuostolių numatymo doktrina užima reikšmingą vietą sutartinės atsakomybės sistemoje. Kita vertus, nuoseklus šios doktrinos taikymas matomas bendrosios teisės sistemų valstybėse, kuriose ši doktrina užima savarankišką vietą tarp sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmų. Tuo tarpu, kontinentinės teisės valstybės renkasi labiau kitus atsakomybės ribojimo mechanizmus, todėl nuostolių numatymo doktrina praktiškai taikoma retai. Taikant nuostolių numatomumo doktriną, kontinentinės teisės valstybės šią doktriną taiko

¹³⁹ CISG 74 straipsnis (anglų kalba): Damages for breach of contract by one party consist of a sum equal to the loss, including loss of profit, suffered by the other party as a consequence of the breach. Such damages may not exceed the loss which the party in breach foresaw or ought to have foreseen at the time of the conclusion of the contract, in the light of the facts and matters of which he then knew or ought to have known, as a possible consequence of the breach of contract.

¹⁴⁰ „Delchi Carrier S.p.A. v. Rotorex Corp.“, CISG-online, žiūrėta 2026 m. kovo 20 d., https://ciscg-online.org/files/cases/6092/fullTextFile/113_65627736.pdf.

¹⁴¹ „I Ob 292/99v“, UNILEX, žiūrėta 2026 m. kovo 20 d., <https://www.unilex.info/cisg/case/481>.

nenuosekliai, vienu atveju, kaip savarankišką sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmą, kitu atveju kaip komponentą priežastiniame ryšyje.

III. NUOSTOLIŲ NUMATYMO DOKTRINOS VERTINIMO ELEMENTAI

Nuostolių doktrinos kilmės analizė bei požiūris į šią doktriną suponuoja apie tai, jog šis ribojimo mechanizmas nėra taikomas savitiksliai. Nuostolių numatymo doktrina išsiskiria tam tikrais vertinimo elementais, kuriuos teismai turi vertinti, norint riboti sutartinę atsakomybę, remiantis šiuo instrumentu. Nors šie vertinimo elementai nėra išskirti atskiru norminiu pagrindu, tačiau apie jų buvimą suponuoja normos formuluotės bei teismų praktika, kurioje įtvirtintina nuostolių numatomumo doktrina. Taikant nuostolių numatomumo doktriną, svarbu vertinti sutarties sudarymo momentą, informacijos apsikeitimo tarp sutarties šalių apimtį bei objektyviai protingo asmens standartą (lot. *bonus pater familias*). Taigi šiame skyriuje bus pateikiama išvardintų elementų turinys bei analizuojama, ar šie elementai yra pakankami, norint tinkamai riboti sutartinę atsakomybę nuostolių numatymo doktrinos pagrindu.

3.1. Laiko momentas ir informacijos tarp šalių apsikeitimo svarba

3.1.1. Sutarties sudarymo momento reikšmė nuostolių numatomumo doktrinoje

Sutartis yra vienas iš dažniausiai pasitaikančių prievolių atsiradimo pagrindų. Būtent sutartis yra šalių pareigų, teisių ir atsakomybės paskirstymo šaltinis. Sutartis atlieka ne vieną reikšmingą funkciją sutartiniuose santykiuose. Visų pirma, tarp šalių sudaryta sutartis leidžia planuoti sandorį į priekį ir numatyti būsimus įvykius¹⁴². Kuo sudėtingesnis sandoris, tuo šalys turi nuosekliau, atidžiau ir smulkiau paruošti sutarties turinį. Antra, sutartis numato šalių tarpusavio atsakomybes ir iš jų tikėtiną vykdymo standartą¹⁴³. Pavyzdžiui, statybos rangos sutartyje gali būti įvardinti įvairaus pobūdžio darbai, jų priskyrimas konkrečioms asmenims, kokybės reikalavimai, terminai. Žinoma, ne visai atvejais viskas vyksta kaip planuota, todėl šalys sutartyje taip pat gali įsivardinti galimas rizikas, t. y., kuri šalis ir kokias rizikas prisiima. Tokiu atveju sutartis atlieka ekonominės rizikos paskirstymo funkciją¹⁴⁴. Kita vertus, sutarties pažeidimo atveju, šalys taip pat gali sutartimi įtvirtinti tam tikrus

¹⁴² Jack Beatson, Andrew Burrows ir John Carywright, *Anson's Law of Contract, 30th ed.* (Oxford: Oxford University Press, 2016), 3, file:///C:/Users/o.pakstyle/Downloads/dokumen.pub_ansons-law-of-contract-30th.pdf

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*

apsaugos mechanizmus. Pavyzdžiui, susitarti dėl sutarties nutraukimo aplinkybių, baudų, nuostolių atlyginimo klausimų. Taigi matyti, kad sutartis užima reikšmingą vietą sutartiniuose santykiuose.

Nuostolių numatymo doktrinos normos bei teismų praktika taip pat suponuoja apie sutarties sudarymo momento svarbą. Nepriklausomai nuo teisinės sistemos, visos valstybės pripažįsta, kad nuostoliai turi būti atlygintini tik tokio dydžio, kuriuos sutartį pažeidusi šalis galėjo numatyti būtent sutarties sudarymo momentu. Toks normos pateikimas yra logiškas, atsižvelgus, kad sutarties sudarymo momentas tampa pamatas teisių, pareigų bei rizikos paskirstymui. Būtent prieš sudarant sutartį šalys derasi dėl sutarties sąlygų, atsakomybės, remiantis tuo, kokias galimas rizikas jos numato sudarymo momentu. Minimas nuostolių numatymo doktrinos taikymo atskaitos taškas užtikrina sąžiningumą ir proporcingumą tarp sutarties šalių bei leidžia išvengti neapibrėžtumo.

Kita vertus, teisinėje doktrinoje laikomasi ir priešingos nuomonės, t. y. kad numatomumas turėtų būti vertinamas pažeidimo momentu, o ne sutarties sudarymo momentu¹⁴⁵. Tačiau matyti, kad tokį vertinimą iš esmės palaiko numatomumo doktrinos oponentai, kurie bando sumenkinti nuostolių numatomumo doktrinos savarankiškumą, ir numatomumą naudoja kaip elementą priežastiniame ryšyje. Darbo autorės vertinimu, abu atskaitos taškai nėra visai nepagrįsti, tačiau remiasi skirtingu teisiniu ir teoriniu pagrindu.

Numatomumas pažeidimo atveju leidžia asmeniui prieš pažeidžiant sutartį apsvarstyti visas galimas pasekmes, nuostolių rūšį ir dydį, tokiu atveju sutarties šalis gali sverti pažeidimo riziką ir galimybę vėliau atsiskaityti su nukentėjusia šalimi¹⁴⁶. Taigi situacijos vertinimas tampa paprastesnis, nes procesas vyksta realiuoju laiku ir nėra hipotetinis. Kita vertus, vertinant numatomumą pažeidimo padarymo momento apimtyje dingsta teisinis tikrumas, nes aplinkybės vertinamos jau po sutarties sudarymo, kas išplečia sutartį pažeidusios šalies atsakomybės apimtį, nes pažeidėjo veiksmai ir turimos žinios vertinami ne tik sutarties sudarymo momentu, tačiau ir sutarties vykdymo eigoje ir pažeidimo padarymo metu. Toks atskaitos taškas suponuoja apie tai, kad teismo sprendimas tam tikrais atvejais tampa palankesnis nukentėjusiajai šaliai, nei taikant sutarties sudarymo momento atskaitos tašką.

Kai kalbama apie numatomumą sutarties sudarymo momentu, matyti, kad toks vertinimas labiau užtikrina teisinį tikrumą. Tai lemia aptartos sutarties funkcijos. Būtent sutarties sudarymo momentu šalys turi aiškiai nusistatyti teises, pareigas, galimas rizikas. Tokiu atveju sutarties šalys gali iš anksto nuo numatomų rizikų apsidrausti, t. y. rizika tarp šalių yra paskirstoma iš anksto.

¹⁴⁵ Melvin Aron Eisenberg, „The Principle of Hadley v. Baxendale“, *California Law Review* 80, 3 (1992), 568, <file:///C:/Users/o.pakstyle/Downloads/fulltext.pdf>.

¹⁴⁶ *Ibid.*

Lyginamuoju aspektu, numatomumo vertinimas sutarties sudarymo momentu yra labiau pagrįstas ir tinkamesnis sutartinės atsakomybės ribojimo institute.

Pastebėtina, kad dauguma valstybių, pripažįstančios nuostolių numatomumo doktriną, sutinka, kad vertinimo atskaitos taškas yra sutarties sudarymo momentas. Kita vertus, matyti, jog esą atvejų, kai nuostolių numatomumo doktrina yra vertinama atsižvelgiant į įvykius po sutarties sudarymo. Pavyzdžiui, vienoje civilinėje byloje, nors teismas ir taikė nuostolių numatymo doktrinos normą, tačiau sprendamas, ar procesinės palūkanos, kaip nuostoliai turi būti priteisti ieškovei, teismas analizavo atsakovės elgesį po sutarties šalies, t. y. kad atsakovei buvo žinomos aplinkybės apie iškeltą kitą civilinę bylą, ji ten dalyvavo trečiuoju asmeniu, be kita ko, statybos rangos trūkumus atliko su trūkumais¹⁴⁷. Kiltų klausimas, ar tokį teismo vertinimą apskritai galima laikyti kaip tinkamą nuostolių numatomumo doktrinos taikymą. Nors teismas sprendė, kad procesinių palūkanų atsiradimą atsakovė galėjo numatyti, tačiau manytina, kad pagrindinis klausimas byloje buvo, ar procesinės palūkanos apskritai gali būti laikoma žala, ar yra pakankamas priežastinis ryšys tarp atsakovo neteisėtų veiksmų ir procesinių palūkanų atsiradimo kitoje civilinėje byloje. Teisės doktrinoje vyrauja vertinimas, jog pasirinkimas tarp priežastinio ryšio ir numatomumo doktrinos kaip sutartinės atsakomybės ribojimo instrumentų, yra pasirinkimas tarp konkuruojančių numatomumo standartų ir tarp skirtingų momentų, kada šis standartas taikomas, ar sutarties sudarymo momentu ar jos pažeidimo metu¹⁴⁸. Kita vertus, toks šių mechanizmų susiejimas gali būti laikomas per ne lyg radikaliu, nes abiejų mechanizmų konstrukcija yra kiek sudėtingesnė, todėl vertinti, kad šie mechanizmai skiriasi tik numatomumo standarto apimtimi bei vertinimo atskaitos tašku, būtų nepagrįsta.

Nepaisant išsiskiriančios nuomonės, darytina išvada, kad nuostolių numatomumo doktrina turėtų būti vertinama pagal tai, kokius nuostolius sutartį pažeidusi šalis galėjo numatyti sutarties sudarymo metu.

3.1.2. Sutarties šalių pareiga apsikeiti informacija

Nuostolių numatymo doktrinos kontekste didelę reikšmę turi suteiktos informacijos apimtis. Teisinėje doktrinoje laikomasi vertinimo, kad nuostolių numatymo doktrina¹⁴⁹ yra priemonė skatinti

¹⁴⁷ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. gegužės 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1548-794/2024“, Infolex, žiūrėta 2026 m. kovo 24 d., <https://www.infolex.lt/tp/2286611#pa4>.

¹⁴⁸ Eisenberg, *supra note*, 145:567.

¹⁴⁹ Nuostolių numatymo doktrina kituose teisiniuose šaltiniuose vadinama Hadley v. Baxendale taisykle (ang. *Hadley v. Baxendale rule*).

sutarties šalis atskleisti visą reikiamą informaciją (angl. *information-forcing argument*)¹⁵⁰. Dauguma autorių minimą informacijos atskleidimo taisyklę (elementą) aiškina kaip ekonominio efektyvumo skatinimą, raginant atskleisti su rizika susijusią informaciją¹⁵¹. Taigi manytina, kad pagrindinis informacijos elemento tikslas skatinti sutarties šalį atskleisti tam tikrą ypatingą (specialią) informaciją, kad kita sutarties šalis galėtų informaciją naudoti įvairiems tikslams, įskaitant ir tai, ar sutartį vertinga sudaryti, kokias sąlygas nusistatyti, kaip riboti atsakomybę, kokių priemonių imtis, kad sutartis būtų vykdoma tinkamai, t. y. jos nepažeidžiant.

Nors sutiktina, kad informacijos apsikeitimas yra vienas svarbiausių elementų nuostolių numatomumo doktrinoje, pastebėtina, kad šalių pareiga tam tikra apimtimi keistis informacija išplaukia ir iš bendrųjų teisės principų. Pavyzdžiui, BGB 241-242 straipsniai numato, jog tam tikros prievolės įpareigoja šalį atsižvelgti į viena kitos teises, teisėtus interesus, be kita ko, nurodant ir tai, jog prievolės turi būti vykdomos laikantis sąžiningumo reikalavimų. Kiti BGB straipsniai, pagrindžiantys *culpa in contrahendo* (lot. *kaltė sudarant sutartį*) doktriną, taip pat numato šalių pareigą elgtis sąžiningai, rūpestingai derybų metu, atskleisti visą reikalingą informaciją, sudarant sutartį¹⁵². Analogišką poziciją palaiko ir Prancūzijos civilinio kodekso 1112-1 straipsnis, kuris įtvirtina šalių pareigą suteikti visą reikalingą informaciją, kuri turi tiesioginį ryšį su sutarties turiniu.

PECL taip pat įtvirtina šalių pareigą elgtis sąžiningai (1.201 straipsnis), bendradarbiauti, siekiant efektyvaus sutarties sudarymo ir vykdymo (1.202 straipsnis), bei sąžiningai atskleisti visą reikalingą informaciją (4.107 straipsnis). UNIDROIT principų 3.2.5 straipsnis leidžia šaliai nuginčyti sandorį, esant kitos šalies apgaulingiems veiksams, įskaitant informacijos nepateikimą, kurią turėjo pagal protingus komercinės veiklos standartus pateikti sutarties šalis. Pavyzdžiui, CISG 39-40 straipsniai, nors ir orientuoti į pirkimo-pardavimo santykius, tačiau taip pat įtvirtina pardavėjo bei pirkėjo pareigą keistis informacija apie prekės trūkumus ar kita reikšminga informacija, kuri gali turėtų reikšmės tinkamam sutarties vykdymui.

Taigi matyti, kad informacijos keitimasis tarp sutarties šalių yra fundamentali bendroji sutarties šalių pareiga, neapsiribojant nuostolių numatymo doktrina ar tam tikru sutartinių santykių

¹⁵⁰ Daniel P. O’Gorman, „When Lightning Strikes: Hadley v. Baxendale's Probability Standard Applied to Long-Shot Contracts“, *Loyola University Chicago Law Journal* 47, nr. 3 (2016): 890, <https://lawcommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2561&context=luclj>.

¹⁵¹ Thomas A. Diamond ir Howard Foss, „Consequential Damages for Commercial Loss: An Alternative to Consequential Damages for Commercial Loss: An Alternative to Hadley v. Baxendale“, *Fordham Law Review* 63, 3 (1994): 672, <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3139&context=flr>.

¹⁵² Vokietijos civilinio kodekso (BGB) 241, 280, 311 straipsniai.

momentu. Informacijos apskaitimas yra reikšmingas ne tik sutarties sudarymo momentu, tačiau ir ikisutartiniuose santykiuose bei jau esant sutartiniuose santykiuose, t. y. vykdant sutartį. Netinkamas ar apgaulingas informacijos pateikimas arba susilaikymas apskritai ją pateikti, gali atnešti kitai sutarties šaliai žalą, kuri taip pat gali būti atlyginama bendrąja civiline tvarka.

Nuostolių numatymo doktrinoje informacijos pateikimo apimtis laikytina numatomumo kriterijaus apimtimi. Tiesiogiai informacijos suteikimo svarbą įtvirtina CISG 74 straipsnis bei *Hadley v. Baxendale* taisyklė, kurie pažymi, kad numatomumo apimtis vertinama, atsižvelgiant į faktus ar aplinkybes, apie kuriuos sutarties šalis žinojo arba turėjo žinoti. Taigi minimi straipsniai pakankamai aiškiai pažymi, kad vienas svarbiausių nuostolių numatomumo doktrinos elementų – suteiktos informacijos apimtis. Kita vertus, matyti, kad toliau norma tiksliai neapibrėžia nei kokia apimtimi, nei kokio pobūdžio informacija šalims turi būti suteikta, tačiau šias spragas užpildo teismų praktika, išplėsdama tinkamos informacijos suteikimo pareigos turinį.

Hadley v Baxendale byla įtvirtina du kriterijus, t. y., kad nuostoliai gali būti atlyginti, jei jie natūraliai kyla iš sutarties pažeidimo, bei specialūs nuostoliai (išskirtiniai) gali būti atlyginami, jei juos buvo galima numatyti sutarties sudarymo metu. Taigi, pirmasis kriterijus kalba apie bendrąją sutarties šalies turimą informaciją (bendras aplinkybės), kurią turi žinoti kiekvienas protingas ir rūpestingas asmuo¹⁵³. Pažymėtina, kad jei sutarties šalis yra verslininkas, tai tada tokiu atveju taikomas atidaus ir rūpestingo verslininko standartas. Antroji sąlyga reikalauja, kad sutartį pažeidęs asmuo turėtų papildomų tam tikrų specialių žinių. Pavyzdžiui, tokią specialią informaciją gali sudaryti neįprasto įvykio aplinkybės, taip pat aplinkybės apie galimą išskirtinio pelno praradimą ar kt.¹⁵⁴ Taigi pirmuoju atveju, spręstina, kad nuostoliai, kilę tiesiogiai iš sutarties pažeidimo, dažniausiai yra numatomi protingo ir atidaus asmens, turint bendrąsias žinias, todėl jie yra priteisiami. Tačiau prašant atlyginti specialius nuostolius, netiesioginius nuostolius yra vertinama, ar asmeniui buvo suteikta tam tikra speciali informacija, kuria remiantis jis galėjo numatyti minimus nestandartinius nuostolius.

Hadley v Baxendale byloje teismo sprendimas informacijos suteikimo pareigos vertinimo apimtyje, darbo autorės vertinimu, kiek kvestionuotinas. Minimoje byloje teismas sprendė neatlyginti nuostolių, nes ieškovas neinformavo atsakovo apie tai, kad malūnas negali veikti be veleno, todėl ši aplinkybė nebuvo žinoma atsakovui, ir jis negalėjo numatyti, kad veleno pavėluotas pristatymas sustabdys malūno veiklą ir bus patirta nuostolių. Akivaizdu, kad bet kuris protingas ir rūpestingas asmuo gali numatyti, kad malūnas be veleno negali veikti, kas suponuoja, kad tokios aplinkybės

¹⁵³ „Cases - Hadley v Baxendale“, RICS, žiūrėta 2026 m. kovo 29 d., https://www.isurv.com/directory_record/4065/hadley_v_baxendale.

¹⁵⁴ *Ibid.*

nebūtų galima pavadinti specialia. Ieškovui nurodant, kad greitas pristatymas yra labai svarbus, bet kuris objektyviai protingas asmuo turėtų suprasti, kad pristatymo terminas yra esminė ir reikšminga sutarties sąlyga. Taigi, nors minima byla pagrįstai išskyrė, kad vertinant nuostolių numatomumą reikia atsižvelgti į dviejų rūšių informaciją, t. y. bendrąją, kokią pažeidėjas turi žinoti pagal objektyviai protingo asmens standartą, ir specialiąją, kuri turi būti sutarties šaliai suteikta, tačiau matyti, kad praktiškai šio elemento vertinimas priskirtinas teismo diskrecijai, kas gali lemti nevienodą aiškinimą.

Kita vertus matyti, kad informacijos atskleidimas kaip nuostolių numatomumo doktrinos pagrindas yra kritikuojamas ne vieno teisininko. Mažinant nuostolių doktrinos reikšmingumą, akcentuojama, kad šios doktrinos tikslas nėra siejamas su skolininko galimybėmis imtis atsargumo priemonių vykdant sutartį¹⁵⁵. Tai lemia, kad informacijos apimtis bei nuostolių numatomumas vertinamas sutarties sudarymo momentu. Tokia kritika siekia parodyti, kad informacija gali būti suteikta ne tik sutarties sudarymo momentu, bet ir vykdymo, o tai padėtų atsakovui imtis optimalių atsargumo priemonių. Vis tik sutiktina su vyraujančiu priešingu vertinimu, jog ši aplinkybė nepaneigia informacijos atskleidimo kaip nuostolių numatomumo doktrinos pagrindo, tik eliminuoja viena iš jo tikslų – daryti įtaką atsakovo elgesiui po sutarties sudarymo¹⁵⁶. Kita vertus, paminėtina, ir tai, kad baigiamajame darbe buvo teiktas ne vienas pavyzdys, kai nuostolių numatymo doktrina taikoma kartu su priežastinio ryšiu, todėl dažnu atveju, net ir esant suteiktai reikšmingai informacijai po sutarties sudarymo, manytina, kad teismas vertintų atsakovo elgesį bei suteiktos informacijos apimtį ne tik sutarties sudarymo momentu, tačiau ir tuo momentu, kai informacija buvo suteikta, bei atsakovo galimybes reaguoti į suteiktą informaciją bei pastangas tinkamai vykdyti sutartį.

Nuostolių doktrina taip pat dažnai kritikuojama ir dėl savo formulavimo. Teisės doktrinoje pažymima, jei nuostolių numatymo doktrina orientuojasi į informacijos (žinojimo) elementą, tai tokiu atveju nuostolių numatymo doktrina turėtų būti formuluojama taip, jog atsakomybė už netiesioginius (neįprastus) nuostolius kyla tik tada, kai jie atsiranda dėl ypatingų aplinkybių, apie kurias skolininkas buvo informuotas¹⁵⁷. Toks formulavimas yra logiškas, atsižvelgiant į tai, kad nuostolių numatymo doktrina orientuojasi į informacijos suteikimo apimtį sutarties sudarymo momentu. Be kita ko, kritika kyla iš to, jog nuostolių numatomumo doktrina orientuojasi į numatomumo elementą, t. y. ar nuostoliai buvo numatomi, kai šiuo atveju kritikų vertinimu, ji turėtų orientotis į informacijos atskleidimą, t. y. ar sutarties šalis informavo apie ypatingas aplinkybes. Tačiau, nors pati numatomumo doktrinos formuluotė ir pažymi numatomumo elementą, nagrinėti praktiniai pavyzdžiai suponuoja išvadą apie

¹⁵⁵ O’Gorman, *supra note*, 150:891.

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ *Ibid.*

tai, kad teismai vertindami numatomumą kelia klausimą, ar speciali informacija buvo atskleista, ar pažeidėjas žinojo ją, ar buvo informuotas, todėl nors pats doktrinos formulavimas nėra siejamas su žinojimu, tačiau būtent žinojimo elementas ir tampa priemone nustatyti numatomumą, ko šiuo atveju ir siekia kritikai.

Kritikos sulaukia ir argumentas, kad informacijos atskleidimas kaip nuostolių numatomumo doktrinos elementas skatina efektyvesnius sandorius¹⁵⁸. Minimios kritikos pagrindas siejamas su informacijos rinkimo kaštais, jautrios informacijos paviešinimu, bei tai, kad siekdama gero rezultato, sutartį ketinanti pažeisti šalis, gali asmeniškai derėtis su priešinga šalimi, todėl papildoma nuostolių numatymo doktrina praranda reikšmę. Šiuo atveju vienareikšmiškai teigti, kad priverstinis informacijos atskleidimas nėra reikšmingas, vien todėl, kad kai kurios sutarties šalys šiuo principu nesivadovauja dėl jau nurodytų priežasčių, būtų kiek nepagrįsta. Svarbu tai, kad taisyklė sukuria bendrą pareigą šalims perduoti informaciją, susijusią su ypatingomis sandorio aplinkybėmis. Tai ypač reikšminga dideliems ir sudėtingiems sandoriams, kuriuose šalys suinteresuotos teigiamais rezultatais, todėl sutarties šalis norinti apsaugos, yra verčiama atskleisti informaciją priešingai sutarties šaliai. Informacijos jautrumo aspektas dažnai yra sureikšminamas. Teisiniuose santykiuose yra ne viena priemonė, kaip apsaugoti jautrią komercinę informaciją, pavyzdžiui, konfidencialumo susitarimas arba tik esminės informacijos pateikimas, be išsiplėtimo. Todėl manytina, kad sutarties šalys turėtų būti labiau suinteresuotos į tinkamą ir efektyvų sandorių įvykdymą, o ne į informacijos rinkimo kaštus ar kitus smulkius kriterijus. Priešingu atveju, nuostoliai gali būti daug didesni nei juos galima numatyti, o jų atlygino apimtis gali būti apribota ne vienu sutartinės atsakomybės ribojimo instrumentu.

Taigi priverstinis informacijos atskleidimas yra vienas reikšmingiausių nuostolių numatomumo doktrinos pagrindų. Nors priverstinis informacijos atskleidimas yra kritikuojamas nuostolių numatomumo doktrinos elementas, tačiau praktikoje šis elementas yra taikomas gana efektyviai. Informacijos atskleidimas skatina šalį, siekiančios apsaugos, atskleisti visą ypatingą informaciją, kad priešinga sutarties šalis iš karto galėtų sutartį vykdyti tinkamai, imtis visų galimų apsaugos priemonių. Sutarties pažeidimo atveju, informacijos suteikimo faktas yra tolygus nuostolių numatomumo kriterijaus pagrindimui.

¹⁵⁸ O’Gorman, *supra note*, 150: 891.

3.2. *Bonus pater familias* standartas nuostolių numatymo doktrinoje

Darbe pateikta analizė leidžia daryti išvadą, jog numatomumo doktrina didelę reikšmę suteikia informacijos apimties apsikeitimui sutarties sudarymo momentu. Tačiau ne vien informacijos suteikimas šiuo atveju yra svarbus, jei sutarties šalis negebės jos tinkamai įvertinti ir panaudoti, siekiant nuostolių išvengimo. Todėl šiuo atveju reikšminga aptarti objektyvųjį nuostolių numatomumo doktrinos elementą, kuris padeda vertinti, ar asmuo turėdamas sutarties sudarymo momentu jam suteiktą informaciją, galėjo nuostolius numatyti ir jų išvengti. Dauguma teisės normų, reglamentuojančių nuostolių numatomumo doktriną, ją sieja su protingo asmens standartu (lot. *bonus pater familias*), numatant, kad atlyginti nuostoliai yra tokie, kokius sutarties šalis galėjo protingai (pagrįstai) (ang. *reasonable*) numatyti sutarties sudarymo momentu¹⁵⁹.

Nors protingo asmens standartas yra reikšmingas numatomumo doktrinos elementas, kita vertus, pastebėtina, kad šis elementas yra asmens elgesio standartas visuose santykiuose, nepaisant to, ar kalbama apie deliktinę, ar sutartinę atsakomybę. Manytina, jog tai lemia, tai, jog pats *bonus pater familias* standartas paremtas bendraisiais sąžiningumo, atidumo ir rūpestingumo principais, kurie turėtų būti kiekvieno santykio sudedamoji dalis. PECL 1:302 straipsnis numato, jog protingumo principas yra paremtas tuo, ką asmenys, veikiantys sąžiningai ir esantys tokioje pačioje situacijoje, laikytų protingu ir pagrįstu elgesiu¹⁶⁰. Minimas PECL straipsnis taip pat pažymi, kad vertinant protingo asmens standarto apimtį, svarbu atkreipti dėmesį į sutarties pobūdį, tikslą, bylos aplinkybes, taip pat į profesinę praktiką. DCFR taip pat įtvirtina protingo asmens standartą kaip esminį sutarties vykdymo standartą, pažymėdamas, kad šalys turi elgtis taip, kaip analogiškoje situacijoje, esant panašioms aplinkybėms elgtųsi protingas ir rūpestingas asmuo¹⁶¹. Analogišką rūpestingo asmens standartą įtvirtina ir CISG 8 straipsnio 2 dalis ir UNIDROIT principų 4.1 straipsnis. Taigi, ir tarptautinėje teisėje rūpestingo asmens standartas laikytinas bendroju elgesio vertinimo kriterijumi.

Akivaizdu, kad ir numatomumo doktrinoje rūpestingo asmens standartas yra reikšmingas. Vertinant, ar asmuo turėdamas tam tikras bendrąsias žinias (bei informaciją, kuri jam buvo išimtinai

¹⁵⁹ „The reasonable foreseeability test“, KEOGHS, žiūrėta 2026 m. balandžio 4 d., <https://keoghs.co.uk/keoghs-insight/the-reasonable-foreseeability-test>.

¹⁶⁰ PECL 1:302 straipsnis (anglų kalba): Under these Principles reasonableness is to be judged by what persons acting in good faith and in the same situation as the parties would consider to be reasonable. In particular, in assessing what is reasonable the nature and purpose of the contract, the circumstances of the case, and the usages and practices of the trades or professions involved should be taken into account.

¹⁶¹ DCFR 1:104 straipsnis (anglų kalba): The parties are bound by a usage which would be considered generally applicable by persons in the same situation as the parties, except where the application of such usage would be unreasonable.

atskleista) galėjo numatyti tam tikrus nuostolius svarbu tai analizuoti objektyviai rūpestingo ir atidaus asmens apimtyje. Kita vertus, nors nacionalinės ir tarptautinės teisės normos pripažįsta minimą objektyvųjį numatomumo doktrinos elementą kaip filtrą nustatyti, kokie nuostoliai laikytini numatomais, manytina, kad šis elementas neatsako į pagrindinį klausimą, tai kokia apimtimi nuostolius protingas asmuo turi numatyti. Teisinėje doktrinoje nėra vieningos nuomonės, kokia *bonus pater familias* standarto apimtis geriausiai atskleidžia numatomumo doktriną, ypač vertinant šio elemento taikymo ribas – ar reikalaujama pagrįsto numatymo, realios galimybės žalai atsirasti, ar pakankama vien prielaidos. Todėl, norint tinkamai atskleisti nuostolių numatomumo doktrinos elementų reikšmę sutartinės atsakomybės ribojimo sistemoje, svarbu analizuoti minimo standarto taikymo modelius ir jų vertinimą.

Teisės doktrinoje yra išskiriami trys numatomumo lygiai. Tai suponuoja apie protingo asmens standarto skirtingą apimtį. Plačiausias standartas, tai yra paprastas numatomumas, kuris pasireiškia beveik visų nuostolių atlyginimu¹⁶². Antrasis numatomumo lygis pasireiškia pagrįstu numatomumu, t. y., jog protingas asmuo turi numatyti nuostolius, kurie tikėtinais gali kilti (nuostolių tikimybė yra daugiau nei reikšminga)¹⁶³. Ir intensyviausias numatomumo lygis yra didelė nuostolių atsiradimo tikimybė¹⁶⁴.

Teisės doktrinoje sutinkamas vertinimas, kad *Hadley v. Baxendale* taisyklė pasireiškia intensyviausiu numatomumo lygmeniu¹⁶⁵. Toks minimos taisyklės pateikimas per daug susiaurina numatomumo sampratą ir turinį, todėl vadovaujantis intensyviausiu lygmeniu dauguma nuostolių nėra atlyginami, net jei jie yra pagrįstai numatomi. Manytina, kad *Hadley v. Baxendale* taisyklė nesivadovauja klasikiniu protingo asmens modeliu, t. y. jį taiko pernelyg aplaidžiai. Tai matyti ir jau aptartoje *Hadley v. Baxendale* byloje, kurioje teismas sprendė, jog protingas asmuo negalėjo numatyti, kad sugedus malūno veleniui, malūno veikla visiškai sustos, todėl vertino, kad negautas pelnas laikytas pernelyg nutolusiais nuostoliais. Kita vertus, įdomu tai, kad teismas vertino ir kitos šalies elgesį, t. y. pateikė vertinimą, kad sutartį pažeidusiai šaliai, sudarant sutartį, galėjo susidaryti išpūdis, jog yra antras velenas, kuris galėjo veikti, ar galimai šalis turėjo kitų būdų užtikrinti malūno veiklą, todėl malūno veikla visiškai nesustos¹⁶⁶. Teismo vertinimas šiuo atveju suponuoja apie tai, kad nukentėjusi šalis turėjo numatyti, kad gali sugesti malūnas, todėl turėjo imtis tam tikrų priemonių, kad nebūtų

¹⁶² Eisenberg, *supra note*, 145:566.

¹⁶³ *Ibid.*

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ „*Hadley v. Baxendale*“, *supra note*, 97.

patirti per dideli nuostoliai, t. y. turėti atsarginį malūno veleną ar kitokį būdą užtikrinti malūno veiklą. Taigi, nors teismas ir pažymėjo pagrįsto protingo asmens standarto svarbą, tačiau minimoje byloje jį taikė ne tai šaliai, nes akivaizdu, kad velenas yra pagrindinė mechaninė malūno dalis, todėl nepaisant to, ar nukentėjusi šalis turėjo atsarginį planą malūno veiklai palaikyti, teigti, kad atsakovas negalėjo numatyti malūno veiklos sustojimo šiuo atveju būtų netgi absurdiška.

Nepaisant to, ar teisės doktrinoje sutinkama su minimos bylos rezultatu, vis tik teismų praktikoje *Hadley v. Baxendale* byloje suformuluotas pagrįsto asmens standartas buvo taikomas ir vėlesnėse bylose.

Pavyzdžiui, civilinėje byloje *Victoria Laundry (Windsor) LD. v. Newman Industries LD*¹⁶⁷ teismas taikydamas *Hadley v. Baxendale* byloje suformuotą pagrįsto numatomumo doktriną, sprendė dėl protingo asmens galimybės numatyti negautą pelną, kylantį iš paprastos komercinės veiklos ir iš specialių aplinkybių. Minimoje byloje teismas pažymėjo, jog ieškovei turi būti priteistas negautas pelnas, kylantis iš bendrai sustabdytos komercinės veiklos, nelaiku pristatius katilą. Tačiau dėl specialaus negauto pelno, kurį ieškovė būtų gavusi dėl sudarytų specialių dažymo sutarčių, teismas pažymėjo, kad informacija apie specialias dažymo sutartis atsakovui nebuvo pateikta, todėl jos atsakovas negalėjo numatyti. Tos aiškinimas kiek kvestionuotinas, atsižvelgus į tai, jog nepaisant to, kokios sutartys, ar paprastos skalbimo ir dažymo sutartys ar specialios, buvo sudarytos, manytina, kad sustabdžius veiklą dėl nepristatyto katilo, ieškovė negavo pelno, t. y. nuostolių rūšis ekonominiu aspektu yra analogiška. Toks požiūris suponuotų išvadą apie tai, kad jei atsakovas galėjo numatyti, kad dėl sustabdytos skalbimo ir dažymo veiklos bus patirtas nuostolis negautų pajamų forma, tai ir specialiųjų dažymo sutarčių atveju, negautas pelnas buvo numatomas. Todėl vien aplinkybė, kad specialiųjų dažymo sutarčių atveju sutartys buvo sudarytos su specialiais subjektais ir buvo daug didesnio finansinio naudingumo, nei paprastos skalbimo ir dažymo sutartys, neturėtų būti pagrindas teigti, kad atsakovas negalėjo numatyti, kad ieškovės patirti nuostoliai pasireikš negautu pelnu. Kita vertus, nors negautas pelnas (pajamos) iš specialių sutarčių ekonominiu pobūdžiu ir nesiskiria nuo įprastai negauto pelno, minimoje byloje jos buvo laikomos kylančiomis iš specialių aplinkybių, t. y. pajamų mastas ir konkretumas išėjo už to, ką protingas asmuo galėjo numatyti įprastoje verslo veikloje.

Reikėtų pastebėti, kad nors kitose bylose ir buvo bandoma perteikti numatomumo doktriną taip kaip ją formulavo *Hadley v. Baxendale* taisyklė, matyti, kad laikui bėgant protingo asmens

¹⁶⁷ „Victoria Laundry (Windsor) LD. v. Newman Industries LD“, OpenCaseBook, žiūrėta 2026 m. balandžio 13 d., <https://opencasebook.org/casebooks/415-contracts/resources/3.1.3.3.4-victoria-laundry-windsor-lid-v-newman-industries-lid/>.

standarto laipsnis taipogi keitėsi. Civilinėje byloje *The Heron II (Kaufos v. C. Czarnikow, Ltd.)* buvo patikslinta protingo asmens standarto apimtis, o kartu ir numatomumo laipsnis. Tai lėmė padaryta atskirtis nuo sutartinės ir deliktinės atsakomybės rūšių. Kaip jau minėta sutartiniuose santykiuose didelę reikšmę turi sutarties sudarymo momentas, todėl, įvertinus tai, kad sutartiniuose santykiuose šalys iš anksto gali pasiskirstyti rizikas ir nuo jų apsisaugoti, sutartinės atsakomybės apimtis pažeidimą padariusios šalies atžvilgiu turi būti vertinama griežčiau. Atitinkamai minimu pagrindu buvo įvestas griežtesnis numatomumo laipsnis – nuostoliai turi būti realūs ir ne neįprasti (angl. *not unlikely*). Remiantis nurodytu numatomumo laipsniu manytina, kad protingo asmens standartas šiuo atveju griežtesnis ir nukentėjusiai šaliai. Siekiant nuostolių atlyginimo, sutarties šalys turi dėti didesnę rūpestingumo ir atidumo laipsnį užtikrinti rizikos faktorius ir nuo jų apsisaugoti, t. y. nuostolių numatomumo doktrinoje tai pasireiškia per ypatingos (specialios) informacijos pateikimą.

Kita vertus, atliktas tyrimas rodo, kad numatomumo doktrina, suformuota *Hadley v. Baxendale* byloje, iš esmės visose bylose taikoma konceptualiai analogiškai, t. y. neiškreipiant jos esmės, tačiau koreguojant tiek numatomumo laipsnį, tiek protingo asmens standarto apimtį. Manytina, kad toks skirtingas numatomumo doktrinos elementų interpretavimas sąlygojamas skirtingų bylos aplinkybių bei vidinio teisėjo įsitikinimo, nes kaip minėta tiek numatomumo bei protingo asmens standarto apimtis laikytini pernelyg neapibrėžtais doktrinos elementais.

Pastebėtina, kad teisinėje doktrinoje numatomumo laipsnio (nepaisant ar kalbama apie tai, kad nuostoliai laikytini pagrįstai numatomais, ar labai tikėtinais) neapibrėžtumas paskatino ieškoti kitokios numatomumo doktrinos taikymo apimties ir aiškinimo.

Civilinėje byloje *Transfield Shipping Inc V Mercator Shipping Inc* (dar kitaip vadinamoje *The Achilles* byla) buvo suformuotas kiek kitoks numatomumo doktrinos supratimas ir aiškinimas. Toks minimas aiškinimas nesulaukė didelio palaikymo tarp teisininkų, tačiau jis yra reikšmingas numatomumo doktrinos virsmo analizei. Minimoje byloje pagrindinis klausimas kilo, ar frachtuotojas turi atlyginti tik įprastus nuostolius už pavėluotas grąžinti laivą dienas pagal rinkos tarifą, ar ir savininkų negautą pelną iš vėlesnės sutarties, kuri nebuvo tokia pelninga dėl vėlavimo¹⁶⁸. Nors minimame sprendime buvo daug kalbėta apie *Hadley v. Baxendale* ir *The Heron II* bylose pateiktą numatomumo doktrinos aiškinimą, tačiau galiausiai buvo nuspręsta, kad vien jose pateikto paaiškinimo neužtenka ir jis yra per daug abstraktus ir formalus. Todėl minimoje byloje buvo siekiama neatsakyti į klausimą, ar nuostoliai buvo numatomi, tačiau, ar nuostolių pobūdis yra toks, už kurį

¹⁶⁸ „Judgments - Transfield Shipping Inc V Mercator Shipping Inc“, www.parliament.uk, žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d., <https://publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldjudgmt/jd080709/trans-4.htm>.

pažeidusį sutartį žalis gali būti laikoma prisėmusi atsakomybę (riziką), atsižvelgiant į sutarties pobūdį (ang. *assumption of responsibility*)¹⁶⁹. Sutiktina, kad siekis atsakyti į nurodytą klausimą yra realiai konkretesnis, negu bandyti nustatyti objektyviai numatomus nuostolius. Minimoje byloje buvo pripažinta, kad laivybos praktika pasireiškė bendru supratimu – kad pavėlavus grąžinti laivą, pažeidėjas atsako tik už skirtumą tarp sutartinio ir rinkos tarifo per pavėluotą laikotarpį, todėl nuostoliai kilę už vėlesnės sutarties sudarymo nepelningumą nėra rizika, kurią prisiėmė sutarties sudarymo šalis sutarties sudarymo momentu. Toks aiškinimas laikytinas gana logišku, įvertinus tai, jog šiuo atveju nuostolis už vėlesnę sutartį minimoje byloje buvo pernelyg didelis, priklausė nuo rinkos pokyčių, savininko ir trečiųjų asmenų santykių ir buvo sunkiai apskaičiuojamas sutarties sudarymo momentu, todėl teigti, kad pažeidusi sutartį šalis galėjo prisiimti riziką už minimus nuostolius nebūtų galima, net jei teoriškai tokie nuostoliai ir būtų laikomi numatomais. Kaip minėta, minimas teismo sprendimas, nors ir nebuvo labai populiarus, tačiau taikomas ir kitose civilinėse bylose, pavyzdžiui, civilinėje byloje *Supershield Ltd v Siemens Building Technologies FE Ltd*.¹⁷⁰ Šiuo atveju ieškinio tenkinimas buvo grindžiamas rizikos prisiėmimo testu, pažymint, jog atsakovė buvo atsakinga už vandens sistemą, kurios tikslas ir yra kontroliuoti vandens rizikas, todėl nors patalpų užliejimas šiuo atveju nelaikytinas labai įprastu, manytina, kad jis patenka į sutartį pažeidusios šalies atsakomybės ribas.

Minimas numatomumo doktrinos aiškinimas, nors iš pradžių ir sulaukė palaikymo, tačiau vėliau buvo smarkiai kritikuojamas, todėl ir galiausiai pradėta vengti tokį aiškinimą plėtoti ir taikyti praktikoje¹⁷¹. Tokios kritikos atsiradimą paskatino Jungtinės Amerikos valstybės teismuose nagrinėta civilinė byla *Globe Refining Co. v. Landa Cotton Oil Co.* Byloje taip pat buvo siekiama atsakyti į klausimą, ar gali būti atlyginami netiesioginiai nuostoliai, kai jie buvo numatomi, tačiau nebuvo pagrindo teigti, kad priešinga šalis prisiėmė už juos riziką¹⁷². Analizuojant teismo sprendimą matyti, kad teismas byloje ne tik, kad nesilaikė įprasto numatomumo doktrinos aiškinimo, tačiau nukrypo ir nuo *The Achilles* byloje pateikto aiškinimo. Minimoje byloje teismas siekė atsakyti į klausimą, ar atsakovas laikytinas prisėmęs riziką dėl patirtų nuostolių (ang. *tacit agreement*)¹⁷³. Toks siekis skiriasi

¹⁶⁹ „Judgments - Transfield Shipping Inc V Mercator Shipping Inc“, *supra note*, 168.

¹⁷⁰ „Supershield Ltd v Siemens Building Technologies FE Ltd [2010]“, OULLB, žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d., <https://uollb.com/blogs/uol/supershield-ltd-v-siemens-building-technologies-fe-ltd-2010>.

¹⁷¹ Larry T. Garvin, „Globe Refining Co. V. Landa Cotton Oil Co. And Dark Side of Reputation“, *Nevada Law Journal* 12 (2012): 660, <https://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1517&context=nlj>.

¹⁷² „Notes - Globe Refining Co. v. Landa Cotton Oil Co.“, Opencasebook, žiūrėta 2026 m. balandžio 17 d., <https://opencasebook.org/casebooks/276-contracts-cases-and-materials/resources/11.3.17-notes-globe-refining-co-v-landa-cotton-oil-co/>.

¹⁷³ Garvin, *op. cit.*, 660.

nuo *The Achilles* byloje siekiamo atsakyti klausimo, ar rizika pagal bendrą praktiką (kontekstą) priskirtina šiai sutarties rūšiai.

Globe Refining Co. v. Landa Cotton Oil Co bylos atveju, bandymas atsakyti į klausimą, ar asmuo laikomas prisiėmęs riziką už ateityje galimai kilsiančius nuostolius, yra pernelyg abstraktus ir hipotetinis, nes akivaizdu, kad dauguma atvejų atsakymas būtų neigiamas. Ypatingai, kai kalbama apie stambiuosius ir patyrusius verslininkus, kurie stengiasi nusimatyti rizikas iš anksto, nuo jų apsisaugoti, todėl tokiais atvejais, pagrįsta manyti, kad jie rizikos dėl nuostolių neprisiimtų, todėl minimo numatomumo testo aiškinimas išryškina problemą dėl objektyvių kriterijų trūkumo.

Pirmiau padarytos išvados apie numatomumo doktrinos sampratą, suponuoja apie tai, jog ši doktrina dažnai maišoma ir miksuojama su kitais civilinės atsakomybės ribojimo mechanizmais (priežastiniu ryšiu, mišria atsakomybės forma). Šiuo atveju, matyti, kad civilinė byla *Globe Refining Co. v. Landa Cotton Oil Co* taip pat išsiskiria tam tikru probleminiu aspektu. Teismo sprendimo turinio analizė leidžia daryti išvadą, kad šioje byloje didelis dėmesys buvo skiriamas sutarties turinio aiškinimui, rizikos paskirstymo tarp šalių bei susitarimų identifikavimui¹⁷⁴. Pirminiu pastebėjimu, tai atrodytų logiška, nes kaip jau minėta, sutartis yra pagrindinis rizikos paskirstymo instrumentas, tai akivaizdu, kad reikšminga vertinti, ką šalys ja susitarė. Tačiau toks teismo aiškinimas, taikant nuostolių numatomumo doktriną, laikytinas ne itin teisiškai korektišku. Pažymėtina, kad sutartinė atsakomybė ribojama gali būti įvairiais mechanizmais. Vienas jų buvo aptartas ir pirmajame baigiamojo darbo skyriuje – sutartinė šalių valia. Šiuo atveju, logiška, kad teismas, vertindamas šalies sutikimo prisiimti riziką apimtį, turėtų analizuoti sutarties turinį bei joje numatytų sąlygų bei rizikos apimtį. Tačiau, teismas, užuot, kad taikytų sutartinę valią kaip savarankišką sutartinės atsakomybės ribojimo instrumentą, jis modifikavo nuostolių numatomumo doktriną pastarojo instrumento apimtyje. Ne be priežasties toks teismo sprendimas sulaukė daug kritikos, nes teismas sujungdamas du mechanizmus nė vieno jų tinkamai ir konkrečiai byloje nepritaikė, kas lėmė, kad teismo sprendimas buvo paremtas teismo vidiniu įsitikinimu ir hipotetinėmis prielaidomis.

Apibendrinant galima teigti, kad *Hadley v. Baxendale* testas tiksliausiai atspindi nuostolių numatomumo doktrinos aiškinimą protingo asmens standarto apimtyje, nes jis užtikrina objektyvią nuostolių atribucijos sistemą. Kita vertus, manytina, kad minimas testas yra pakankamai lankstus ir gali būti derinamas atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, tačiau neperžengiant ribos į hipotetinės valios analizę, kuri pasireiškė *Globe Refining Co. v. Landa Cotton Oil Co* civilinėje byloje.

¹⁷⁴ „GLOBE REFINING CO. v. LANDA COTTON OIL CO. 190 U.S. 540 (1903)“, FindLaw, žiūrėta 2026 m. balandžio 17 d., <https://caselaw.findlaw.com/court/us-supreme-court/190/540.html>.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Sutartinės civilinės atsakomybės institutas grindžiamas visiško nuostolių atlyginimo principu, tačiau šis principas nėra absoliutus – jis gali būti ribojamas sutartimi, įstatymu, teismo diskrecija ar specialiu teisiniu reguliavimu atitinkamų subjektų atžvilgiu. Sutartinės atsakomybės ribojimą sutartimi lemia sutarties laisvės principas, leidžiantis šalims susitarti dėl teisių, pareigų ir rizikos paskirstymo. Tačiau siekiant užtikrinti šalių santykių sąžiningumą ir proporcingumą, įstatymas suteikia teismui diskreciją riboti atlygintinų nuostolių dydį. Be to, sutartinės atsakomybės ribojimo poreikį lemia ir nevienodas šalių teisinis statusas – pavyzdžiui, verslininkai dėl jiems taikomos griežtosios atsakomybės gali būti laikomi mažiau palankioje padėtyje, todėl kyla poreikis užtikrinti proporcingumą ir tarp skirtingų statusų asmenų.
2. Verslininkas, kaip specialus teisės subjektas, įstatymiškai išsiskiria griežtosios atsakomybės taikymu. Toks verslininko atsakomybės standartas kyla iš jo turimų žinių, patirties ir vykdomos verslinės veiklos specifikos. Kita vertus, teismų praktikoje formuojamas prievolių skirstymas pagal jų intensyvumą neleidžia šio subjekto griežtosios atsakomybės vertinti absoliučiai. Esant prievolei užtikrinti rezultatą, priešingai nei paprastos sutarties šalies atveju, verslininko atsakomybė – griežtoji. Tačiau esant prievolei dėti maksimalias pastangas, verslininkas gali gintis kaltės nebuvimu, nors tokiu atveju kaltės elementas vertinamas neteisėtų veiksmų apimtyje.
3. Nuostolių numatymo doktrina yra civilinę atsakomybę ribojanti doktrina, pasireiškianti tik tokių nuostolių atlyginimu, kuriuos sutartį pažeidusi šalis galėjo numatyti sutarties sudarymo momentu. Nors ji susiformavo Prancūzijos teisinėje sistemoje, daugumoje kontinentinės teisės valstybių ji neužima reikšmingos vietos sutartinės atsakomybės ribojimo sistemoje, o tokiose valstybėse kaip Vokietija, Turkija – visai atmetama. Tai lemia aplinkybė, kad numatomumo vertinimas dažnai yra abstraktus ir persipina su kitais sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmais, tokiais kaip šalių sutartinė valia ir priežastinis ryšys, todėl laikomas jų sudėtine dalimi. Dėl to kontinentinėje teisėje trūksta aiškesnio teorinio ir praktinio šios doktrinos atskyrimo nuo kitų civilinės atsakomybės ribojimo priemonių.
4. Bendrosios teisės valstybėse nuostolių numatymo doktrina užima savarankišką vietą sutartinės atsakomybės sistemoje. Civilinėje byloje *Hadley v. Baxendale* ne tik buvo įtvirtintas nuostolių numatymo apibrėžimas, bet pateiktas šios doktrinos aiškinimas, padėjęs pagrindą tolimesniam jos vystymuisi.

5. Lietuvos įstatymo leidėjas nuostolių doktriną įtvirtina CK 6.258 straipsnio 4 dalyje, šį ribojimo mechanizmą siedamas su verslininko statusu. Toks pasirinkimas, nors ir grindžiamas griežtosios atsakomybės taikymu, laikytinas nepagrįstu, nes verslininko griežtoji atsakomybė nėra absoliuti ir neapsiriboja vien šiuo ribojimo mechanizmu. Nuostolių numatymo doktrina turėtų būti laikoma bendrąja civilinės atsakomybės ribojimo doktrina, taikoma visiems teisės subjektams. Priešingas šios doktrinos taikymas, iškraipytų doktrinos prigimtį ir tikslą, todėl šiuo atveju tikslinga CK 6.258 straipsnio 4 dalies normą tikslinti, atsisakant jos siejimo išimtinai su verslininko statusu.
6. Sutarties sudarymo momentas yra esminis nuostolių numatomumo doktrinos vertinimo atskaitos taškas. Būtent šiuo momentu šalys derina sutarties sąlygas, siekia proporcingai pasiskirstyti rizikas bei nustatyti apsaugos priemones. Todėl nuostolių numatymo doktrinos vertinimas pagal šį momentą užtikrina teisinį tikrumą ir aiškumą.
7. Pareiga keistis informacija yra ne tik vienas svarbiausių ikisutartinių ir sutartinių santykių instrumentų, bet ir pamatinis nuostolių numatymo doktrinos pagrindas. Ji pasireiškia tiek bendrosios, tiek specialiosios (ypatingos) informacijos atskleidimu. Nukentėjusi šalis, siekdama prisiteisti netiesioginius nuostolius (negautą pelną), turi įrodyti, kad sutartį pažeidusiai šaliai sutarties sudarymo momentu buvo aiškiai ir tiesiogiai atskleistos visos specialios aplinkybės, susijusios su sudaromu sandoriu. Tokiu atveju numatomumas vertinamas pagal tai, ar, disponuodama šia informacija, sutartį pažeidusi šalis galėjo pagrįstai numatyti nuostolius.
8. Teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės, kokia *bonus pater familias* standarto apimtis geriausiai atskleidžia nuostolių numatomumo doktriną. Tačiau teismų praktika rodo, kad *Hadley v. Baxendale* testas tiksliai perteikia šios doktrinos aiškinimą protingo asmens standarto kontekste, nes užtikrina objektyvų nuostolių atirbojimą ir išlieka pakankamai lankstus. Tuo tarpu *tacit agreement* kriterijus neatitinka šios doktrinos turinio ir kelia riziką pereiti prie hipotetinės šalių valios vertinimo, taip nepagrįstai sutapatinant (perpinant) skirtingus sutartinės atsakomybės ribojimo instrumentus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

1. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d., <https://www.infollex.lt/ta/12755>.
2. „Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. vasario 19 d. <https://www.infollex.lt/ta/60792>.
3. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. Infollex. Žiūrėta 2026 m. vasario 19 d. <https://www.infollex.lt/ta/43747>.

Tarptautiniai norminiai teisės aktai

4. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (Vienna, 1980). <https://www.trans-lex.org/500100>.

Užsienio valstybių norminiai teisės aktai

5. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Federal Office of Justice. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/index.html.
6. French (Napoleon) Civil Code. Academia, Žiūrėta 2026 m. kovo 13 d. https://www.academia.edu/19527487/French_Civil_Code_napoleon.
7. French Civil Code. Faculdade de Direito. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>.

Soft law šaltiniai

8. CISG Advisory Council Opinion No. 6: Calculation of Damages under CISG Article 74 (2006).
9. Principles of European Contract Law (2002). Prepared by the Commission on European Contract Law. <https://www.trans-lex.org/400200>.
10. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (2016). <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016/>
11. Von Bar, Christian, ir Eric Clive, eds. Principles, definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Munich: Sellier European Law Publisher, 2009. <https://www.trans-lex.org/400725/>.

Specialioji literatūra

12. Ambrasienė, Danutė, Egidijus Baranauskas, Andrius Smaliukas, ir Rūta Dačiulytė. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste*. Vilnius: Justitia, 2013.
13. Beatson, Jack, Andrew Burrows, ir John Carywright. *Anson's Law of Contract.*, 30th ed. Oxford: Oxford University Press, 2016.
14. Eren, Fikret. *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi*. Ankara: Sevinc Matbaası, 1975. file:///C:/Users/o.pakstyle/Downloads/dokumen.pub_sorumluluk-hukuku-aisindan-uygun-lliyet-baci-teorisl.pdf.
15. Ferrari, Franco. „Hadley v Baxendale v Foreseeability under Article 74 CISG“, iš *Contract Damages. Domestic and International Perspectives*, Stephen A. Smith ir kt. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008.
16. Komarov, Alexander. „The Limitation of Contract Damages in Domestic Legal Systems and International Instrument“. Iš *Contract Damages: Domestic and International Perspectives*, Stephen A. Smith ir kt. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008.
17. Lazauskienė, Rūta. „Nuo šalių valios priklausančios sutartinės atsakomybės ribojimai“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2011.
18. Mikelėnas, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
19. Mikelėnas, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia, 2003.
20. Mikelėnas, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2002.
21. Norkūnas, Algis ir Simona Selelioniūtė-Drukteinienė. *Civilinės atsakomybės praktimumas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2017. https://www.registrucentras.lt/bylos/dokumentai/literatura/Simona%20Drukteinien%C4%97%2C%20Algis%20Nork%C5%ABnas_Civilin%C4%97%20atsakomyb%C4%97_praktikumas.pdf.
22. Novikovienė, Lina. „Vartojimo sutarties doktrina ir praktika“. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų: mokslo studija*. Gediminas Sagatys ir kt. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2013.

<https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/70362734-2b59-4cdb-856f-259bffb3bc4c/content>.

23. Selelionytė-Drukteinienė, Simona. „Sutartinės civilinės atsakomybės raida ir ateities perspektyvos“. Iš *Lietuvos Respublikos civilinės kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*, Gediminas Sagatys ir kt. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
<https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/70362734-2b59-4cdb-856f-259bffb3bc4c/content>.
24. Selelionytė-Drukteinienė, Simona. *Civilinė atsakomybė už sutarties neįvykdymą*. Vilnius: Justitia, 2013.

Lietuvos Respublikos teismų praktika

25. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-229-343/2023“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d.
<https://www.infolex.lt/tp/2167838#pa4>.
26. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-353-241/2018“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. sausio 31 d. <https://www.infolex.lt/tp/1605460#pa4>.
27. „Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. gegužės 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-261-912/2024“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. kovo 17 d., <https://www.infolex.lt/tp/2247772#pa4>.
28. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-367/2013“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. vasario 15 d. <https://www.infolex.lt/tp/700950#pa4>.
29. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-266-611/2018“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. <https://www.infolex.lt/tp/1605173>.
30. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-327/2008“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. sausio 28 d.
<https://www.infolex.lt/tp/87620>.
31. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-132/2008“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. vasario 19 d.
<https://www.infolex.lt/tp/84958>.
32. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-615/2009“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. sausio 31 d.
<https://www.infolex.lt/tp/145606>.

33. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116/2012“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. sausio 22 d. https://www.infolex.lt/tp/373284#B_0.
34. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-52/2013“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. kovo 17 d. <https://www.infolex.lt/tp/512864>.
35. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364/2014“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. vasario 7 d. <https://www.infolex.lt/tp/832522>.
36. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-304-684/2015“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. sausio 28 d. <https://www.infolex.lt/tp/1048153>.
37. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-480-687/2016“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. sausio 22 d., https://www.infolex.lt/tp/1379064#B_0.
38. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-190-248/2018“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. vasario 7 d. <https://www.infolex.lt/tp/1600033#pa4>.
39. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-105-781/2023“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://www.infolex.lt/tp/2152464#pa4>.
40. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2026 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-18-469/2026“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. kovo 17 d. <https://www.infolex.lt/tp/2360028#pa4>.
41. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-589-854/2024“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. kovo 20 d. <https://www.infolex.lt/tp/2235742#pa4>.
42. Lietuvos Aukščiausiasis teismas. Teismų apžvalga. 2025. Žiūrėta 2026 m. sausio 17 d. https://www.lat.lt/data/public/uploads/2025/04/lat_aktuali-praktika_kovas_2025.pdf.

Užsienio valstybių teismų praktika

43. „1 Ob 292/99v“. UNILEX. Žiūrėta 2026 m. kovo 20 d. <https://www.unilex.info/cisg/case/481>.

44. „Attorney General of the Virgin Islands (Respondent) v Global Water Associates Ltd (Appellant) (British Virgin Islands)“. JCPC. Žiūrėta 2026 m. kovo 20 d. https://jcpc.uk/uploads/jcpc_2018_0107_judgment_a0e4177b3b.pdf.
45. „Delchi Carrier S.p.A. v. Rotorex Corp.“. CISG-online. Žiūrėta 2026 m. kovo 20 d. https://ciscg-online.org/files/cases/6092/fullTextFile/113_65627736.pdf.
46. „GLOBE REFINING CO. v. LANDA COTTON OIL CO. 190 U.S. 540 (1903)“. FindLaw. Žiūrėta 2026 m. balandžio 17 d. <https://caselaw.findlaw.com/court/us-supreme-court/190/540.html>.
47. „Hadley v Baxendale [1854] EWHC Exch J70 (23 February 1854)“. National case law archive. Žiūrėta 2026 m. kovo 13 d. <https://www.lawcases.net/cases/hadley-v-baxendale-ors-1854-ewhc-exch-j70-23-february-1854/>.
48. „Judgments - Transfield Shipping Inc V Mercator Shipping Inc“. www.parliament.uk. Žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d. <https://publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldjudgmt/jd080709/trans-4.htm>.
49. „Koufos v C Czarnikow Ltd (The Heron II)“. IPSA LOQUITUR. Žiūrėta 2026 m. kovo 15 d. <https://ipsaloquitur.com/contract-law/cases/the-heron-ii/>.
50. „Supershield Ltd v Siemens Building Technologies FE Ltd [2010]“. OULLB. Žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d. <https://uollb.com/blogs/uol/supershield-ltd-v-siemens-building-technologies-fe-ltd-2010>.
51. „Victoria Laundry (Windsor) Ltd v Newman Industries“. IPSA LOQUITUR. Žiūrėta 2026 m. kovo 20 d. <https://ipsaloquitur.com/contract-law/cases/victoria-laundry-windsor-v-newman-industries/>.

Moksliniai straipsniai

52. A. Diamond, Thomas, ir Howard Foss. „Consequential Damages for Commercial Loss: An Alternative to Hadley v. Baxendale“, *Fordham Law Review* 63, 3 (1994): 665-714, <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3139&context=flr>.
53. Eisenberg, Melvin Aron. „The Principle of Hadley v. Baxendale. *California Law Review* 80, 3 (1992), 563-613. <file:///C:/Users/o.pakstyte/Downloads/fulltext.pdf>.
54. Kondrackaitė, Karolina, ir Ugnė Kastanauskaitė. „Vartojimo interesų apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose“. Iš *Teisės mokslo pavasaris 2020*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2020, 29-44. <https://www.zurnalai.vu.lt/open-series/lt/article/view/21059/20203>.

55. P. O’Gorman, Daniel. „When Lightning Strikes: Hadley v. Baxendale's Probability Standard Applied to Long-Shot Contracts“. *Loyola University Chicago Law Journal* 47, 3 (2016): 859-906. <https://lawcommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2561&context=lucjl>.
56. Pillay, Denzil, ir Brian Barnard. „Entrepreneurship and Knowledge Management: Knowledge Requirements, Utility, Creation, and Competency“. *Expert Journal of Business and Management* 7 (2019): 46-81. https://www.researchgate.net/publication/330421234_Entrepreneurship_and_Knowledge_Management_Knowledge_Requirements_Utility_Creation_and_Competency.
57. Şahin, Çağlar. „Foreseeability and Adequate Causation in International, European and Turkish Business Law“. *Turkish Studies – Social Sciences* 18, 1 (2023): 303-312, <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/18aceb4d-cd79-4ba5-94b79aa6b2bb5c3/content>.
58. Selelionytė-Drukteinienė, Simona. „Sutartinė atsakomybė: grįsta kalte ar be kaltės?“. *Jurispudencija* 18, 4 (2011): 1417-1441, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/a213e8e9-811d-41d7-955e-5667c64a24a9/content>.
59. T. Garvin, Larry, „Globe Refining Co. V. Landa Cotton Oil Co. And Dark Side of Reputation“. *Nevada Law Journal* 12 (2012): 659-690, <https://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1517&context=nlj>.
60. Varoneckienė, Jolanta. „Kada reikia registruoti individualią veiklą“, *Apskaitos ir mokesčių apžvalga I* (2008).
61. Vekas, Lajos. „The Foreseeability Doctrine in Contractual Damage Cases“. *Acta Juridica Hungarica* 43, 1-2 (2002): 145-174. <file:///C:/Users/o.pakstyle/Downloads/026-article-p145.pdf>.

Kiti šaltiniai

62. „Cases - Hadley v Baxendale“. RICS. Žiūrėta 2026 m. kovo 29 d. https://www.isurv.com/directory_record/4065/hadley_v_baxendale.
63. „Damages: The Test of Remoteness and Reasonable Foreseeability“. How to get a first in law. Žiūrėta 2026 m. kovo 20 d. <https://www.howtogetafirstinlaw.com/blogs/free-law-resources/damages-the-test-of-remoteness-and-reasonable-foreseeability>.

64. „Hadley v. Baxendale“. CaseBriefs. Žiūrėta 2026 m. kovo 13 d. <https://www.casebriefs.com/blog/law/contracts/contracts-keyed-to-farnsworth/remedies-for-breach/hadley-v-baxendale/>.
65. „Lietuvių finansinis raštingumas per beveik dešimtmetį suprastėjo“. Lietuvos Bankas. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuviu-finansinis-rastingumas-per-beveik-desimtmeti-suprastejo>.
66. „Mišrioji kaltė“. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Žiūrėta 2026 m. vasario 15 d. <https://www.vle.lt/straipsnis/misrioji-kalte-1/>.
67. „Notes - Globe Refining Co. v. Landa Cotton Oil Co.“. Opencasebook. Žiūrėta 2026 m. balandžio 17 d., <https://opencasebook.org/casebooks/276-contracts-cases-and-materials/resources/11.3.17-notes-globe-refining-co-v-landa-cotton-oil-co/>.
68. „Principles and practices of full compensation in international arbitration“. GAR. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-damages-in-international-arbitration/6th-edition/article/principles-and-practices-of-full-compensation-in-international-arbitration>.
69. „Using Contractual Risk Allocation Provisions to Minimize Risk and Maximize Reward“. Practical Law. Žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d. [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-008-1168?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-008-1168?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true).
70. „Verslininko sutartinės atsakomybės specifika: atsakomybė be kaltės“. LawCorpus. Žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d. <https://lawcorpus.lt/verslininko-sutartines-atsakomybes-specifika-atsakomybe-be-kaltes/>.
71. „What Is the Limitation of Liability Clause in Contracts?“. Icertis. Žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d. <https://www.icertis.com/contracting-basics/limitation-of-liability-clause/>.

ANOTACIJA

Teisės sistemoje nėra vieningo požiūrio į tai, kokią vietą nuostolių numatymo doktrina užima sutartinės atsakomybės ribojimo sistemoje ir kokių teisinių subjektų atžvilgiu minima doktrina turėtų būti taikoma. Atitinkamai, baigiamajame darbe siekiama atskleisti sutartinės atsakomybės ribojimo būtinybę. Taip pat pateikiama nuostolių numatymo doktrinos kilmė, tiriama šios doktrinos reikšmė ir vertinimo elementų turinys skirtingų valstybių teisinėse sistemose. Taip pat analizuojamas nuostolių numatymo savarankiškumas kitų sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmų atžvilgiu.

Atlikta analizė leidžia daryti išvadą, kad nuostolių doktrina yra savarankiškas sutartinės ribojimo mechanizmas, kuris nėra išimtinai siejamas su specifiniu teisės subjektu. Tačiau sutiktina, kad tam tikrose valstybėse numatomumas veikia kaip instrumentas kituose sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmuose. Siekiant išlaikyti minimos doktrinos savarankiškumą, Lietuvos teisėje, visų pirma, siūlytina vienodinti numatomumo doktrinos taikymą, atsisakant jos taikymo išimtinai tik verslininkams, o paskui plėtoti ir nuostolių numatymo doktrinos vertinimo elementų turinį teismų praktikoje.

Reikšminiai žodžiai: nuostolių numatymo doktrina, sutartinė atsakomybė, verslininkas, sutarties sudarymo momentas, informacija, *bonus pater familias* standartas.

ANNOTATION

There is no uniform approach within legal systems regarding the position that the doctrine of foreseeability occupies within the framework of the limitation of contractual liability, nor as to the categories of legal subjects to whom this doctrine should apply. Accordingly, this thesis seeks to reveal the necessity of limiting contractual liability. It also examines the origins of the doctrine of foreseeability, analyses its significance, and explores the content of its evaluative elements across different legal systems. Furthermore, the study assesses the autonomy of foreseeability in relation to other mechanisms for limiting contractual liability.

The conducted analysis leads to the conclusion that the doctrine of foreseeability constitutes an autonomous mechanism for limiting contractual liability and is not exclusively associated with a specific category of legal subjects. However, it is acknowledged that in certain jurisdictions foreseeability operates as an instrument within other mechanism of limitation of contractual liability. In order to preserve the autonomy of this doctrine, it is primarily recommended that Lithuanian law harmonize the application of foreseeability by abandoning its exclusive application to business entities, and subsequently further develop the content of the evaluative elements of the doctrine of foreseeability in judicial practice.

Keywords: doctrine of foreseeability of loss, contractual liability, business entity, moment of conclusion of the contract, information, *bonus pater familias* standard.

SANTRAUKA

Žalos ar nuostolių numatymas kaip verslininko sutartinės civilinės atsakomybės sąlyga

Baigiamajame darbe analizuojami nuostolių numatymo doktrinos taikymo bei vertinimo klausimai. Analizė apima sutartinės atsakomybės ribojimo sistemą, nuostolių numatymo doktrinos raidą, minimos doktrinos sąsajos su kitais sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmais vertinimą, nuostolių numatymo doktrinos elementų turinio aiškinimą ir teismų praktikos analizę.

Visų pirma, baigiamajame darbe siekiama atskleisti visiško nuostolių atlyginimo instituto absoliutumo išimtį, siejant ją su bendraisiais ir sutartiniais santykiams būdingais teisės principais. Taip pat atskleidžiami sutartinės atsakomybės ribojimo būdai, bei pateikiami, darbo autorės vertinimu, vieni dažniausiai pasitaikančių sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmų turiniai. Šioje darbo dalyje prieita prie išvados, kad sutartinės atsakomybės ribojimą lemia siekis užtikrinti sąžiningumą tarp sutarties šalių bei proporcingai paskirstyti nuostolių riziką. Kita vertus, sutartinės atsakomybės ribojimas gali pasireikšti ne tik vienu konkrečiai pasirinktu mechanizmu, todėl jis laikytinas sudėtinio ribų nustatymo mechanizmu.

Toliau darbe yra pateikiama verslininko sąvoka bei šio specifinio subjekto atsakomybės ypatumai. Analizuojant nuostolių numatymo doktrinos kilmę, tiriama, kokia reikšmę ši doktrina turi visoje sutartinės atsakomybės ribojimo sistemoje, vertinama, ar minima doktrina turi būti taikoma išimtinai verslininko atžvilgiu. Analizė leidžia daryti išvadą, kad nuostolių numatymo doktrina yra savarankiškas sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmas, taip kaip ji suprantama bendrosios teisės sistemos valstybėse. Kontinentinės teisės valstybės dažnai šią doktriną taiko kitų sutartinės atsakomybės ribojimo mechanizmų sudėtyje, todėl šiuo atveju kyla būtinybė tikslinti numatomumo doktriną įtvirtinančios normos turinį, atsisakant jos taikymo išimtinai verslininkams, bei plėtoti teismų praktiką dėl nuostolių numatymo doktriną įtvirtinančios normos turinio savarankiško aiškinimo.

Galiausiai, baigiamajame darbe pateikiamas nuostolių numatymo doktrinos vertinimo elementų turinys, siekiama atskleisti, kaip šie elementai yra taikomi ir vertinami teismų praktikoje. Padarytos išvados leidžia teigti, jog vertinant kiekvieną iš elementų matyti, kad jų taikymas pasireiškia kontraversiškumu ir tam tikrais probleminiais aspektais. Kita vertus, darytina išvada, jog šie kriterijai sudaro pradinį pagrindą nuostolių numatymo doktrinos tolygesniam taikymui. Tolimesnis jų plėtojimas leistų doktrinai tapti aiškesnei ir savarankiškesnei kitų ribojimo mechanizmų atžvilgiu.

SUMMARY

Anticipation of Damage or Damages as a Condition for the Entrepreneur's Contractual Civil Liability

The thesis examines the issues related to the application and assessment of the doctrine of foreseeability of damage. The analysis encompasses the system of limitation of contractual liability, the development of the doctrine of foreseeability of damages, the evaluation of its relationship with other mechanisms limiting contractual liability, the interpretation of the content of the elements of the doctrine, and analysis of case law.

Firstly, the thesis aims to reveal the exception to the principle of full compensation of damages, linking it to general legal principles as well as those specific to contractual relations. It also identifies the methods of limiting contractual liability and presents, in the author's view, some of the most common mechanisms of such limitation. This part of the thesis leads to the conclusion that the limitation of contractual liability is driven by the need to ensure fairness between the parties and to allocate the risk of damages proportionately. At the same time, the limitation of contractual liability may not be confined to a single specific mechanism and should therefore be regarded as a composite system of limitation.

Furthermore, the thesis introduces the concepts of a trader (business entity) and examines the specific features of liability applicable to such a subject. In analysing the origin of the doctrine of foreseeability of damages, it explores its role within the broader system of limitation of contractual liability and assesses whether the doctrine should be applied exclusively to traders. The analysis leads to the conclusion that the doctrine of foreseeability of damages constitutes an independent mechanism for limiting contractual liability, as understood in common law jurisdictions. In contrast, civil law jurisdictions often apply this doctrine as part of other limitation mechanisms. Accordingly, there is a need to clarify the content of the legal norm establishing the foreseeability doctrine by abandoning its exclusive application to businessman and by further developing case law concerning the autonomous interpretation of this norm.

Finally, the thesis analyses the content of the elements used to assess the doctrine of foreseeability of damages and seeks to demonstrate how these elements are applied and evaluated in judicial practice. The findings suggest that the application of each element is marked by degree of controversy and certain problematic aspects. Nevertheless, these criteria provide a foundational basis

for a more consistent application of the doctrine. Their further development would allow the doctrine to become clearer and more autonomous in relation to other mechanisms of limitation.